ARD review 34/2006

Architectural Research & Design

ARD, Biro za arhitektonsko projektovanje i istraživanje, Beograd

Daniel Libeskind: Proširenje Umetničkog muzeja u Denveru, 2000/2006

+ Rastko Radulović: Naselje u Parizu, 1972/75

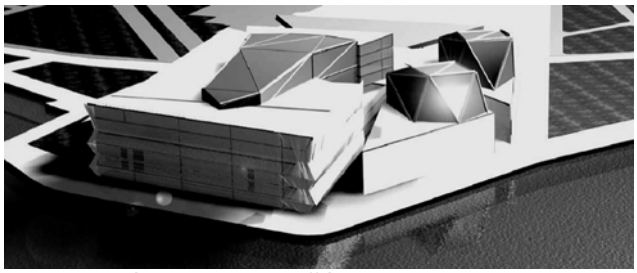

Irena Diklić: Opera na Ušću (Diplomski)

Miloš Živković: Muzej grada Beograda (Diplomski)

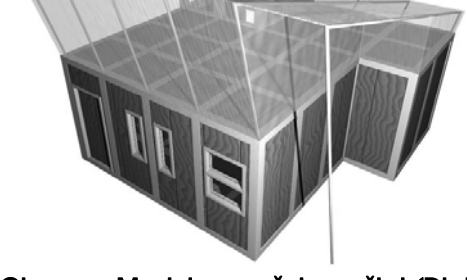

Brano Glumac: Modul za nužni smeštaj (Diplomski)

BELGRADE IS THE WORLD

Between the Light and Sound

THE EIGHTH BELGRADE TRIENNIAL OF WORLD ARCHITECTURE

Belgrade Fair (Hall 3)
Thursday, 15 **June** at **18:00** Saturday, 1 **July, 2006**

Author of the concept, selections and total-design:
Ivica Mladjenovic
Studio Linija A
www.ivicamladjenovic.com e-mail: arhim@eunet.yu

Selections A:
Brazil- 33 posters, **Russia**- 21 posters
Austria- 18 posters, **Poland**- 15 posters

Selections B:
12 **Prominent World Architects**
8 **Winners of the UIA Awards** (1984-2005)
12 **Bizzare Hotels in the World**
12 **New Out of the Ordinary Buildings in the World**
12 **Remarkable Museums in the World**
Architecture in the Islamic Countries (1997-2001)
15 **Prominent Young Architects** or **Teams of Architects**
6 **Built & unbuilt projects** by **Mihajlo Mitrovic**
Great Architectural Ideas:
Houston (The Woodlands) **World Home 2006**
12 **"Rigips" Interiors** (2000-05)
6XL x 3 (Six individual presentations)

Donors:
Belgrade Fair...Tondach Potisje, Kanjiža... Knauf, Beograd...
Datong Group, Moscow... Saint-Gobain Rigips, Beograd...
Belim Group, Beograd... Inženjerska komora Srbije
Under the auspices: City Assembly of Belgrade
Support: Union of Architects of Serbia &
Serbian Town Planners Association

Happenings:
Thursday 15 June- 19:30-21:00... Brazilian Architecture... &...
Friday 16 June- 18:00-21:30... Russian Architecture... &...

Belgrade Fair & Studio Linija A & Ivica Mladjenovic
We have the pleasure to invite you to attend the Triennial opening ceremony on Thursday, June 15th at 18:00
Belgrade Fair (Hall 3)

WELCOME TO BELGRADE

DANIEL LIBESKIND B.Arch.M.A.

U ovom broju prikazujemo najvažnije informacije o životu i radu jednog od najvećih arhitekata današnjice Daniela Libeskinda koji, svojim radom, na najlepši način obeležava ulazak svetske arhitekture u treći milenijum. Siromašna tehnika kojom raspolažemo nema ambicija da vas ozbiljno upozna sa njegovim genijalnim projektima i realizacijama, ali se nadamo da je dovoljna da vas zainteresuje da dalje tragajući po literaturi i Internetu dodjete do onih pravih podataka koji će vas možda nadahnuti i usmeriti u vašem daljem radu. Radi se o jednom moćnom neoekspresionisti, koji, iako evoluira od projekta do projekta, ipak konstantno zadržava i jednu specifičnu crtu prepoznatljivosti – robustnu formu, upečatljiv prostor i složenu simboliku. Libeskind se ne sme mehanički kopirati, jer će takve kopije biti samo žalosne karikature. Libeskindovo stvaranje se može razumeti samo poniranjem u njegove motive i raspoloženja koja su prethodila radjanju njegovih koncepata, a to možete samo meditativnom studijom projekata i čitanjem njegovih tekstova, koje morate brižljivo skupljati sa Interneta, jer ih trenutno u našim knjižarama nema. A sada, evo njegove biografije praćene elementarnim podacima o Libeskindovim najvažnijim projektima i realizacijama.

Daniel Libeskind je medjunarodno poznata ličnost u oblasti arhitektonske prakse i urbanog dizajna. Poznat je po uvodjenju novog kritičkog i multidisciplinarnog pristupa arhitekturi. Njegove realizacije obuhvataju široki dijapazon od kulturnih i komercijalnih sadržaja, uključujući muzeje i koncertne sale, do kongresnih centara, univerziteta, stanovanja, hotela, tržnih centara i individualnih stambenih zgrada. Projektovao je jednu operu i jedan projektni studio.

Rodjen u posleratnoj Poljskoj 1946, Libeskind je američko državljanstvo dobio 1965. Studirao je muziku u Izraelu i Njujorku i postao virtuozni izvodjač. Zatim je napustio muziku da bi studirao arhitekturu i diplomirao u Njujorku 1970. Post–diplomske studije je završio na Essex univerzitetu (Engleska) 1972 god.

Dobitkom I nagrade na konkursu za centar Berlina 1987, Libeskind se probio u prvi plan svetske arhitekture skrenuvši pažnju na sebe celokupnoj svetskoj javnosti. Ova afirmacija se još više pojačava kada 1989. Libskind dobija I nagradu na konkursu za Jevrejski muzej u Berlinu koji je otvoren septembra 2001. uz široko javno priznanje. Gradski muzej u Osnabriku, Nemačka, Felix Nussbaum Haus, otvoren je u julu 2002. U isto vreme za publiku je otvoren i Imperial War Museum North u Mančesteru. Atelje Weil, privatni atelje/galerija otvoren je u Majorki (Španija) u septembru 2003. The Graduate Student Centre u Londonu pri Londonskom Metropoliten Univerzitetu završen je marta 2004, a Danski jevrejski muzej u Kopenhagenu u junu 2004. Tangent, poslovni objekat Hyundai Development korporacije, otvoren je u Seulu (Južna Koreja) u februaru 2005. Memorial Memoria e Luce u Padovi (Italija) završen je 11 septembra 2005, a Maurice Wohl Convention Centre pri Bar Ilan univerzitetu u Tel Avivu (Izrael) u oktobru, 2005. Neki od Libeskindovih projekata su trenutno u fazi izgradnje i to: Proširenje Denver Art muzeja (Denver, Colorado), tzv. Muzejskih rezidencija (Denver, Colorado), Proširenje Royal Ontario muzeja (Toronto,

Westside, Kanada), Najveći šoping centar u Evropi u Bernu (Švajcarska), Military History Museum u Drezdenu (Nemačka), The Ascent at Roebling's Bridge, stambena kula u Covingtonu, Kentucky; Libeskind trenutno ima mnogo zadataka u fazi projektovanja kao što su: Contemporary Jewish Museum u San Franciscu, Californija; Grand Canal Performing Arts Centre i Galeria u Dublinu, Irska; opera u Drezdenu, Nemačka; Creative Media Centre za City University of Hong Kong; New Center for Arts and Culture u Bostonu, Massachusetts; Sukkah, proširenje Jevrejskog muzeja u Berlinu; Epic and Aura, dve stambene kule u Sacramentu, California; Kondominium kula u Union City–u, New Jersey; Rekonstrukcija Hummingbird Centra u Torontu, Canada; The Bottle District, višenamenski kompleks u St. Louisu, Missouri; rekonstrukcija istorijskog sajmišta Fiera Milano u Milanu, Italija, prostor od 65 jutara sa oblakoderima, stanovanjem i komercijalnim sadržajima, poslovna kula i centar dramskih umetnosti u Hamburgu, Nemačka; Idejne skice za kasino, hotel, višenamenski kompleks u Singapuru; feasibility studija za Port Antonio, Jamajka, i Spomenik jevrejskih ratnih veterana u Torontu, Canada. Nakon dobijanja prve nagrade na konkursu za Svetski trgovinski centar u februaru 2003, Daniel Libeskind je postao glavni arhitekta ovog kompleksa u New York City–u.

Libeskind je predavao na mnogim svetskim univerzitetima, kao na pr. na katedri Frank O.Gehry–a na univerzitetu u Torontu, kao profesor na Hochschule für Gestaltung, Karls–ruhe, Nemačka, na Univerzitetu u Pensilvaniji, kao i na katedri Louis Kahn na Yale univer–zitetu. Dobio je mnoge nagrade, uključujući 2001 Hiroshima Prize koja se dodeljuje umet–niku čiji rad doprinosi medjunarodnom razu–mevanju i miru, a koja do tada nikada nije bila dodeljena nijednom arhitekti. Dobio je takodje 1999. Nemačku nagradu za arhitek–turu za Jevrejski muzej u Berlinu, kao i 2000. Geteovu medalju za doprinos kulturi. 1996 dobio je nagradu za arhitekturu Američke Akademije umetnosti i književnosti, kao i Ber–linsku nagradu za kulturu. 1990 postao je član Evropske akademije umetnosti i knji–ževnosti. Dobio je počasne doktorate 1997 na Humboldtovom univerzitetu u Berlinu,1999 na Essex univerzitetu u Engleskoj, 2002 na Univerzitetu u Edingburgu i DePaul univer–zitetu u Čikagu, i nedavno 2004 na univerzi–tetu u Torontu.

Dve Libeskindove zgrade su dobile RIBA na-grade 2004, London Metropolitan University Graduate Centre i Imperial War Museum North, koji su kasnije nominovani za Stirling-ovu nagradu. Iste godine Mr. Libeskind je proglašen za prvog kulturnog ambasadora za arhitekturu od strane američke vlade, u okviru programa medjunarodne kulturne saradnje.

Radovi D.Libeskinda su intenzivno izlagani u mnogim muzejuma i galerijama širom celog sveta i publikovani u brojnim medjuna–rodnim publikacijama na mnogim jezicima. Njegove zgrade su se javljale na koricama Time Magazine, Newsweek, Architectural Record, Wall Street Journal kao i mnogim drugim. Njegove ideje su uticale na nove generacije arhitekata i drugih, zainteresova–nih za budući razvoj gradova i kulture. U septembru 2004. Riverhead Books (Penguin Group) su publikovale njegovu autobiogra–fiju, čija su izdanja na stranim jezicima obja–vljena u januaru/februaru 2005, u više od 90 zemalja.

Imperial War Museum, Mančester, 1997/2002

Konkurs za centar Berlina, 1987

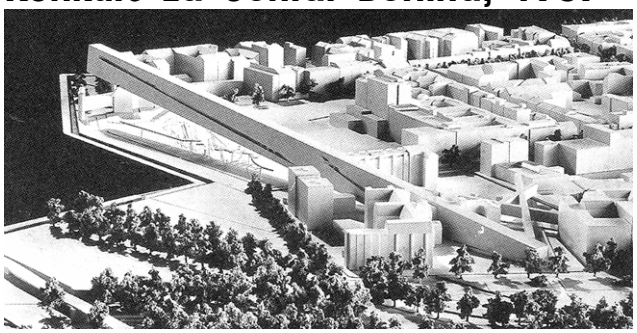

Dobitkom prve nagrade na konkursu za centar Berlina, Libeskind je dospeo u žižu stručne javnosti i probio se u prvi red svetske elite, paralelno sa F.Gehryem, R. Meierom i još samo nekolicine. Njegovo smelo i neuobičajeno rešenje i pored svih konkretnih problema koje povlači za sobom, otvorilo je vrata novim razmišljanjima i tokovima u oblasti arhitekture i urbanizma.

Jevrejski muzej u Berlinu, 1989

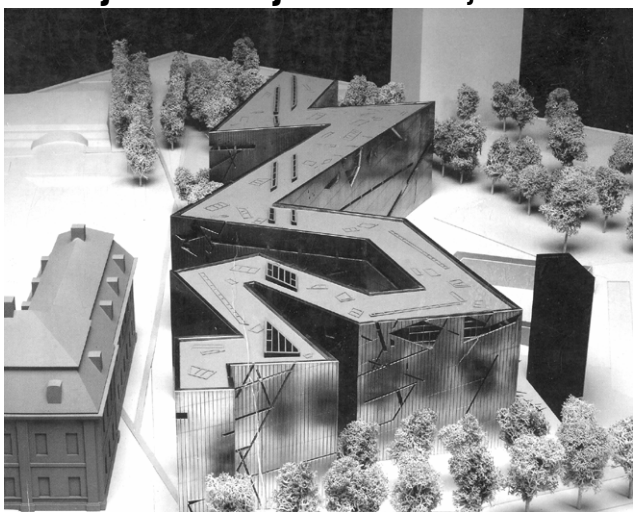

Prvonagradjeno konkursno rešenje (1989), a zatim i realizovani objekat Jevrejskog muzeja u Berlinu, zaprepastili su i zadivili celu arhitektonsku naciju. Svetska arhitektura je tih godina već puna snažnih i ekspresivnih ostvarenja raznih autora, ali tako moćno preplitanje oblika, funkcije, simbola i emocija do tada još nije bilo poznato.
Smatra se da je ovaj muzej jedini pravi muzej jevrejskog stradanja. Nakon jevrejskih optužbi da Berlinske vlasti minimalizuju ulogu i značaj jevreja, jevreji su odlučili da se odvoje od Berlinskog gradskog muzeja i izabrali projekat Libeskinda koji do tada nije izveo nijedan objekat. Po Libeskindu njegov projekat pokazuje da se istorija Berlina i njegovih jevreja ne može posmatrati odvojeno osim u slučaju neke velike katastrofe. Novi objekat se nadovezuje na baroknu palatu u kojoj se nalazi Berlinski gradski muzej, Oni su povezani podzemnim tunelom, a jevrejski i nejevrejski eksponati se prikazuju zajedno. Zgrada je oformljena kao razbijena Davidova zvezda, ali se nalaze i analogije sa munjom ili sa vagonima u kojima su nevoljnici trasportovani na stratišta, itd, itd. Došavši u novu zgradu, posetilac se suočava sa tri različita pravca od kojih svaki simboliše neki poseban aspekt doživljaja berlinskih jevreja. Jedan završava u “Holocaust void”, velikom, praznom, hladnom prostoru kroz čije se gole betonske zidove možu čuti prigušeni gradski zvuci spolja. Ovaj prostor je osvetljen jednim zenitalnim razrezom koji ne dozvoljava pogled na nebo, simbolišući beznadje. Drugi pravac vodi napolje ka “Vrtu progona” u početku nazvanog vrtom E.T.Hoffmana, koji je sastavljen od guste šume stubova nepravilnog oblika otvorenih ka nebu, što simboliše dezorijentisani pogled na svet prognanika. Treći i najduži put vijuga kroz enterijer zgrade. Eksponati na njemu opisuju istorijske veze Berlina i njegovih jevreja prikazujući sve aspekte priče; doprinos, asimilaciju i uništavanje.

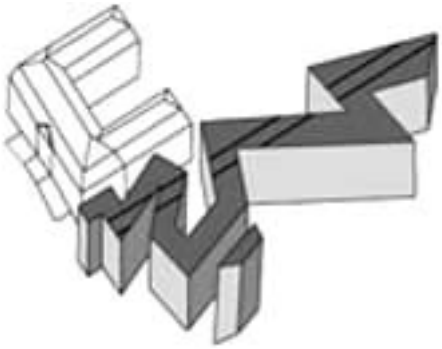

Konkurs 1989, izgradnja je završena 1999, otvoren 2001. Korisna površina 12.000 m2. materijal: arm. beton sa cinčanom oblogom. Troškovi izgradnje 40 miliona USD

Felix Nussbaum Haus, Osnabrück, 1995/98

Dom Feliksa Nussbauma u Osnabrücku predstavlja proširenje Kulturno istorijskog muzeja a namenjen je radu Feliksa Nussbauma, jevrejskog umetnika rodjenog u Osnabrücku 1904. Muzej prikazuje Nussbaumove slike i grafike pre njegove smrti u Aussšvicu dok se u domu organizuju periodične izložbe vezane za teme rasizma i netolerancije. Tragična sudbina F.Nussbauma svedoči o sistematskom zatiranju jevrejske kulture na nemačkom tlu od strane nacista i arhitektura ove zgrade teži da odrazi ovaj stravični proces. Iako se muzej nalazi u malom mestu od cca 160.000 stanovnika, broj njegovih posetilaca poslednjih godina prelazi cifru od 250.000. Konkurs je završen 1995, a objekat je otvoren za publiku 1998. Neto površina je 1890 m2, a troškovi izgradnje iznose 6 miliona USD.

Proširenje Victoria & Albert Muzeja, London, 1996

Spiralno proširenje Victoria & Albert muzeja u Londonu predstavlja uzani prorez na ulazu zvanom "Cromwell Tower, Inspiracija i znanje" i prenosi niz novih poruka u konkretni prostor i njegove sadržaje. Zgrada prevazilazi uobičajene podele izmedju programa i istorije, forme i funkcije, arhitekture i inženjerstva, otvarajući sasvim nove kulturne i edukativne horizonte.

Zgrada sugerira novo shvatanje centralne uloge savremene muzeologije, tehnologije, umetnosti i zanata, uz kontinualnu tradiciju i edukaciju, a sve to u jednom spektakularnom kulturnom okružju. Ovaj objekat predstavlja i sukob ogromnog kulturnog nasledja samog muzeja i shvatanja da istorija nije nešto prolazno, već je jedan razvojan i dinamični proces koji povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. Novi objekat ne treba shvatiti kao "ready–made" objekat, umetnut na lokaciju. To je arhitektura koja ne imitira nešto što je postojeće. Specifične proporcije, materijali i prostori su vidljive forme koje kondenzuju specifične kvalitete i originalnost V&A muzeja. Mnogi inovativni i dalekovidi eksperimenti u arhitekturi, tehnologiji i zanatima bili su realizovani od strane arhitekata koji su bili povezani sa izgradnjom muzeja.

Muzej nije shvaćen kao skladište objekata ili kao utočište za pasivnost i nostalgiju, već kao skup jedinstvenih prostora i inspirišućih iskustava koji aktivno uvode publiku u procese umetnosti i edukacije. Ove eksplicitne kulturne teme koje se ogledaju u heterogenim varijacijama arhitekture, dekoracije i strukture ove zgrade, namenjene su najširoj publici svih starosnih doba i kulturnih nivoa. Da bi se shvatile razlike savremene vrhunske arhitekture u razmaku od samo pola veka, uporedite ovo rešenje za Gugenhajmovim muzejem F.L.Wrighta u Njujorku. Konkurs je održan 1996, Neto površina: 8.200 m2 Struktura: čelik, obloga spoljnih zidnih površina keramičke ploče. Troškovi gradjenja: 54.5 miliona USD.

Danski jevrejski muzej Mitzvah, Kopenhagen, 1996

Danski jevrejski muzej se razlikuje od ostalih evropskih jevrejskih muzeja po tome što su danski jevreji bili uglavnom tokom rata spaseni naporima svojih danskih zemljaka i suseda. Ideja vodilja projekta je stoga bila "Mitzvah", odnosno duboka zahvalnost svojim spasiocima. Završen je 2003, a otvoren za javnost 2004. Korisna površina 300 m2, Troškovi gradjenja 650.000 USD

Imperial War Museum North, Earth Time, 1997/2002

Imperial War Museum of the North u Mančesteru (Engleska) bavi se konfliktima koji obeležavaju XX vek i prenose se i u budućnost. Zgrada čini celinu od tri povezana dela. "Zemaljski" deo formira bogat i fleksibilni muzejski prostor. "Vazdušni" deo sa svojim projektovanim slikama, opservatorijom i prostorima za edukaciju, služi kao dramatičan ulaz u muzej. "Vodeni" deo formira platformu sa pogledom na kanal, sa restoranom, kafeom, platformom i gledalištem. Ova kompozicija i konstelacija formi, funkcija i odnosa prenosi se i na šire gradsko područje stvarajući nove kontekste, pa i nova planerska rešenja. Zgrada ima jednostavnu konstrukciju, troškovi održavanja su skromni, funkcionisanje je efikasno, a vodilo se računa i o ekološkim problemima. Konkurs je raspisan 1997 a objekat je završen 2002. Korisna površina je 6.500 m2. Troškovi izgradnje: 39 miliona USD.

Studio Weil, Private gallery for Barbara Weil, 1998/2003

Studio Weil je izložbeni prostor i radionica za američku slikarku i vajarku Barbaru Weil a lociran je u Port d'Andratx na Majorci. Autor je težio da projekat bude u skladu kako sa okružjem, tako sa slikarkinim radom. Objekat skromnih dimenzija pruža priliku da se ispitaju veze izmedju intimnog i velikog, domaćeg i kulturnog i nudi prostor za kontemplaciju, intimno sanjarenje i prikazivanje umetničkih dela, kao i radne prostore predvidjene programom. Dvosmislenost domaćeg i javnog,

privatne memorije i unuverzalne umetnosti daje virtualnu tačku oslonca oko koje se strukturišu nekoncentrični krugovi. Funkcionalno i prostorno, zgrada obeležava fascinantna istraživanja i rad koji se obavljaju u njoj. To se postiže radikalnom reinterpretacijom horizonta i slikom skulpture i pejzaža. Umesto da prihvati romantizam mediteranskog pejzaža, studio Weil odstupa od perspektive pejzaža dozvoljavajući da se vidi kroz veliki procep u zgradi. Medjutim, radni prostor, studio i privatne prostorije su izolovane u nekom sopstvenom svetu. Tako je dobijena struktura u kojoj spoljnje ostaje napolju, a unutrašnje se zatvara u sebe stvarajući okvir za dublje doživljavanje eksponata. Ona neortodoksna struktura omogućuje da se poseti kuća, vide dela u njoj i radi u horizontalnom pokrenutom prostoru osvetljenom preko kosih proreza koji su rezovi ali ne i prozori. Ne vidi se zastakljenje niti vrata, ništa ne upućuje na dijalog pejzaža i kuće. Pejzaž je kao kuća a kuća je veštački pejzaž. Kao niskobudžetni projekat, Studio Weil predstavlja alternativu za tip figurativne vile. Trasparentnost studija odgovara transparentnosti mišljenja a njegova neprozirnost je ravna radu koji se odvija u njemu. Završetak 2003. Korisna površina 385 m2

Struktura: armirani beton i prirodni kamen u pejzažu, Budžet: 720.000 USD.

The Contemporary Jewish Museum, San Francisco, 1998/2007

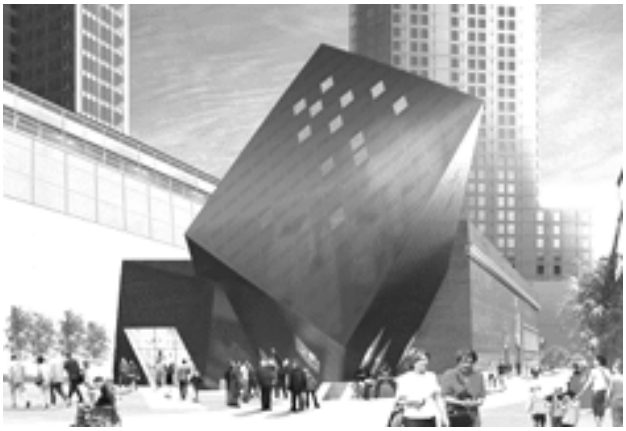

Savremeni jevrejski muzej je namenjen kreativnom izrazu jevrejske kulture i imaginacije nudeći pitanja i odgovore o jevrejskom identitetu i budućnosti u američkom društvu. Projekat je uradjen u saradnji sa firmom Gordon H.Chong & Partners. Projekat predvidja izložbeni prostor, prostor za aktivnosti i simbol revitalizacije jevrejskog života u San Francisku i šire. Muzej je lociran na mestu nekadašnje električne centrale s kraja veka. Pristup novim sadržajima je preko impozantne fasade podstanice, a oni su inkorporirani u staru strukturu i artikulišu tesnu vezu sa novom Milenijum kulom i pešačkom vezom. Staro i novo se efektno i kontrasno kombinuju i u enterijeru i eksterijeru. Koncept se bazira na jevrejskoj reči L'Chai'm što znači: Ka životu, a dva jevrejska slova koja ga formiraju, svojom simboličkom, matematičkom i amblemskom strukturom označavaju doslovce izvor života i utiču na formu i koncept muzeja. Posetioci ulaze kroz stari grandiozni ulaz elektrane. Ceo prizemni lobi sa restoranom, kafeom i prodavnicom otkriva dramatični pogled na svetlarnik elektrane i Chai, južno krilo odakle poseta počinje. Osvetljeno stepenište vodi od lobija preko južnog jezgra Cheta, preseca centralnu tačku Yud, vodeći

do severnog krila Chet. U ovu šemu se uklapaju višenamensko pozorište, povremene izložbe, edukacione službe i administracija. Završetak 2005. Korisna površina 8.300 m2. Struktura: čelik na betonu, obložen zlatno tonovanim nerdjajućim čeličnim pločama. Troškovi gradnje 25 miliona USD.

Proširenje Umetničkog muzeja, Denver, 2000/06

Ovaj objekat predstavlja proširenje postojećeg Umetničkog muzeja u Denveru, čiji je autor italijan Gio Ponti. U njemu treba da budu smeštene kolekcije savremene umetnosti i dizajn Okeanije, kao i glavni ulaz u ceo muzejski kompleks sa reprezentativnim lobijem, kafeom i pozorištem. Novi objekat svojim karakterom i formom treba da privuče široku publiku u muzejski kompleks i uspostavi tesnu vrezu sa funkcijom i estetikom postojećeg Ponti muzeja. Zgrada nije izolovana već čini deo kompozicije javnih prostora i

spomenika, a vezuje se i sa delom grada koji je u razvoju. Materijali zgrade i trga se vezuju za postojeći kontekst (lokalni kamen), ali ima i inovativnih novih materijala (titanijum), pa se tako povezuje lokalna Denverska tradicija sa 21. vekom. Snažna vitalnost i rast Denvera od njegovog osnivanja do danas, inspirisala je formu novog muzeja. Spregnuta sa izuzetnom topografijom i vizurom na Stenovite planine, zgrada uspostavlja dijalog izmedju smelosti konstrukcije i romantike pejzaža, što je čini jedinstvenom. Jedan od izazova ove zgrade je kako se uklopiti u drastične promene svetla, boja, atmosfernih uticaja, temperature i vremenskih uslova, tipičnih za ovaj grad. Autor je ovo uklapanje realizovao ne samo na funkcionalnom i fizičkom, već i na kulturološkom i eksperimentalnom planu, što je direktno uticalo na odluke o materijalima, obliku i prostoru. Libeskind je, takodje, insistirao na participaciji javnosti u kreiranju koncepta muzeja preko debata, osiguravši se od kasnijih potencijalnih zamerki u stilu “da smo znali, ne bi mi!”.

Libeskind smatra da će se u 21. veku odnos posetilaca i muzejskih sadržaja korenito promeniti. Stare barijere izmedju tradicije i budućnosti će nestati u korist novih ahitektonskih programa u kojima će muzejski prostor biti bogatiji oblikovno, konceptualno i sadržinski. Moderna umetnost je tako bogata i nepredvidiva, da muzej mora da ponudi prostore koji će se menjati i generisati, od crnih i belih boks galerija, do radikalnih prostora u kojima ima mesta kako za intimne snove, tako i za velike instalacije. Izložbeni prostor u novom muzeju treba da se otvori prema neodredljivim i uvek iznenadjujućim umetničkim horizontima nudeći mogućnosti

umetnicima za ostvarenje i njihovih najdivljijih snova. Postojeći Pontijev muzej je moćna gradjevina svog vremena koju je stvorio jedan značajni arhitekta. Nova zgrada sa svoje strane, teži da uspostavi neophodnu tenziju i dijalog sa postojećom. Ona neće biti aneks stare zgrade, već će zajedno s njom oformiti složeni kompleks koji će pored već postojeće stalne publike privući i veliki broj novih kategorija posetilaca i to ne samo iz Denvera već i iz celog sveta koji će dolaziti kako zbog eksponata tako i zbog ukupnog prostornog doživljaja i multiplicira–nja bogatstva sadržaja. Konkurs: 2000, Zavr–šetak i otvaranje: 2006. Korisna površina: 16.300 m2. Struktura: čelik i beton, sa oblogom od titanijuma i granitnih ploča. Troškovi izgradnje: 46 miliona USD.

The Museum Residences, Denver, 2000/06

Stambena zgrada The Museum Residences u Denveru se nadovezuje na proširenje Umet–ničkog muzeja istog autora pojačavajući snagu Libeskindovog izraza. Mekoća prozirne staklene opne kombinovana sa presvlakom od geometrijskih metalnih formi predstavlja elegantnu dopunu titanijumom pokrivenog proširenja Muzeja u susedstvu. Uz objekat je i garaža sa 980 garažnih mesta. Od ukupno sedam spratova, šest su stambeni dok su u prizemlju na nivou ulice javni sadržaji. U zgradi je projektovao 56 stanova čije se površine kreću od 80 do 500 m2. Završetak 2006. Izgradjena površina 12.700 m2.

The Wohl centre, Ramat–Gan, Izrael, 2000/05

Novi kongresni centar za Bar–Ilan univerzitet u Ramat–Ganu (Izrael) predvidja prostore za predstave, predavanja, posebna dogadja–nja i sastanke, u kojima se prepliću svetovne i religiozne komponente. Stoga se u obliko–vanju zgrade primećuje medjudejstvo dina–mike znanja i smirenosti religije. Uzbudljivi oblici auditorijuma, lobija, seminarskih pro–storija i javnih prostora su prožeti sa "laby–rinth of letters" u kome je vidljiva stara hije–rarhijska konstelacija. Funkcionalni program–ski volumeni i suptilna enigma svetlosti su pažljivo udruženi da bi se dobio prostor pun aktivne i meditativne atmosfere. Ulazni lobi se može podeliti na dva odvojena dela koji se mogu pripojiti raznim seminarskim prosto–rima i nalazi se u srcu objekta. Auditorijum je tako oblikovan da obezbedi osećaj intim–nosti posetiocima koji prate predavanja ili predstave. Auditorijum se takodje može po–deliti na više prostora sa visokim nivom fleksibilnosti. Ceo objekat funkcioniše kao di–namična celina koja fleksibilnošću korišćenja može da intenzivno funkcioniše u toku dana i noći. Zgrada stoji na ključnoj tački u kam–pusu i otvara dijalog izmedju univerziteta i okružja. Kao takva, ona je kapija i vodilja za studente, fakultet, goste i publiku 21. veka.

Završetak i otvaranje 2005, Korisna površina: 3.500 m2, Struktura: armirani beton, čelična struktura sa aluminijumskom fasadom.
Troškovi izgradnje: 5.5 miliona USD.

WESTside, Freizeit & Einkaufen u Zapadnom Bernu, 2000/09

Projekat za zabavno–trgovački kompleks u Brünnenu je arhitektonski zadatak urbanističkih dimenzija koji pokriva oko 150.000 m2. i a obuhvata plivalište sa fitness centrom, trgovinu, mediapleks kongresni centar, hotel i stanovanje starijih osoba, radikalno menjajući koncept trgovine i zabave. Ova kombinacija trgovine i zabave predstavlja odgovor na nove socijalne potrebe, praćene sve snažnijim ekonomskim potencijalom a usmerene ka molovima nove generacije tesno povežanim sa gradom i prirodnim okružjem. Volumen prodajnog prostora je organizovan preko dobro proverenog sklada boksova i uskladjenosti trgovine, saobraćaja i isporuke. U dijalogu i kontrastu sa ovim skladom Westside "mol" je razvijen u kristalastu strukturu koja artikuliše javne prostore i zabavne sadržaje u skulptoralnu arhitekturu sa raznolikim skalama, perspektivama i atmosferama, od velikih do intimnih, od dinamičnih do kontemplativnih. Ovaj centralni prostor orijentiše, animira i nudi izuzetnu fleksibilnost za buduće potrebe celog kompleksa. Što se oblikovanja tiče, ono je, preko eksterijera i enterijera, glavno sredstvo za uvodjenje posetilaca u nove dinamične i raznolike prostore zabave za sve generacije i kategorije korisnika. Konkurs: 2000, završetak 2009. Korisna površina 137.000 m2. Struktura: armirano–betonski skelet i čelična struktura. Fasada sa prefabrikovanim modularnim drvenim elementima i metal.

London Metropolitan University Graduate Centre, 2001/03

The Graduate Student Centar, pri London Metropolitan univerzitetu je namenjen pružanju pomoći postdiplomcima, nastavnicima i studentima u vidu unapredjenja redovne nastave, a takodje obezbedjuje medjuuniverzitetsku saradnju na postdiplomskom nivou. Stav je univerziteta bio da ove aktivnosti treba obavljati u zgradi visokog arhitektonskog kvaliteta kako bi se još više naglasio njihov značaj. Projekat, nazvan "Orion" po amblemu London Metropolitan univerziteta, predvidja tri volumena koji se medjusobno prožimaju u cilju stvaranja veze izmedju publike, nove zgrade i univerziteta u pozadini. Zgrada je potpuno obložena reljefnim obojenim panelima od nerdjajućeg čelika sa bleštavom i promenljivom površinom. Prozori su koncepirani kao široki geometrijski useci, sa naglašenim osvetljavanjem kafea, galerija i seminarskih prostora. Enterijer je jednostavan, multinamenski i fleksibilan. Prostor je po potrebi moguće potpuno usmeriti ka spoljnoj publici, ali takodje i preusmeriti ka unutrašnjim sadržajima starog objekta uz potpuno isključenje javnosti. Ovaj objekat je posebno inspirativan, jer jasno pokazuje kako se izuzetno atraktivna arhitektura može dobiti i uz primenu jednostavnih materijala a da ni izrazita skulptoralnost ne mora biti iskazana komplikovanim i publici nepristupačnim jezikom. Konkurs 2001, završetak 2003. Neto površina: 700 m2. Struktura: beton liven na licu mesta sa oblogom od nerdjajućeg čelika. Troškovi gradjenja 2.000.000 GBP.

Renaissance ROM, Extension to the Royal Ontario Museum, Toronto, 2002/06

Program Royal Ontario muzeja nudi čudesnu priliku za dramatičnu novu arhitekturu i stvaranje nove javne atrakcije. Centralni položaj lokacije naglašava duboku vezu izmedju istorije i novog, izmedju tradicije i inovacije. Istorijske zgrade upotpunjene dalekovidom i smelom arhitekturom, formiraju ansambl koji regeneriše značaj muzeja, rešava kompleks funkcionalnih problema i dramatično unapredjuje izložbe, sadržaje i programe. "Kristal", struktura organski povezanih prizmatičnih formi zahteva prioritet participativnog prostora i javne koreografije. Njena slika, funkcija i struktura pretvara ovaj značajan ugao u Torontu u bleštavi svetionik, istinsku prezentaciju ljudi, dogadjaja i objekata, formirajući ceo muzejski kompleks u destinaciju svetskog nivoa. U centru novog dela nalazi se spektakularni atrijum u kome se dve teme: priroda i kultura različito tematizuju kroz preplitanje uzbudljivih prostornih volumena. Celo prizemlje je povezano u jedinstven prostor. Jasnoća saobraćaja i pristupa stvara transparentnost u kojoj nasledjena arhitektura i nova konstruktivna forma formiraju ravnotežu imaginativnog jedinstva. Svojim konceptom "Kristal" transformiše tajnoviti i tvrdjavski karakter ROM–a unoseći u njega inspirativnu atmosferu posvećenu obnovi Muzeja kao dinamičnog centra Toronta. Konkurs 2002, završetak 2006. Izgradjena površina 18.600 m2. Struktura: čelična konstrukcija sa oblogom od aluminijuma i staklena fasada. Troškovi gradjenja: 94 miliona USD.

Creative Media Centre, Hong Kong, 2002/2008

Creative Media Centre Gradskog univerziteta u Hong Kongu predvidja sadržaje koji će omogućiti da univerzitet zauzme prvo mesto u Aziji u pogledu kvaliteta nastave u oblasti kreativnih medija. U okviru Centra deluju Škola za kreativne medije, Centar za medijsku tehnologiju i Odeljenje za kompjuterski inžinjering i informatičku tehnologiju. Naglašen kristalasti dizajn služi kao arhitektonski odraz unutrašnjih sadržaja i sadrži impozantan broj prostora bogatih u formi, osvetljenju i materijalima, inspirativnih za istraživanje i stvaralaštvo. Otvorenost i povezanost prostora upućuju na saradnju, često uz prisustvo šire publike. Konkurs 2002. a završetak radova planiran za 2008. Korisna površina je 32.750 m2

Fasada Upravne zgrade Hyundai Development Corporation – Tangent, Seul, 2003/05

Tangent je projekat vezan za odnos izmedju konstantno promenljivog kruženja prirode i stroge tehnološke linije. Kroz njihov medjusobni odnos priroda daje stvarnost mašinama a mašine proširuju prirodu ka novim nepoznatim horizontima. Ovaj proces je prenesen arhitektonskim postupkom na fasadu nove upravne zgrade Hyundai kompanije u Seulu.

Fasadom dominira krug prečnika 62 m, zajedno sa komplementarnim vektorom koji povezuje zgradu sa trgom i prostorima na nižim nivoima. Gledana sa ulice, fasada daje živu i nezaboravnu ekspresiju kombi–nacijom grafičkih elemenata i boja, igrom svetla i senke, stvarnosti i mašte. Vektor čini skulptoralna dijagonala koja povezuje zemlju i nebo omogućujući novu orijentaciju u odnosu na grad. Cilj kompozicije je inte–gracija zgrade sa javnim prostorom, okolnim sadržajima i budućim razvojem lokacije. Otvaranje 2005. Visina zgrade 15 spratova, površina fasade 13.200 m2.

Militärhistorisches Museum, Dresden, 2003/08

Cemtralna tema Vojno–istoirjskog muzeja u Drezdenu je budućnost čovečanstva koje se deli na one koji ratuju i one koji ostaju kod kuće, na ljude iz raznih vremena i raznih generacija. Novo proširenje muzeja se kao klin probija kroz strukturalni red Arsenala. Na taj način muzej pobudjuje na razmišljanje o organizovanoj sili i daje objektivnu sliku o kontinuitetu ratnih konflikata otvarajući vidike ka osnovnim antropološkim pitanjima. Novo proširenje iz osnova reorijentiše postojeći objekat i moćno ga kontrastira, orijentišući se prema istorijskom centru Drezdena. Otvo–renost i transparentnost nove strukture koja simbolizuje otvorenost demokratskog društva i izmenjenu ulogu vojske, suprotstavlja se čvrstoći i neprovidnosti stare fasade kao reprezenta autoritarne prošlosti. Novi izgled muzeja, ali i njegova unutrašnja orgnaniza–cija, prikazuju prožimanje obe tendencije, novog i starog. Završetak 2008, Korisna po–vršina: 20.000 m2, Izložbeni prostor 10.000 m2, Struktura: čelik i beton, Troškovi izgra–dnje: 27.25 miliona EUR–a.

New World Trade Center, New York, 2002/?

27 februara 2003, studiju D.L. poveren je projekat rekonstrukcije Svetskog Trgovinskog centra u Njujorku i to nakon konkursa na kome su učestvovali neki od najpoznatijih svetskih arhitekata, kao baza za dugoročnu akciju. Libeskindov originalni plan, obeloda–njen u decembru 2002 zajedno sa rešenjima 6 konkurišućih timova, ima neke prepoznat–

ljive osobine. On predvidja jednu kulu sa antenom na vrhu visine 541 m odnosno 1.776 stopa, što je broj godine kada je doneta američka deklaracija nezavisnosti. Originalni predlog uključuje i denivelisanu memorijalnu baštu u trasi temelja dve porušene kule 70 stopa ispod nivoa ulice, uz očuvanje preostalog dela zida jednog od objekata. Kombinacija visokih objekata i potonulog memorijala u L. rešenju razrešava kontradiktorne zahteve javnosti da se visokom gradnjom simbolizuje otpor, ali i da se lokacija ostavi takva kakva je, kako bi se očuvalo sećanje na poginule. L. stoga ostavlja neobradjenim 1.9 ha memorialnog prostora koji će biti predmet posebnog medjunarodnog konkursa u bliskoj budućnosti. Treća važna karakteristika je "Klin Svetlosti" (Wedge of Light), trg koji je postavljen tako da svakog 11 septembra izmedju 8.46 i 10.28 h pre podne (vreme izmedju dva vazdušna udara) bude bez senke. Projekat takodje predvidja jedan muzej, izdignutu promenadu koja okružuje memorijalni prostor, metro stanicu, poslovne kule, hotele, pozorišni centar, podzemne tržne centre, trgovine na nivou ulice i restorane. Ako bi projekat bio izveden kako je zamišljen, lokacija bi imala 930.000 m2 poslovnog prostora i 82.000 m2 trgovinskih sadržaja. Takva je vizija, ali stvarnost može biti veoma različita. U sledećoj fazi gomila učesnika: arhitekti, inženjeri, izvodjači i predstavnici vlasti pribegavaju bezbrojnim kompromisima kako bi se vizija uskladila sa strukturalnim, ekonomskim i političkim imperativima. Investitor, the Lower Manhattan Development Corporation (LMDC) sveo je sedam timova na dva. Pored L. u drugom timu su bili Rafael Vinoly, Shigeru Ban i Frederic Schwartz. Nekoliko nedelja LMDC je radio sa oba tima na izmeni njihovih preliminarnih projekata. Tako je osporena pozicija preostalog dela zida, bunar dubok 70 stopa, itd. Plaćanje projekata je nerešeno pitanje. Glavni potencijalni graditelj A. Silverstein koji je zakupio ceo lokalitet, izjavio je da neće platiti nijedan od rasmatranih projekata a posebno zgrade preko 70 spratova! Silverstein je istakao svoje pravo veta, jer njegova kompanija treba da primi osiguravajuću odštetu za porušeni Svetski trgovinski centar, koja je, kako kažu. jedini privatni izvor sredstava za rekonstrukciju. Sa svoje strane, gradske vlasti koje su vlasnici zemljišta, izjavile su da one mogu da obezbede sredstva. Ako u ovom sporu pobedi Siilverstein, projekat će preći u ruke firme SOM (Skidmor, Owings & Merrill) koja je na zahtev Silversteina paralelno radila svoje rešenje i ima višedecenijsko islustvo u oblasti izgradnje oblakodera U sledećoj fazi, radi se na brižljivoj analizi svih predloženih rešenja. LMDC je zatražio i mišljenje najšire javnosti, preko izložbi, javnih debata i Web prezentacija. Javnost se izjasnila u korist izabranog rešenja, dok je investitor, LMDC dao prednost tzv. THINK planu. Medjutim, zvaničnici nakon toga menjaju stavove. Izgleda da su javno mnenje ili neki skriveni pritisci bili ubedljiviji od nedelja preispitivanja od strane stručnjaka. Naročito je bila glasna jedna grupa od 21 organizacije iz oblasti arhitekture, inžinjeringa i urbanog planiranja koja se založila za Libeskindovo rešenje koje treba doterati i prilagoditi širim prostornim uslovima i zahtevima. M.Ginsberg naglašava da je Libeskindov predlog samo skica i da preti opasnost da njegov moćni koncept bude žrtva rutinskog razvoja grada te, kao takav, tiho gurnut u stranu i polako zaboravljen. Urbanista E.Sheffer smatra da će se predloženo, ali nedovoljno obrazloženo urbanističko rešenje sukobiti sa mnogim konkretnim problemima, vezanim izmedju ostalog sa rešenjem saobraćaja, ekologijom, postojećim okolnim sadržajima, itd. A.A.Hardy naglašava da vlasti ne treba da pred javnost izlaze samo sa afirmacijom Libeskindovog rešenja, već i sa njegovim obimnim i ubedljivim obrazloženjem. Nejasno je takodje u kojoj se meri afirmativna mišljenja u javnosti oslanjaju na istinsko razumevanje Libeskindovog koncepta, a koliko su rezultat spoljnih efekata i dopadljivih objašnjenja, kao i šta se sve može desiti ako planerski proces dovede do prvih gradjevinskih operacija. Da li su radikalne i uglaste forme projekta dovoljno shvaćene i šta će biti sa dekonstruktivističkim aspektima Libeskindovog projekta kada počne izgradnja? Kakav će se urbani prostor oformiti oko

ovih relativno agresivno zastakljenih objekata? Konačno, još se ne zna ni koja će zgrada prva početi da se gradi, a u doba kada je pisan tekst koji ovde prenosimo još se manje znalo ko će sve to platiti! Pretpostavljamo da su u medjuvremenu mnoga od ovih pitanja uspešno rešena, nejasnoće bar delom raščišćene i da se sa radom upešno nastavlja

Epic, Stambena kula, Sacramento, 2004/07

Nova "Epic" kula u centru Sacramenta će izmeniti njegovu siluetu. Na centralnoj lokaciji, veoma vidljiva, visine cca 200 m, sa 50 spratova, zgrada zauzima polovinu jednog gradskog bloka. Projektovano je 800 garažnih mesta, 4 etaže sa 6.800 m2. poslovnog prostora, dve etaže sa tržnim centrom od 5.150 m2 kao i 350 stanova prosečne veličine od 140 m2. Impresionira skoro minimalistička jednostavnost sredstava sa kojima Libeskind postiže maksimalne oblikovne efekte: pokrenuta silueta objekta i ritmika prekidanja horizontala, čime se potpuno izbegava monotonuija uobičajena za visoke stambene zgrade. Planirani završetak radova je 2007. Ukupna površina je 64.000 m2. a troškovi 125 miliona USD.

Memoria e Luce, Memorial 11 septembra 2001, Padova, 2004/05

Memoria e Luce je memorijal u Padovi (Italija) posvećen žrtvama 11 septembra 2001 u Njujorku kada su uništene obe zgrade Svetskog Trgovinskog Centra. Spomenik je u obliku vertikalno postavljene otvorene knjige na čijoj levoj strani je postavljena jedna sačuvana greda sa ruševina Svetskog trgovinskog centra. "Knjiga" je svetleća a ova svetlost je modulirana u suptilnim ritmovima. "Knjiga" je uravnoteženo smeštena izmedju istorijskih zgrada Parme, mosta i vode. Završetak je 2005, površina 200 m2, visina 17 m.

Grand Canal Performing Arts Centre and Galleria, Dublin, 2004/08

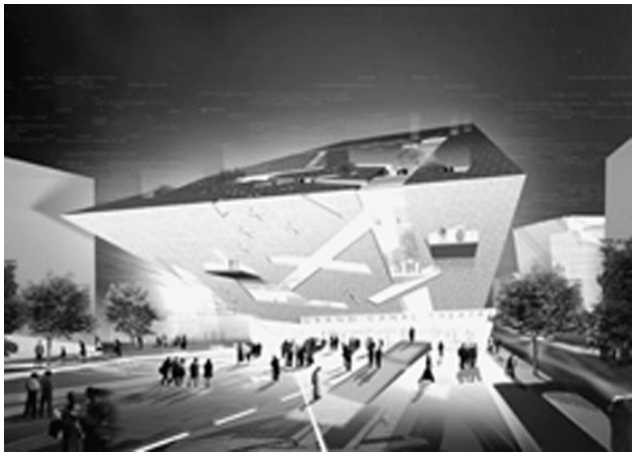

Pozorište Grand Canal u Dublinu predstavlja moćan kulturni sadržaj smešten u dinamičnom volumenu koji formira gradski trg, prostor za publiku i unutrašnje radionice pozorišta. Scenski prostor sa 2000 sedišta je u srcu kompleksa. Predvidjene su tri faze: pozorište, trg i pozorišni lobi iznad trga. Na trg s jedne strane izlazi glavnom fasadom pozorište, a sa drugih luksuzni hotel sa rezidencijama i jedna poslovna zgrada. Kompleks teži da poveže rad, komercijalu, stanovanje i zabavu i to u toku cele nedelje svih 24 časa dnevno. Konkurs je dobijen 2004. a završetak se predvidja za 2008. Korisna površina je 43.040 m2 dok će troškovi iznositi 130 EUR–a.

Novi centar za umetnost i kulturu, Boston, 2004/08

Novi Centar za umetnost i kulturu u Bostonu, lociran je na veoma povoljnoj lokaciji i sadrži pozorište u kome mogu da se izvode baletska, dramska i muzička dela, predavanja i filmske predstave, galerije muzejskog kvaliteta koje mogu da prihvate veliki dijapazon različitih izložbi, kao i prostorije za seminare i sastanke. Zgrada takodje sadrži kafe, krovnu terasu i izuzetan atrijum za okupljanje posetilaca. Ostvarena je široka veza enterijera i eksterijera uz mogućnost da pojedine unutrašnje aktivnosti prostruje i u neposredno okružje objekta. Završetak i otvaranje 2008. Izgradjena površina 6.740 m2.

Visoka stambena zgrada kod Roebling mosta, Covington (SAD), 2004/07

Nova zgrada kod Rebling mosta u Covingtonu, dramatično menja siluetu grada. Njena zakrivljena forma i zakošena linija krova, omogućuju da svaki stan ima neometeni pogled na panoramu grada. Površine stanova variraju od 95–700 m2, a medju njima najviše ih je od 200 m2. Osim stanova, objekat sadrži plivalište, dečje igralište, baštenske sadržaje, smeštaj posetilaca, javne prostore i mogućnost za smeštaj jednog restorana. Preko vertikalne artikulacije, zgrada se izdvaja od repetitivne horizontalne orijentacije tipičnih oblakodera. Njeni umnoženi slojevi brišu vizuelnu razliku izmedju enterijera i eksterijera. Ova tekstura obezbedjuje takodje zaštitu svih stanova od istočnog sunca. Konkurs 2007. Izgradjena površina: 31.000 m2. Visina cca 100 m. Broj stanova 80

Fiera Milano, 2004/14

U saradnji sa Zahom Hadid, Aratom Isozaki i Pier Paolo Maggiorom, Daniel Libeskind je proglašem dobitnikom konkursa za kompleks Fiera Milano. Radi se o veoma obimnom projektu koji obuhvata javne prostore, stanovanje, poslovne zgrade, tržne prostore i muzej, stvarajući novo okružje u kulturnom i istorijskom kontekstu Milana. Zgrade koje je projektovao Libeskind obuhvataju jednu poslovnu kulu, stambeni kompleks i muzej a D.L. je zadužen takodje i za projektovanje parka uz Piazza Domodossola. Promena ovog veoma važnog lokaliteta je u tome što prostor nije više samo poslovni kao ranije. Na njemu je

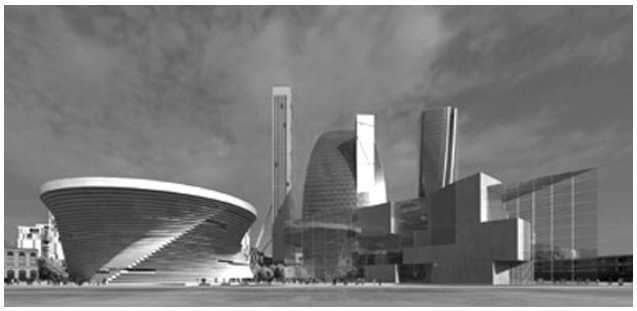

izlagano ono najbolje što Milano i Italija mogu da pruže – moda, nameštaj, dizajn i tehnologija. Sada se predlaže izgradnja više "arhipelaga" od kojih svaki nudi mnoštvo raznih sadržaja. Stanovanje, koje varira od vila do kolektivnih zgrada smešteno je po obodu kompleksa, varira od lokacije do lokacije i povezuje privatne i javne prostore.

Centralni deo ove urbane šeme je rekonstrukcija istorijske Palazzo della Sport u jedinstven zdravstveni, rekreacioni i ekološki centar, namenjen najširim krugovima korisnika. U blizini centra novog velikog Central parka nalaze se tri upečatljive komercijalne kule. Svaka kula ima individualno obeležje, a sve tri čine jedinstven okvir glavnom trgu. Težilo se maksimalnoj atraktivnosti objekata i okolnog prostora, poštovanju svih ekoloških i kulturoloških parametara, kao i povezivanju privatnih i javnih sfera i sadržaja. Konkurs je održan 2004. a završetak radova se predvidja za 2014. Površina kompleksa je 275.000 m2 a projektanti su pored D. Libeskinda svetski poznati arhitekti Zaha Hadid, Arata Isozaki i Pier Paolo Maggiora.

44 Zlota Residential Tower, Varšava, Poljska, 2005/08

Onaj ko poznaje poljsku kulturu i ko je živeo u Poljskoj u vremenu izmedju nacističkih razaranja i sovjetske diktature, može da shvati u kolikoj meri ova zgrada odražava novu poljsku orijentaciju, kako prema istoku tako i prema zapadu. Ona je odgovor na destrukciju Varšave i posleratnu rusku rekonstrukciju, nudeći novu svetlost svojom fasadom i formom, menjajući gradsku siluetu. Nijedna druga poslovna zgrada ne posmatra Varšavu

kao da je Tabula rasa. Ova je, medjutim, nešto sasvim novo. Istočna strana zgrade je oblikovana kretanjem sunca i odražava dnevno svetlo na okružujuće zgrade. To je jedina zgrada koja je oblikovana varšav–skom istorijom i svetlom. Završetak 2008. Izgradjena površina 64.750 m2. Spratova: 45. Broj stanova 350.

Aura, Sacramento, USA, 2005/07

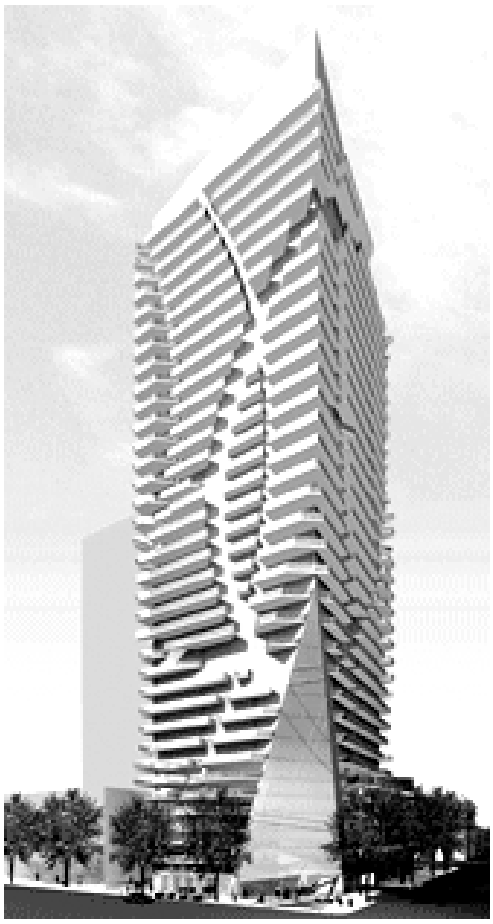

Studio Libeskind je trenutno angazovan na izradi projekata za drugu stambenu kulu u Sacramentu, Aura. Zgrada će biti značajan doprinos silueti grada i biće postavljena dijagonalno u odnosu na drugu kulu, sa kojom će činiti jedinstvenu kompoziciju. Biće visoka preko 130 m. i imaće 36 spratova od čega 30 stambenih. U prizemlju je prodajni prostor, dok su na prvih pet gornjih spratova garažni prostori. Rok za useljenje: 2007. Gradjevinska površina: ca 39.000 m2

Emerald Bay, Singapur, 2005/09

Snažno markirajući ulaz u istorijski Keppel Harbour, projekat Emerald Bay je jedan pot-puno novi izraz za solitersko stanovanje u tropskoj klimi. Šema je jedinstvena mešavina stambenih kula i zgrada srednje visine. Simfonija ustalasanih kula je centralna tema ovog predloga. Ove svetlucave iskrivljene forme raznih visina stvaraju graciozne otvore i klance izmedju struktura, preko kojih se otvaraju daleke vizure. Dobijena kompozicija je kreativna medjuigra promenljivih planova i odsjaja. Ovaj kompleks treba da u velikoj meri doprinese silueti Singapura koji je grad svetske klase sa dalekosežnim i smelim po-gledima na budućnost. Još pre nekoliko godina je bilo teško poverovati da se ovako smele i skoro perverzne forme mogu realizo–vati u stambenoj arhitekturi, ali neverovatna eksplozija savremenih tehnologija menja i naše predrasude. Stiče se utisak da će na ovom egzotičnom mestu ovaj kompeks i ova arhitektura doživeti svoju punu afirmaciju. Izgradjena površina 200.000 m2, 3 kule sa 43 sprata, tri kule sa 26 spratova. 10 zgrada sa 6–8 spratova. Broj stanova: 1.100. Završetak planiran za 2009,

Memorial jevrejskim ratnim veteranima, Toronto, 2005/06

Memorijal je posvećen jevrejskim ratnim veteranima širom celog sveta koji su se borili i pali ne samo u II sv. ratu već i toku poslednja dva veka. U centru memorijala je amfiteatar za 150–200 mesta, čiju binu uokviruje pokrenuta ugaona struktura nazubljena sa osam sveća koje aludiraju na Hanukkah praznik posvećen borbi za oslobodjenje od tiranije. Zašiljena struktura, nosilac plamena koja probija zid predstavlja "shamash" glavnu Hanukkah sveću kojom se pale sve ostale. Zadnji deo amfiteatra je okružen sa Zidom sećanja i Zidom časti na kojima su urezana imena onih koji su izginuli u ranijim sukobima. Površina 2.500 m2. Poručeno 2004, završetak projekta 2006.

The Hummingbird Centre for the Performing Arts, Toronto, 2005/07

Preprojektovanje 45 godina starog Hummingbird Centra za pozorišne umetnosti obuhvata nove umetničke i kulturne sadržaje, koje će se kombinovati sa postojećim pozorištem, kao i jednu stambenu kulu. Prisutna je težnja da se gradski život tešnje integriše sa umetnošću i kulturom. Kolektivni prostor u obliku polulopte predstavlja simbolički i funkcionalno, kulturno jezgro čija forma evocira na različitost kultura koje egzistiraju u Torontu. Stambena kula ima 50 spratova, 300 stambenih jedinica i izgradjenu površinu od 42.000 m2. Površina kulturnih sadržaja je 12.000 m2. Troškovi izgradnje iznose 100 miliona USD. Posao je poručen 2005, a završetak radova se predvidja 2007.

Unawatuna, Sri Lanka, 2005

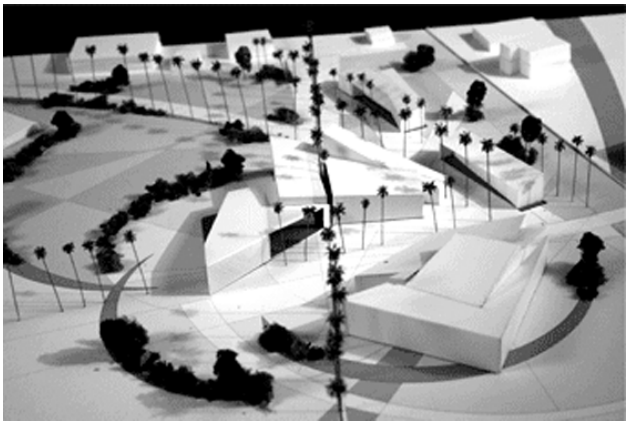

Cunami 26. decembra 2004.opustošio je mnoga naselja duž obale Šri Lanke, uključujući mali grad Unawatuna u Južnoj provinciji. Od studija D.L. je zatraženo da napravi urbanističko rešenje sanacije opštine, kao i planove za 150 kuća i više javnih objekata. D.L. je zadatak prihvatio i obavio na visoko profesionalni i humanistički način. Iako je predvidjeno da operacija bude završena za 12 meseci, planovi su dugoročni i otvaraju perspektive daljeg razvoja komune. Ovaj projekat rečito govori da D.Libeskind nije podlegao sindromu velikih operacija svetskog značaja, već da u nevolji, ume i lično da se angažuje. Konkurs 2005, završetak 2005. Broj stanova 150. Ukupna površina 12–15.000 m2. Cena: 2.5 miliona USD.

Union City Condominiums, New Jersey, USA, 2005/08

Stambena kula Union City Condominius je inspirisana svojom lokacijom na 70 m. visokom klifu New Jersey Palisades koji gleda na reku Hudson. Kula sa svoje strane ovoj visini dodaje novih 70 m. a svojom staklenom i čeličnom fasadom ukrašava siluetu N.J.P. Zgrada ima 36 luksuznih stanova posebno koncepiranih, sa širokim pogledom na reku. Komforu objekta doprinose i sportska sala, plivalište, društveni otvoreni i zatvoreni prostori, itd. Završetak 2008.

I na kraju, komentar za moje djake!

Izašao sejač da seje. I dok je sejao, nešto semena pade pored puta i dodjoše ptice i pozobaše ga. Drugo pade na kamenito tle, gde nije bilo mnogo zemlje, i odmah isklija, jer zemlja nije bila duboka, a kad je izašlo sunce, izgore i osuši se, jer nije imalo korena. Treće seme pade u trnje, a trnje naraste i uguši ga. Četvrto seme, pade na dobro tle i dade plod – stostruk, šezdesetostruk ili tridesetostruk. Ko ima uši, neka čuje! (Matej, 13,1–9)

Kada neko napuni pola časopisa pričom o nekom velikom arhitekti kao što je Daniel Libeskind, naši mladi čitaoci mogu da se s pravom upitaju: A kako mi sve ovo možemo konkretno da iskoristimo? Evo odgovora:

a/ Moguće je da vas informacije iz literature i sa Interneta uopšte ne zanimaju! Tada je svaki razgovor izlišan. Promašili ste struku!.
b/ Češći je slučaj da se informacije pogledaju, ali površno, tako da vam brzo izvetre iz glave i ostaje samo neko neodredjeno se ćanje na njih, koje kasnije može biti čak i od neke koristi, ali najčešće i nije.
c/ Dešava se da se informacije pažljivo prostudiraju i da tako popale čitaoce, da im autor (u slučaju D. Libeskinda, to i nije teško) postane idol koga slepo i bezuslovno (da ne kažem nekontrolisano i nekritički) imitiraju i gde treba i gde ne treba.
d/ Moguće je i da se popalite ali samo na neko vreme, a onda se preorijentišete na nekog novog gurua, pa na trećeg, itd. dok vam ne dosadi pa se okrenete sebi.
e/ Konačno, moguće je da informacije proučite detaljno i pažljivo. Nakon zrelog i svestanog upoznavanja sa stavovima i realizacijama Libeskinda ili nekog drugog, izvršićete selekciju onog što vam se učini da se lepi za vaš kreativni profil, povezati sa vašim projektnim postupkom i primeniti u praksi. Svakako, čuvajte se da vas uzor suviše ne impresionira, pa da se pretvorite u prostog plagijatora. Obogatite SVOJ postupak i sačuvajte svoju ličnost, a pri tome ne zaboravite: i Libeskind je imao neke svoje uzore, na čijim je temeljima izgradio blistavu zgradu svog stvaralaštva. I još nešto ne zaboravite. Kao što sam u uvodu naglasio, Libeskind se ne može prosto kopirati, on je višeznačan, pun poruka, asocijacija i simbola. Da biste ga kako tako shvatili, morate čitati njegove tekstove i upoznati njegov način razmišljanja i rezonovanja, njegove pristupe raznorodnim temama i njegovo duboko poniranje u razne situacije, probleme i raspoloženja. Tačno je da na svetu ima mnogo velikih arhitekata i vi ih ne možete dobro upoznati sve, morate napraviti svoju selekciju. Medjutim koliko god da ih izaberete, moj savet vam je: **jedan od njih MORA da bude i Daniel Libeskind.** (M.Č.)

KLASIČNI ILI LAKI METRO (MODIFIKOVNI TRAMVAJSKI SISTEM) SA MAGISTRALNIM POLUPRSTENOM I JAKO SKUPIM MOSTOM

Materijal dobijen ljubaznošću G. Arh. Brane Jovina člana Akademije arhitekture Srbije, dobitnika mnogih nagrada i autora maestralnih ostvarenja kao što su uredjenje Knez Mihajlove ulice, zgrada Zavoda za urbanizam u Palmotićevoj ulici u Beogradu, Mostarska petlja, itd. itd.

UVODNO SLOVO UREDNIKA "ARD" REVIEW:

Kao novopečeni član Akademije arhitekture Srbije, na (meni) prvom sastanku Akademije sretnem starog kolegu i prijatelja Arhitektu Branu Jovina koji mi pokloni ovaj polemički materijal uz ljubaznu dozvolu da sa njim upoznam mlade čitaoce odnosno, moje učenike. Radi se o već decenijskoj dilemi da li stisnuti kaiš na poslednju rupu, pa pristupiti izgradnji prve linije klasičnog metroa po prvobitnim planovima, poremećenim ekonomskim sunovratom mile nam majke Srbije, ili se zadovoljiti jeftinijim hibridnim rešenjem nazvanim "laki metro" uz izgradnju tzv. magistralnog poluprstena sa izuzetno skupim mostom preko donjeg špica Ade Ciganlije visokog 200 m. o koga, navodno. ima da se lupaju svi putnički avioni koji sleću na Surčinski aerodrom "Nikola Tesla". Materijal, koji odražava lični stav Brane Jovina kao i celog tima koji je radio na projektima metroa, prikazujemo u integralnom vidu, s tim što smo "kropovali" ratničke usklike: "Referendum, referendum, referendum…!" i "Gradjani Beograda odlučuju, a ne poslušni urbanisti – u kakvom gradu će živeti njihova deca, njihovi unuci!", pošto me malo isuviše podsećaju na ratne povike iz Hašekove knjige o dobrom vojniku Švejku: "Na Beograd, na Beograd!".

Što se MOG stava tiče, moram da priznam da ga još uvek nemam, jer mi nedostaju silni strategijski, tehnički, politički, ekološki, ekonomski i mnogi drugi parametri, a još manje su mi poznate sve moguće igre sukoba interesa i raznih lobija, koje će možda biti i odlučujuće u daljem razvoju dogadjaja. Ni meni nije jasno zašto projektujemo skup i opasan most, ako možemo jeftiniji i sigurniji, zašto planiramo Hausmanovske poteze kao što je magistralni poluprsten, kada ni obilaznicu auto–puta oko grada nismo godinama u stanju da okončamo, zašto je klasični metro prevazidjen, ali ima neko ko to zna, pa bismo voleli da čujemo i njegovo mišljenje. Kakvi god da su zvanični stavovi (sem uobičajenog: "To je tako zato što JA kažem da je tako"), spremni smo da ih objavimo a vama omogućimo korisnu vežbu uporedne analize i poredjenja suprotstavljenih stavova.

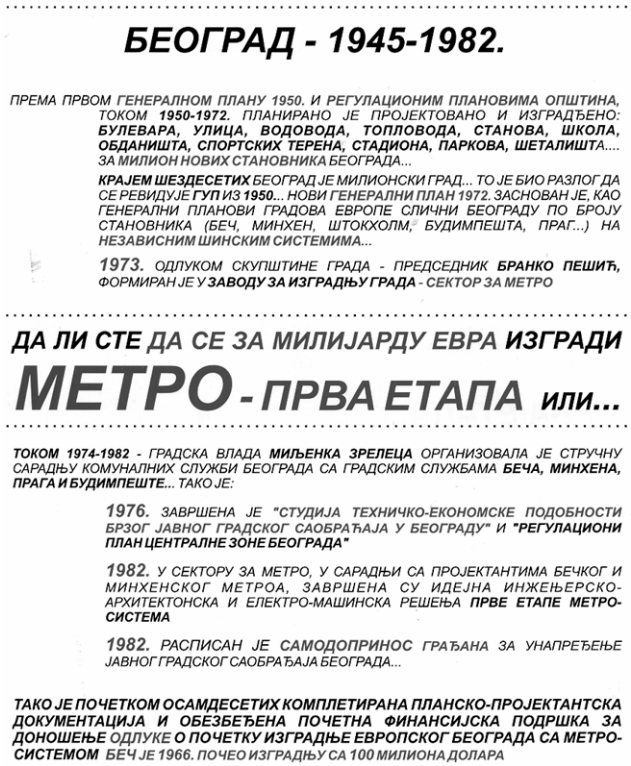

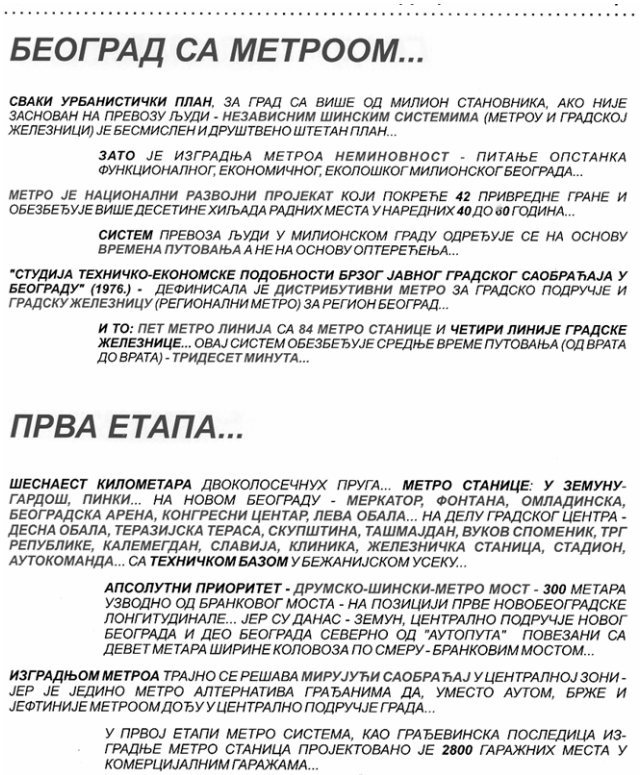

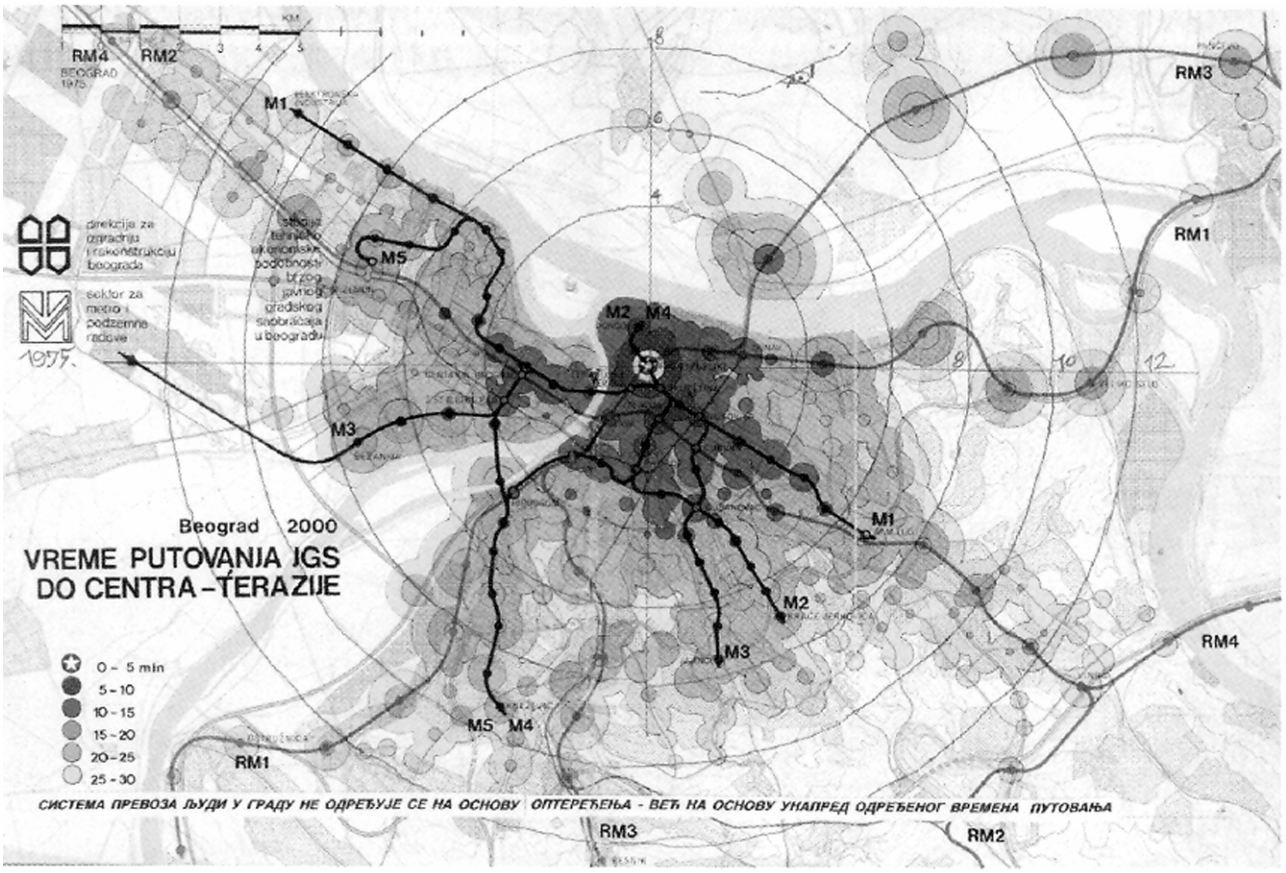

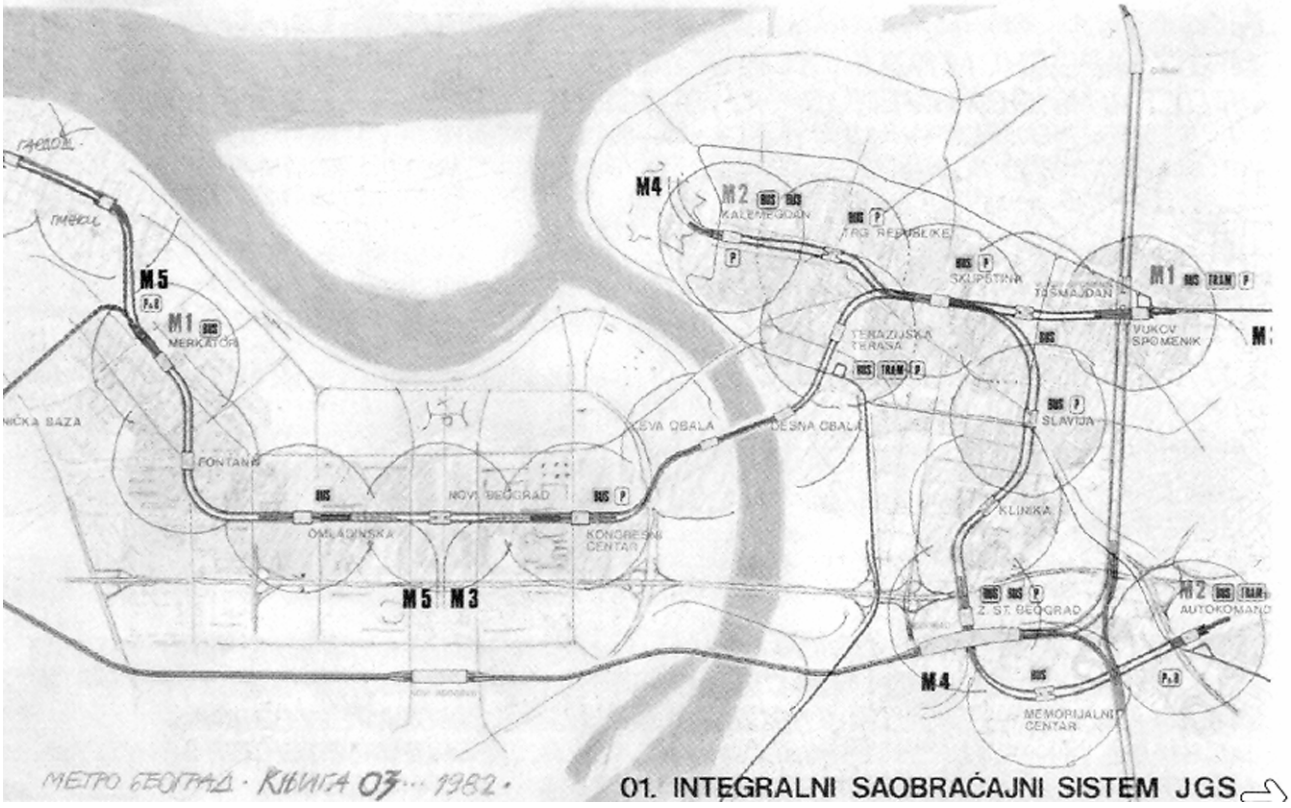

01. INTEGRALNI SAOBRAĆAJNI SISTEM JGS

ГРАЂАНИ БЕОГРАДА ОДЛУЧУЈУ, А НЕ ПОСЛУШНИ УРБАНИСТИ - У КАКВОМ ГРАДУ ЋЕ ЖИВЕТИ ЊИХОВА ДЕЦА, ЊИХОВИ УНУЦИ

ГРАДСКИ ЦЕНТАР...

МЕТРО СИСТЕМ *ГРАДСКОГ ЦЕНТРА ЧИНЕ МЕТРО СТАНИЦЕ КАЛЕМЕГДАН. ТРГ РЕПУБЛИКЕ. ТЕРАЗИЈСКА ТЕРАСА, СКУПШТИНА, СЛАВИЈА, ТАШМАЈДАН И ВУКОВ СПОМЕНИК (ВЕЗА СА ЖЕЛЕЗНИЦОМ)... И ДИСТРИБУТИВНИ ПРСТЕН ОКО СТАРОГ ГРАДСКОГ ЈЕЗГРА (КРУГ ДВОЈКЕ) СА* ***14*** *СЕМАФОРСКИХ РАСКРСНИЦА.. "СИСТЕМ БРЕТЕЛА" (УЛАЗ-ИЗЛАЗ) УНУТАР ГРАДСКОГ ЈЕЗГРА...*

У ЕТАЖАМА ИЗНАД МЕТРО СТАНИЦА ПРОЈЕКТОВАНО ЈЕ 1860 ПАРКИНГ МЕСТА У КОМЕРЦИЈАЛНИМ ГАРАЖАМА У ВЛАСНИШТВУ ГРАДА...

ДАНАШЊИ *УСКОКОЛОСЕЧНИ ТРАМВАЈ - ЈУРИЈА ГАГАРИНА, БАНОВО БРДО, ВОЈВОДЕ СТЕПЕ, БУЛЕВАР КРАЉА АЛЕКСАНДРА - СЕ ИНТЕГРИШЕ У МЕТРО СИСТЕМ ТАКО ШТО СЕ НА МЕТРО СТАНИЦАМА - КОНГРЕСНИ ЦЕНТАР, КАРАЂОРЂЕВА, АУТОКОМАНДА И ВУКОВ СПОМЕНИК ОБАВЉА ПРЕСЕДАЊЕ ПУТНИКА У МЕТРО ВОЗОВЕ - А НЕ "УВЛАЧЕЊЕ" ТРАМВАЈА У МЕТРО ТУНЕЛЕ, КАКО ТО БЕСМИСЛЕНО ПРЕДЛАЖУ САОБРАЋАЈНИ СТРУЧЊАЦИ У ТЗВ.* ***ГУП-БГД-2021.*** *!!!*

ДИСПОЗИЦИЈОМ ШЕСТ МЕТРО СТАНИЦА *УНУТАР ДИСТРИБУТИВНОГ ПРСТЕНА СА УТИЦАЈНОМ ЗОНОМ (ПОЛУПРЕЧНИК* ***400*** *МЕТАРА) ОКО МЕТРО СТАНИЦЕ ПОСТИГНУТА ЈЕ ПЕШАЧКА ПОКРИВЕНОСТ 82% - ШТО ОБЕЗБЕЂУЈЕ СРЕДЊЕ ВРЕМЕ ПУТОВАЊА* ***30 МИНУТА****...*

ПЕШАЧКА ЗОНА *- ПОСЛЕ СТОГОДИШЊЕ УЗУРПАЦИЈЕ СВИХ УЛИЦА У СТАРОМ ГРАДСКОМ ЈЕЗГРУ ОД СТРАНЕ Њ.В. АУТОМОБИЛА - ВРАЋАЈУ СЕ ПЕШАЦИМА -* ***ТЕРАЗИЈЕ, ТРГ РЕПУБЛИКЕ, КОЛАРЧЕВА, ЧИКА ЉУБИНА, ВАСИНА, УЗУН МИРКОВА, ГРАЧАНИЧКА, ВУКА КАРАЏИЋА, КРАЉА ПЕТРА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ, МАКЕДОНСКА, КРАЉА МИЛАНА., СЛАВИЈА****... (... ГЛАВНА У ЗЕМУНУ...)*

ДЕНИВЕЛАЦИЈОМ *УЛИЦЕ ТАДЕУША КОШЋУШКА ИНТЕГРИШЕ СЕ ПЕШАЧКА ЗОНА - КНЕЗ МИХАИЛОВА И УЗУН МИРКОВА - СА КАЛЕМЕГДАНОМ...*

У ПРВОЈ ПОДЗЕМНОЈ ЕТАЖИ *ПРОЈЕКТОВАНО ЈЕ 16.800 КВАДРАТА ПРОДАЈНОГ ПРОСТОРА - У ВЛАСНИШТВУ ГРАДА..*

ИЗГРАДЊОМ МЕТРО-СИСТЕМА *РАДИКАЛНО СЕ МЕЊАЈУ УРБАНИСТИЧКИ КРИТЕРИЈУМИ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ГРАЂЕВИНСКОГ ЗЕМЉИШТА У ЗОНИ МЕТРО СТАНИЦА... ИЗГРАЂЕНОСТ СЕ СА* ***1 : 3*** *ПОВЕЋАВА НА* ***1 : 8*** *ДО* ***1 : 12***

ВИСОКА ГРАДЊА *(СТАМБЕНА-ПОСЛОВНА) СЕ ЛОЦИРА ДУЖ МЕТРО КОРИДОРА И У ЗОНИ МЕТРО СТАНИЦА - А* ***НЕ*** *ДУЖ МАГИСТРАЛА И БУЛЕВАРА - КАКО ТО ДАНАС РАДЕ ПОСЛУШНИ УРБАНИСТИ !!!*

ВРЕДНОСТ ГРАЂЕВИНСКОГ ЗЕМЉУШТА СЕ ОДРЕЂУЈЕ НА ОСНОВУ ***УДАЉЕНОСТИ ОД МЕТРО СТАНИЦА*** *- А* ***НЕ*** *НА ОСНОВУ УДАЉЕНОСТИ ОД ЦЕНТРА ГРАДА...*

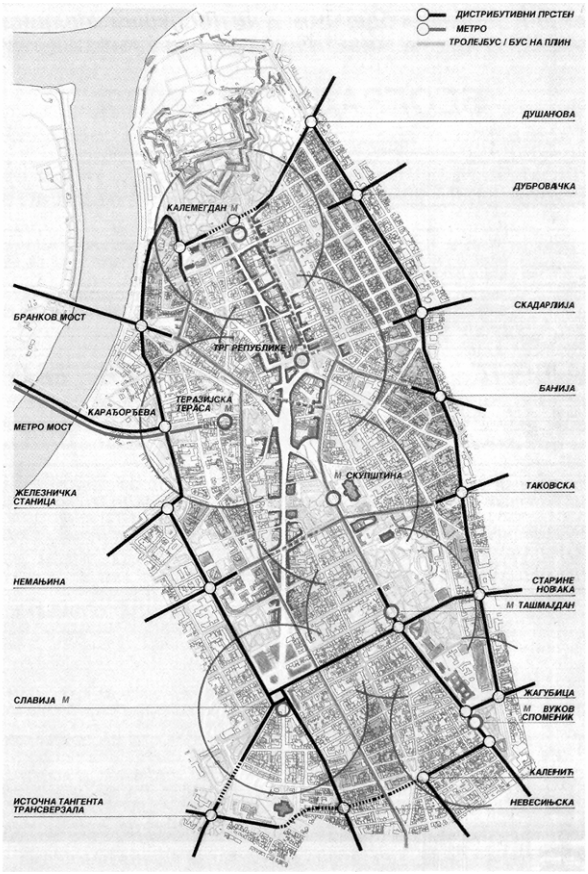

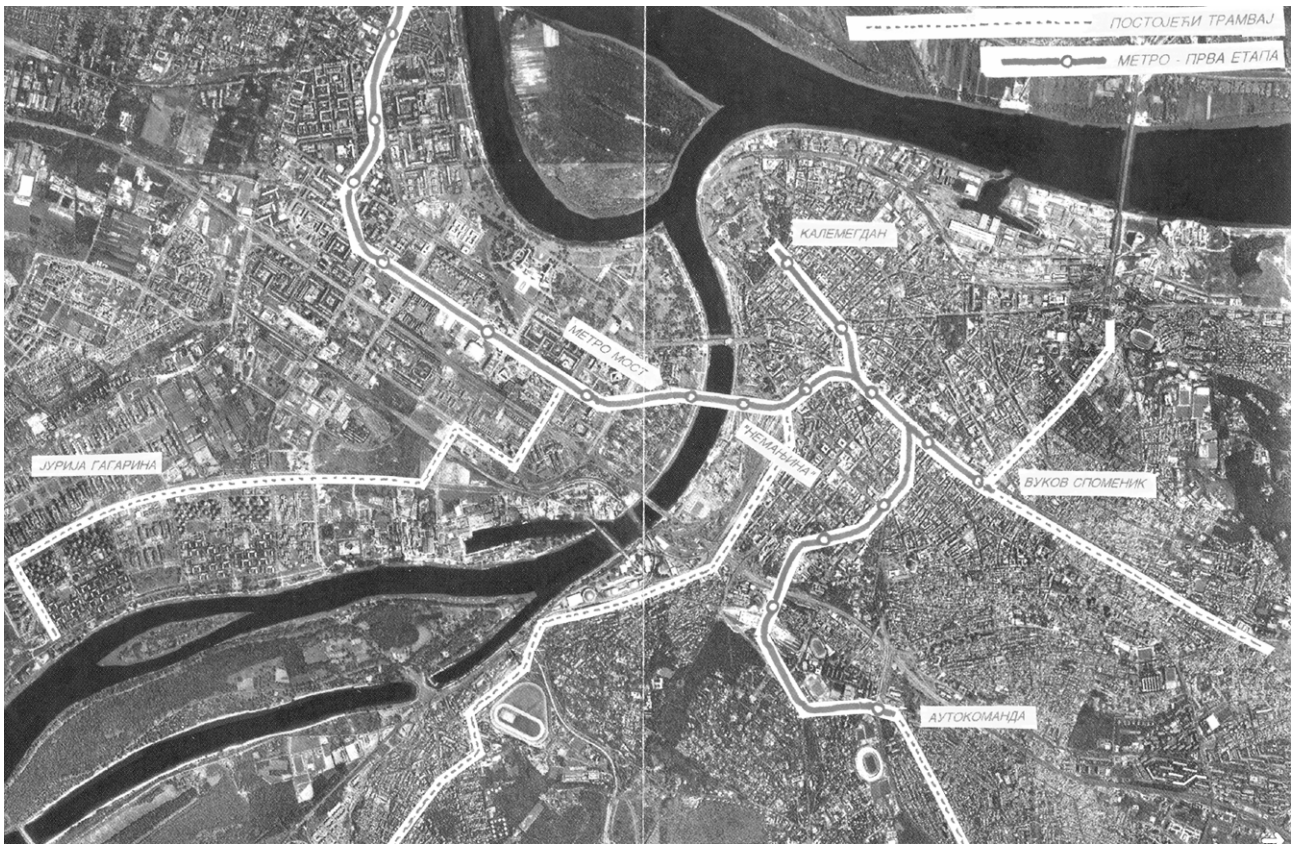

A sad, kao što je i red, sledi malo drvlja i kamenja po tramvajskom metrou i poluprstenu…

БЕОГРАД - 1982-2005.

ТОКОМ 1982-2005 БЕОГРАДУ СЕ ДОГОДИЛО НЕШТО ШТО СЕ НИЈЕ ДОГОДИЛО НИ ЈЕДНОМ ГРАДУ ЕВРОПЕ - ДОГОДИЛА СУ МУ СЕ ДВА ФАТАЛНА УРБАНИСТИЧКА ПРЕВРАТА...

ПРВИ УРБАНИСТИЧКИ ПРЕВРАТ 1982. ИЗВРШИЛА ЈЕ ГРАДСКА ВЛАДА **РАДОЈА СТЕФАНОВИЋА** УЗ ПОДРШКУ ПОСЛУШНИХ УРБАНИСТА **ЦЕП**-ОВЕ "РАДИОНИЦЕ ЗА ПОПРАВКУ ГРАДА" И "СТРУЧЊАКА ЗА САОБРАЋАЈ"...

УМЕСТО ЕВРОПСКОГ БЕОГРАДА СА МЕТРО-СИСТЕМОМ - ОНИ СУ ПЛАНОМ "ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ" (**1985.**) НАМЕТНУЛИ АУТОМОБИЛСКО-ТРАМВАЈСКИ МОДЕЛ ГРАДА ЗАСНОВАН НА УСКОКОЛОСЕЧНОМ ТРАМВАЈУ ИЗ **19.** ВЕКА, КАДА ЈЕ БЕОГРАД ИМАО **80.000** СТАНОВНИКА

УМЕСТО ПОЧЕТКА ИЗГРАДЊЕ ПРВЕ ЕТАПЕ МЕТРО-СИСТЕМА - ОНИ СУ САМОДОПРИНОС ГРАЂАНА - 200 МИЛИОНА ДОЛАРА У **"ТРАМВАЈ ЗА 21. ВЕК"** БЕЗ ПОЗИТИВНОГ ЕФЕКТА...

ДА ЛИ СТЕ ДА СЕ ЗА МИЛИЈАРДУ ЕВРА ИЗГРАДИ "ПОЛУПРСТЕН" ИЛИ....

ОВО НАСИЉЕ НЕЗНАЊА НАД УРБАНИСТИЧКОМ СТРУКОМ ПРЕКИНУО ЈЕ **1997.** ГРАДОНАЧЕЛНИК **ЗОРАН ЂИНЂИЋ** СА НАЛОГОМ - ДА **СЕКТОР ЗА МЕТРО** КОМПЛЕТИРА ПЛАНСКУ ДОКУМЕНТАЦИЈУ УРАЂЕНУ **1982.** НА ОСНОВУ **ГУП**-А **1972.** НЕОПХОДНУ ЗА ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКЕ О ИЗГРАЊИ ЕВРОПСКОГ БЕОГРАДА СА МЕТРО-СИСТЕМОМ... А ОНДА ...

ДРУГИ УРБАНИСТИЧКИ ПРЕВРАТ 2000. ИЗВРШИЛА ЈЕ ГРАДСКА ВЛАДА **НЕНАДА БОГДАНОВИЋА** УЗ ПОДРШКУ ИСТИХ ОНИХ ПОСЛУШНИХ УРБАНИСТА **ЦЕП**-ОВЕ "РАДИОНИЦЕ" ИЗ **1982.** И ИСТИХ ОНИХ СТРУЧЊАКА ЗА "ТРАМВАЈА **21.** ВЕК"..

ОНИ СУ СА **ГУП-БГД-2021.** ПОНОВО НАМЕТНУЛИ **АУТОМОБИЛСКО-ТРАМВАЈСКИ МОДЕЛ ГРАДА**.. РАЗЛИКА ЈЕ ЈЕДИНО У ТОМЕ ШТО УМЕСТО УСКОКОЛОСЕЧНОГ ТРАМВАЈА ИЗ **19.** ВЕКА САДА ПРЕДЛАЖУ ТРАМВАЈ НОРМАЛНОГ КОЛОСЕКА СА НЕШТО ВЕЋОМ ШОФЕРШАЈБНОМ, КОГА ЛАЖНО ПРЕДСТАВЉАЈУ ЗА - **МЕТРО** !!!...

УМЕСТО (ПО **ГУП**-У **1972.**) МЕТРО ЛИНИЈЕ **М5** - ВЕЗЕ БАНОВОГ БРДА СА ЗЕМУНОМ - ПРЕКО ДОЊЕ ПРЕВЛАКЕ АДЕ ЦИГАНЛИЈЕ - ОНИ НАМЕРАВАЈУ ДА ТЗВ. УНУТРАШЊИМ МАГИСТРАЛНИМ ПОЛУПРСТЕНОМ ПОВЕЖУ **КВАНТАШКУ ПИЈАЦУ** (ПРЕКО "ШУМИЦА" И ПАНЧЕВАЧКОГ МОСТА) СА **"БУВЉАКОМ" У ПАНЧЕВУ**...

ПОСЛЕДИЦА ОВЕ БЕСМИСЛЕНЕ НАМЕРЕ "САОБРАЋАЈНИХ СТРУЧЊАКА" ЈЕ КОНКУРС ЗА МОСТ НА ПОГРЕШНОМ МЕСТУ (ДОЊИ ШПИЦ АДЕ).. НАМЕРА ТРАЈНОГ ДЕВАЛВИРАЊА ПРИРОДНЕ-ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ БЕОГРАДА - **ТОПЧИДЕРСКЕ ДОЛИНЕ**... И РЕШЕНОСТ "ДА СЕ НАСТАВИ ИНТЕНЗИВАН РАД НА ПРОЈЕКТУ УМП-А И МОСТА ПРЕКО АДЕ" - РЕКАО ЈЕ ГРАДОНАЧЕЛНИК НЕНАД БОГДАНОВИЋ..

ЈЕДИНИ НАЧИН ДА СЕ СПРЕЧИ ОВА ФАТАЛНО ПОГРЕШНА НАМЕРА ЈЕ

АУТОМОБИЛСКО - ТРАМВАЈСКИ БЕОГРАД...

ДРУГИ СИМПОЗИЈУМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА 1975. - О САОБРАЋАЈУ У ГРАДОВИМА - "НЕ ПОСТОЈЕ НИ ТЕОРЕТСКЕ НИ ПРАКТИЧНЕ МОГУЋНОСТИ ДА СЕ РЕШИ САОБРАЋАЈ У ГРАДУ НЕОГРАНИЧЕНИМ КОРИШЋЕЊЕМ ПУТНИЧКОГ АУТОМОБИЛА"... "ЗА ПЕШАКЕ И ЈАВНИ ПРЕВОЗ КОЛИКО ТРЕБА - ЗА ПУТНИЧКИ АУТОМОБИЛ КОЛИКО ОСТАНЕ" !!!

ИСКУСТВО ГРАДОВА ЕВРОПЕ СА ВИШЕ ОД ПОЛА МИЛИОНА СТАНОВНИКА ЈЕ - ДА ЈЕ **АУТОМОБИЛСКО-ТРАМВАЈСКИ ГРАД** - НАЈСКУПЉИ МОДЕЛ ГРАДА... ТАЈ МОДЕЛ НАПУШТЕН ЈЕ ОДМАХ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА...

АКТУЕЛНИ САОБРАЋАЈНИ СТРУЧЊАЦИ И ПОСЛУШНИ УРБАНИСТИ - НИ ПОСЛЕ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА (ОД **1982.**) НИСУ ОБАВЕШТЕНИ О УРБАНИСТИЧКИМ КОНСТАНТАМА ГРАДОВА ЕВРОПЕ:

ДА ЈЕ ПРВИ ПРИОРИТЕТ МИЛИОНСКОГ ГРАДА - ПРЕВОЗ ЉУДИ У ГРАДУ - А НЕ - Њ.В. АУТОМОБИЛ...

ДА СЕ ПРЕ ИЗГРАДЊЕ ПРВЕ ЕТАПЕ МЕТРОА НЕ СМЕ ДА ПОТРОШИ НИ ЈЕДАН ДИНАР-ЕВРО У ИЗГРАДЊУ **НОВЕ** МАГИСТРАЛНЕ МРЕЖЕ...

ДА СЕ ЈАВНЕ ГАРАЖЕ ГРАДЕ НА **ОБОДУ ЦЕНТРА** И ТО ИСКЉУЧИВО НАДЗЕМНЕ... А НЕ ПОДЗЕМНЕ У ЕПИЦЕНТРУ-ЦЕНТРА...

ПОСЛЕДИЦЕ.. МИЛИЈАРДА ДИНАРА СПЛИСКАНА ЈЕ У ПРОЈЕКТАНТСКИ НОНСЕНС - НОВОБЕОГРАДСКЕ **"ЈАЈЕ-ПЕТЉЕ"**...

ПОЛА МИЛИЈАРДЕ ДИНАРА ЗА ЈАВНУ ГАРАЖУ У ПИОНИРСКОМ ПАРКУ - ОСКРНАВЉЕНА ЈЕ **ДВОРСКА БАШТА ОБРЕНОВИЋА**...

ПАРКИНГ-ПЉАЧКА У ЦРВЕНО-ЖУТО-ЗЕЛЕНОМ КОЛОРУ - ПРЕ ИЗГРАДЊЕ ПРВЕ ЕТАПЕ МЕТРО-СИСТЕМА **"ПАРКИНГ СЕРВИС"** ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ОРГАНИЗУЈЕ А НЕ - ДА НАПЛАЋУЈЕ ПАРКИРАЊЕ ДУЖ УЛИЦА...

МИЛИОН ЕВРА ПЛАЋЕНА ЈЕ СТУДИЈА ОПРАВДАНОСТИ ИЗГРАДЊЕ ТРАМВАЈА НОРМАЛНОГ КОЛОСЕКА - ТЗВ. **"ЛАКИ МЕТРО"**...

УНУТРАШЊИ МАГИСТРАЛНИ ПОЛУПРСТЕН ПРЕМА СТУДИЈИ ОПРАВДАНОСТИ КОЈУ ЈЕ, ЗА **64** МИЛИОНА ДИНАРА, УРАДИЛА ФИРМА **"ЈУГИНУС"** - ЧИНИ...

17.077 МЕТАРА МАГИСТРАЛЕ СА **ТРИ** САОБРАЋАЈНЕ ТРАКЕ ПО СМЕРУ И **22** РАСКРСНИЦЕ, ОД КОЈИХ СУ **15** - **ДЕНИВЕЛИСАНЕ РАСКРСНИЦЕ**...

5.457 МЕТАРА НА **МОСТОВСКИМ** КОНСТРУКЦИЈАМА

2.895 МЕТАРА У **ТУНЕЛИМА**

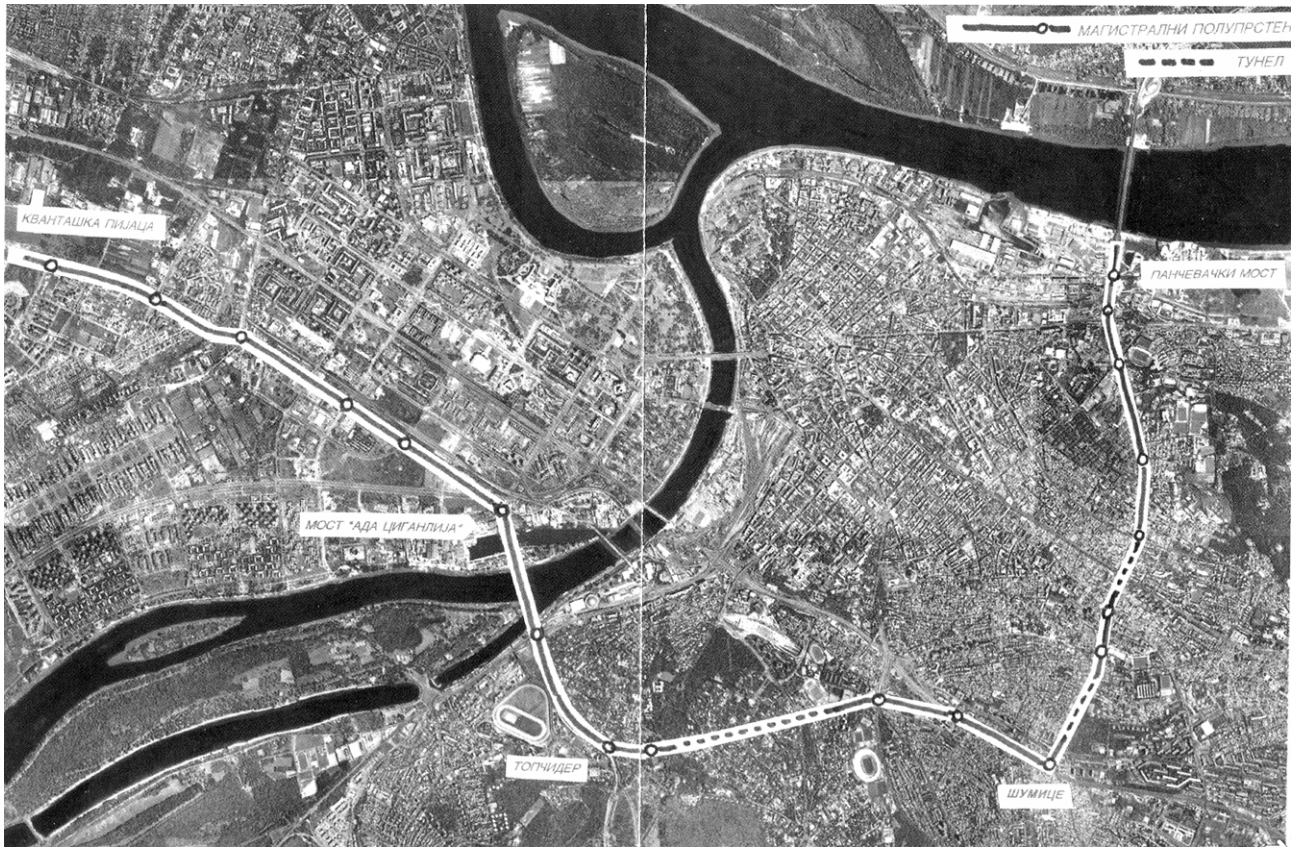

Ovde nam se pruža prilika da uporedimo prihvaćeni skup i opasni most i neprihvaćeni koji je navodno tri puta jeftiniji od prihvaćenog. Ako je ZAISTA tako, onda smo ga naj..grabusili!

САВСКИ МОСТ...

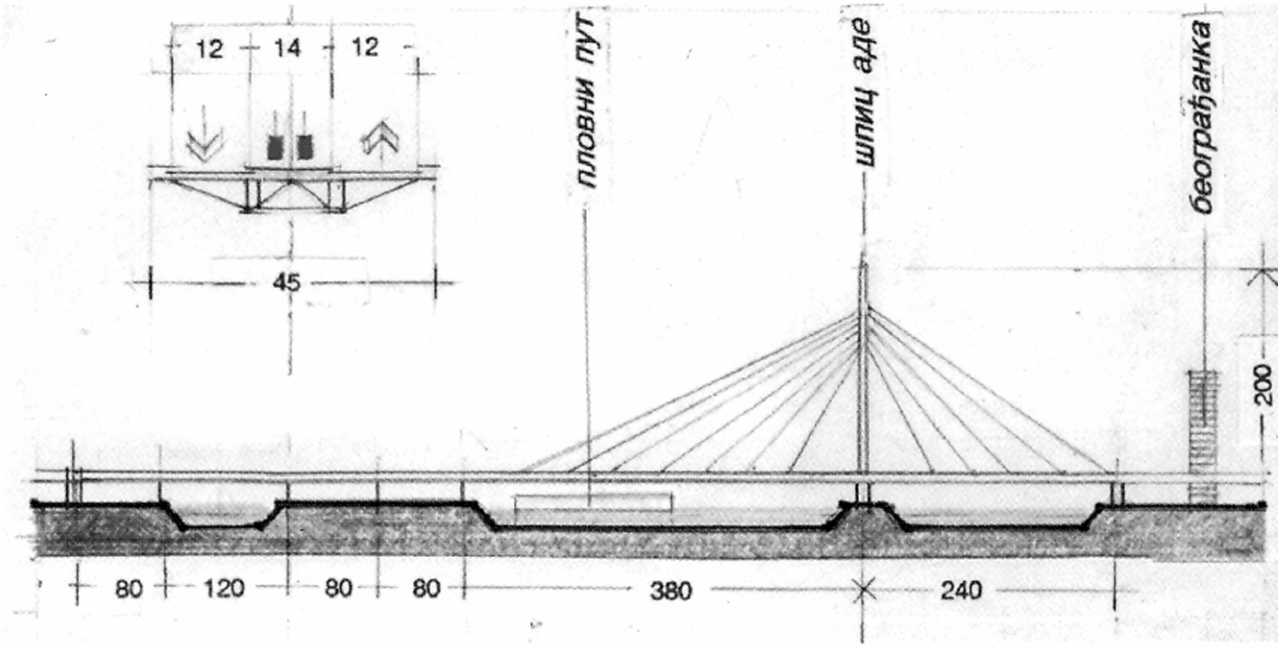

МОСТ НА ДОЊЕМ ШПИЦУ АДЕ ЦИГАНЛИЈЕ *ОДАБРАО ЈЕ, НА МЕЂУНАРОДНОМ КОНКУРСУ, ДЕВЕТОЧЛАНИ ДОМАЋИ ЖИРИ ОД КОЈИХ ЈЕ* ***ПЕТ*** *ЧЛАНОВА ИМЕНОВАНО НА ОСНОВУ ЗВАЊА - А НЕ ЗНАЊА !!!*

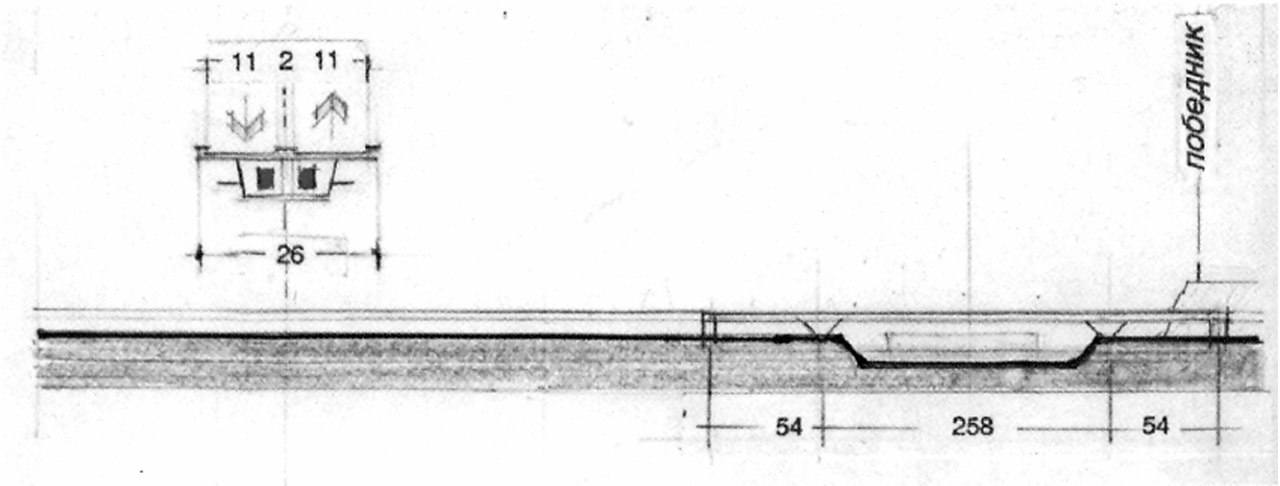

ДРУМСКО-ШИНСКИ-МЕТРО МОСТА ***300*** *МЕТАРА УЗВОДНО ОД БРАНКОВОГ - - ЗА ВРЕМЕ ГРАДСКЕ ВЛАДЕ* ***СПАСОЈА КРУНИЋА*** *"МОСТПРОЈЕКТ" ЈЕ УРАДИО (****1998.****) ПРОЈЕКАТ МОСТА... ПРОЈЕКАТ ОБАЛНИХ СТУБОВА ЈЕ РЕВИДОВАН...* ***МОСТ ЈЕ НАЈМАЊЕ ТРИ ПУТА ЈЕФТИНИЈИ*** *ОД МОСТА "АДА ЦИГАНЛИЈА"...* ***ТЕНДЕР*** *ЗА ИЗГРАДЊУ МОСТА МОЖЕ ДА СЕ РАСПИШЕ -* ***ОДМАХ*** *(НАЈКАСНИЈЕ ЗА* ***24*** *НЕДЕЉЕ)...* ■

Priča se nastavlja, a mi se nadamo novim informacijama koje će nam pomoći da se opre–delimo na zakazanom referendumu koji će se održati 31 septembra 2006. na Sv. Živka.

In memoriam

RASTKO RADULOVIĆ

Arhitekta (1933–2005)

Blagodareći našoj agilnoj koleginici Dušici Pavlović, generacija 1951 Arhitektonskog fakulteta u Beogradu se tokom nekoliko godina redovno okupljala jednom mesečno kod "Mažestika" na kafi, pri čemu su se obnovila mnoga stara prijateljstva i uspomene, uz izmenu najnovijih iskustava. Tom prilikom sam imao sreću da produbim prijateljstvo sa starim drugarom još iz brucoških dana arhitektom Rastkom Radulovićem, koga prethodno, sticajem okolnosti, nisam video nekoliko decenija, a sada imam žalosnu dužnost da se od njega i oprostim. Ovaj rastanak mi posebno teško pada, jer je Rastko bio ne samo odličan arhitekta, već i divan čovek i veliki prijatelj.

Rastka Radulovića smo na studijama zapamtili kao ozbiljnog, lepo vaspitanog momka, ljubaznog i pravog profesionalca. Nije psovao, nije se svadjao, nije se tukao, jednom reči momak sa pedigreom. Intenzivno bavljenje košarkom nije mu smetalo da (za razliku od današnjih generacija) uspešno i na vreme okonča studije, otisne se u beli svet i tu počinje prava priča…

Pedesetih godina, anglosaksonske zemlje su bile samo jedna od zanimljivih destinacija a Francuska je naivno smatrana obećanom zemljom za mlade arhitekte. Nije bila predaleko kao SAD i Kanada, mnogi su u školi kao prvi strani jezik (pored obaveznog ruskog) imali francuski, pa nije čudo što je i mladi Rastko (Inače pobočni unuk naše velike slikarke Nadežde Petrović i brata joj, pisca Rastka Petrovića), nakon kratkog rada u Zavodu za komunalne delatosti grada Beograda (1958–59) zaopucao u Pariz i tamo se neko vreme veoma lepo osečao. U periodu 1959–64 radio je u poznatom birou "Goyon", a onda mu je umro otac i on se privremeno vratio u zemlju gde je u periodu 1964–72 radio u Direkciji za rekonstrukciju grada Beograda.
Ponovo je otisao u Pariz i zaposlio se u birou U.R.B.A.Tec u periodu 1972–75. pa se konačno vratio u Jugoslaviju i tu proveo ostatak radnog veka u birou Best–Projekt 1975–82. Konačno se povukao i do kraja zivota radio kao samostalni konsultant i ekspert za stambenu problematiku.

Relativno često menjajući svoju radnu sredinu, Rastko nije imao vremena da se na jednom mestu ukoreni, potpuno osamostali i na pravi način afirmiše svoje kreativne i profesionalne kvalitete i kapacitete. Da bi se uspelo u Francuskoj, bilo je potrebno, tamo se i ukopati, dočepati se francuske diplome pa i državljanstva, uspostaviti mnoge poslovne kontakte, samoreklamirati se i biti jako, jako agresivan. Tokom svoja dva boravka u Francuskoj ukupno negde oko osam godina), Rastko je napravio više veoma atraktivnih i uspelih projekata, ali svi su oni završili pod potpisom gazdi. Gazde su ga lepo plaćale, ali mu potpis niju davale (a i da su hteli, ne bi mogli jer Rastko nije imao licencu), a ta visoka plata je bila mač sa dve oštrice. Naime, na zapadu je ustaljena navika da se, kada poslovi dodju u krizu, prvo otpuštaju saradnici za najvišim primanjima i stranim pasošima. Dodatna teškoća je bila u tome. što je Rastko bio miran i neagresivan gospodin, kao stvoren da bude meta svih džibera u profesiji, kako francuskih, tako i srpskih. U tzv. "srpskim" periodima, njegovi problemi su bili malte ne isti – nije imao državni ispit ni ovde, drugi su potpisivali njegove projekte i u Beogradu, a on se polako povlačio u sebe dok nije otišao u penziju praktično u punoj snazi.

Suočen sa brojnim privatnim, zdrav–stvenim i porodičnim problemima, Rastko je prolazio kroz svakojake krize, koje su i pored toga što ih je konačno prevazišao, ipak polako narušavale njegovo zdravlje. I konačno, kada je definitivno rešio svoje stambeno pitanje nadajući se da će se opet vratiti profesiji, preko studijskog projektovanja, njegovo zdravstveno stanje je u toku 2005 počelo da se kontinualno pogoršava i konačno nas je napustio u decembru, a da niko od nas njegovih prijatelja nije znao kako, zašto i od čega. Kružile su razne pretpostavke pa je i to palo u zaborav i tužno je prihvatiti da lik ovog, meni posebno dragog čoveka, polako bledi u nekim maglama sećanja.

A ponovo smo se zbližili baš na ovim sastancima generacije, pa to druženje i produbili konkretnom saradnjom. Rastko je pristao da ovaj naš skromni časopis počastvuje svojim prilozima, pa smo tako imali zadovoljstvo da u brojevima 25, 27, 28 i 31 prikažemo neke od njegovih projekata, kako iz beogradskog tako i pariskog perioda. Na žalost, u ovom, pe–tom javljanju se rastajemo iako će, bar nekolicini od nas njegovih prijatelja, Rastko ostati u trajnom sećanju i dragoj uspomeni do kraja života.

Kad je osetio da mu zdravlje popušta, jednog dana je došao kod mene i doneo jednu plastičnu kesu i jednu rolnu sa više namotanih crteža na pausima. “Miko,” reče mi on, “ovde je sve što sam sačuvao od mojih projekata. Pošto znam da će, ako se meni nešto desi, sve ovo završiti u prvom kontejneru, molim te da to stoji kod tebe do daljeg, a neću se buniti da, ako stigneš, nešto od toga povremeno i objaviš“. Ispoštovao sam njegovu želju, a moja je intimna želja da, ako stignem, od ovih materijala pripremim jednu malu i skromnu monografiju, koja bi na prime–reniji način prikazala mog dragog prija–telja onako kako on i zaslužuje.

Boraveći u Francuskoj Rastko je bio pod snažnim uticajem Le Corbusier–ovog bru–

Arhitekta Rastko Radulović u svojoj prvoj pariskoj fazi 1954–64

talizma i engleskog. nešto poznijeg neo–brutalizma karakterističnog po intenzivnoj primeni armiranog betona, kako kod no–sećih struktura, tako i u spoljnom oblikova–nju. Svestan ograničenja koja se u indu–strijskoj stambenoj arhitekturi nameću se–kundarnoj plastici, okrenuo se artikulisanju primarne plastike, odnosno siluete objekta, svrstavajući se u pionire tzv. Skulptoralne pozne moderne (termin: Ch. Jenksa). U njegovoj zaostavštini pronašli smo i veoma ozbiljne studije armirano betonskih fasad–nih detalja i elemenata koji bi i danas bili aktuelni. kako tehnološki tako i vizuelno. Bio je pod uticajem francuske projektant–ske škole koja nikada nije bila previše mi–nimalistički orijentisana, Nije štedeo na komunikacijama, a prolaznu dnevnu sobu (koja je kod nas bila tabu) nije smatrao velikim grehom, pa je za vreme svojih beogradskih perioda zbog toga imao ponekad i ozbiljnih problema. Prosto je smatrao da u dnevnoj sobi NE SME da se sprava. Nikada nije ozbiljno shvatao prin–cipe raspodele tzv. društvenih stanova, niti ga je mnogo interesovalo što se dvosobni stanovi najčešće dodeljuju četvočlanim porodicama. “Takve stvari projektovanjem treba sprečavati!”, govorio je.

A sada ćemo prikazati nekoliko priloga iz idejnog projekta arhitekte Rastka Radulo–vića za jedan stambeni blok u ul. P.V.Couturier u Parizu iz 1972–75 godine. Artikulacijom visina lamela, projekat se svrstava u Poznu modernu, nudeći solidnu arhitekturu i veoma funkcionalne stanove.

STAMBENI BLOK U UL. P.V. COUTURIER, PARIZ, 1972/75

Idejno rešenje: Arh. Rastko Radulović

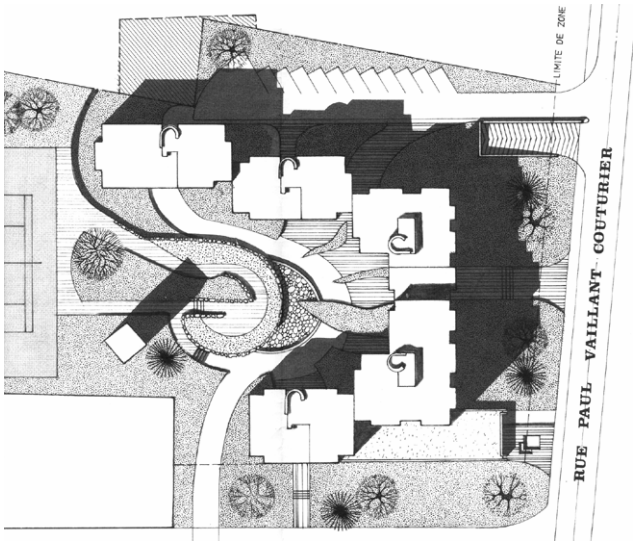

Situacija kompleksa

Ovaj stambeni blok, projektovan u vreme Rastkovog drugog pariskog perioda 1972/75 u birou U.R.B.A.Tec, sadrži 100 stanova od garsonjera do petosobnih. Korisna površina stanova je 8119 m2, a prodajnog prostora 366 m2. Na dva podzemna nivoa projek–tovano je ukupno 158 garažnih mesta, tako da je u korenu sasečena tendencija da se parkira na travnjacima, pod tremovima i sl. Veliki broj potpuno zastakljenih fasadnih po–lja uspešno minimizira surovost betonskih površina, a visinska diferencijacija pojedinih lamela kojih ima ukupno pet, razigrava siluetu bloka, anulirajući svaku monotoniju. Spratnosti pojedinih lamela su:
Lamela A: P+4/5
Lamela B: P+4/5
Lamela C: P+5/6
Lamela C1: P+7
Lamela D : P+5/6

U lamelama C i C1 koje su ugaone, pa ih je teže projektovati, stanovi su besprekorni. Sve stambene jedinice su podeljene na zone dan–noć, a kuhinje se mogu organizovati kao radne ili kao kuhinje sa obedovanjem. Većina stanova ima dvostranu orijentaciju, uz optimalne uslove provetravanja i osunčanja.

Funkcija obedovanja se predvidja u dnevnoj sobi uz mogućnost sekundarnog obedovanja u kuhinji. Po ugledu na francuski pristup projektovanju stambenih zgrada, koji se vezuje na koridorske šeme Le Corbusier–a, i ovde je primenjen tzv. polukoridorski sistem sa stepeništem koje je izolovano od požara, ali nije direktno osvetljeno i ventilisano, što nam se čini dosta nepovoljnim, mada je u skladu sa francuskim propisima iz onog vre–mena koji su kasnije, verovatno, evoluirali.

Konstrukciju čine poprečni noseći zidovi sa kod nas neuobičajenim i nemodularnim oso–vinskim rasponima od 2.90 i 5.80 m. ali je raspored nosećih zidova veoma sredjen i logičan. Širina većine dvokrevetnih spavaćih soba je manja od 3 m. što je, verovatno daleki odraz Le Cobusier–ovih "koridorskih" spavaćih soba u legendarnoj "Marseljskoj" zgradi, ali su sobe ipak daleko od marseljske patologije.

Izvesna nespretnost povezivanja pojedinih lamela prostim lepljenjem, uspešno je ma–skirana variranjem visina u okviru jedne lamele i razigranošću osnova, tako da su položaji dilatacija teško uočljivi.

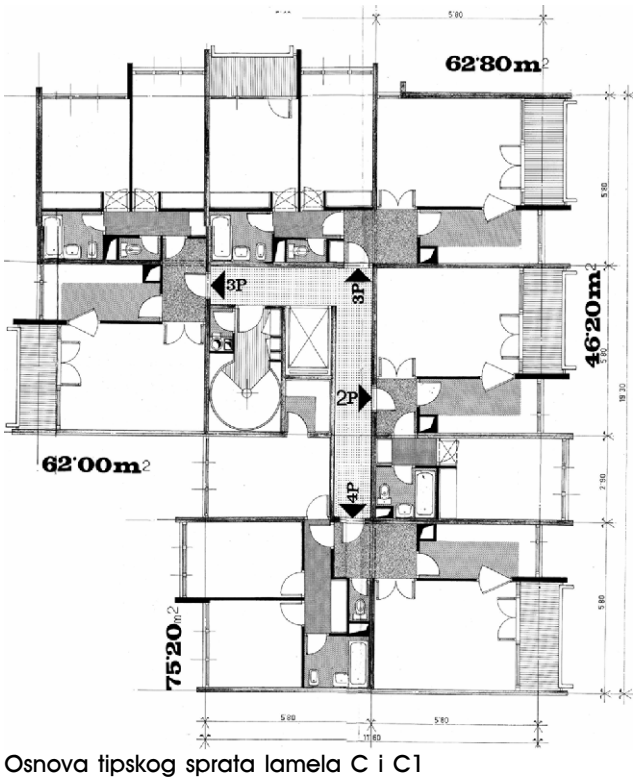

Osnova tipskog sprata lamela C i C1

Izbegavanje monotonije variranjem visina nije izmišljotina Pozne moderne, već se javlja znatno ranije. U Čikaškoj školi na pr. The Gage Building u Čikagu (1898/99) arhitekata Holabirda, Rocha i Sullivana, sastoji se iz tri lamele, čije visine variraju od P+5 do P+7. Medjutim sredinom XX veka, taj postupak kao da je sateran u drugi plan, pa se Internacionalni stil dičio i paradirao sa jednostavnim kubusima po krilatici Mies van der Rohe–a "Manje je više". Pokazalo se da ova sentenca važi za pojedinačne objekte, ali da se kod većih operacija i ponavljanja lako upada u monotoniju. Imajući u vidu da skulptoralni tretman primarne plastike može da se primeni kod skupih javnih objekata, ali ne i u masovnoj izgradnji, variranje visina i spratnosti se pokazalo kao jedan od mogućih postupaka za razigravanje soluete bloka pa ga je primenio i arhitekta Radulović u ovom slučaju i to sa punim uspehom.

Može se reći da je Radulovićev projekat ovog kompleksa jedna valjana i visokoprofesionalna tvorevina, funkcionalno kvalitetna, konstruktivno besprekorna i oblikovno bogata. Iako se u suštini ovde radi o stanovima srednjeg standarda, to se ne primećuje već se stiče utisak višeg nivoa blagodareći spretnom projektantskom postupku.

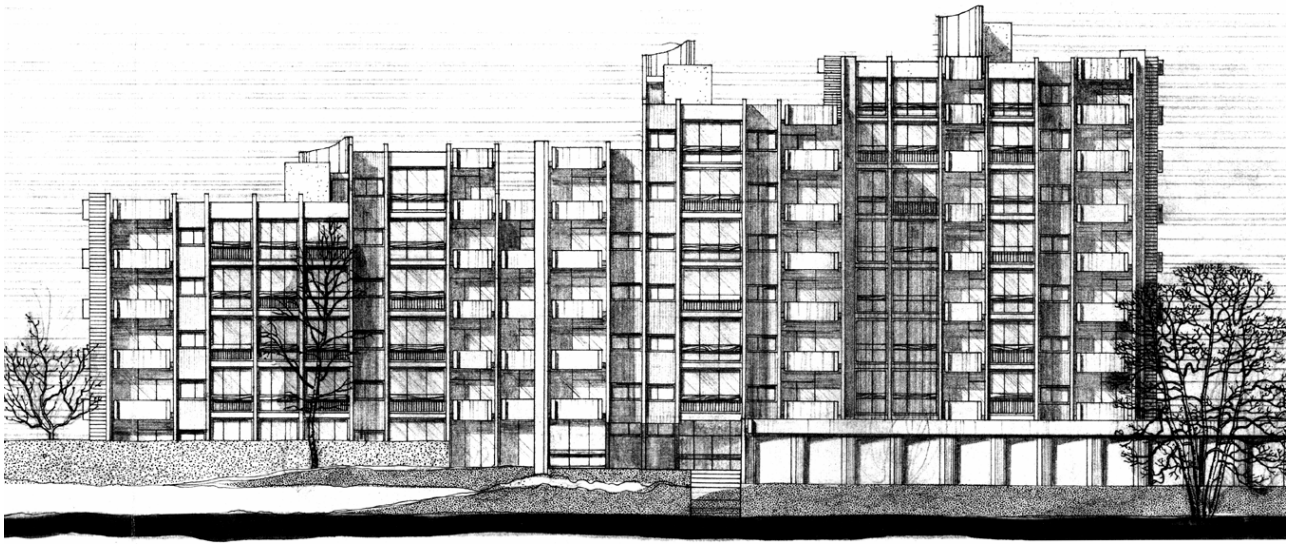

Istočna fasada

Južna fasada

Diplomski radovi naših učenika

MONTAŽNI OBJEKAT – MODUL ZA URGENTNO I PRIVREMENO ZBRIWAVAWE STANOVNIKA

Autor: Brano Glumac, dipl.inž.arh.

KONCEPT REŠEWA MODULA

Fizičko definisawe modula bazira na zadovoqewu parametara koji najpovoqnije rešavaju postavqeni ciq rada; **urgentno zbriwavawe stanovništva**. To podrazumeva tip gradwe koji daje najpovoqnije rezultate kroz uvedeno vrednovawe. Odnosno, konstrukciju koja zadovoqava postavqeni ciq kao jedinica i kao ansambl multiplikovanih jedinica.

Kao jedinica modul ima tri tipa, čime se pokriva veći raspon prostornog potencijala jedinica. Svaki tip je upotrebno varijabilan, čime se postiže veća prilagodqivost potrebama potencijalnih korisnika. Sva tri oblika su formirana od istih tipskih elemenata.

Kao grupacija modul je multiplikativan u tri pravca. Dva horizontalna i jedan vertikalan, čime se postiže veća prilagodqivost konkretnoj lokaciji – varirawu u gustini naseqenosti. Sve multiplikacije su sa matičnim modulom, bez dodatnih prefabrikovanih elemenata, osim spoqweg stepeništa.

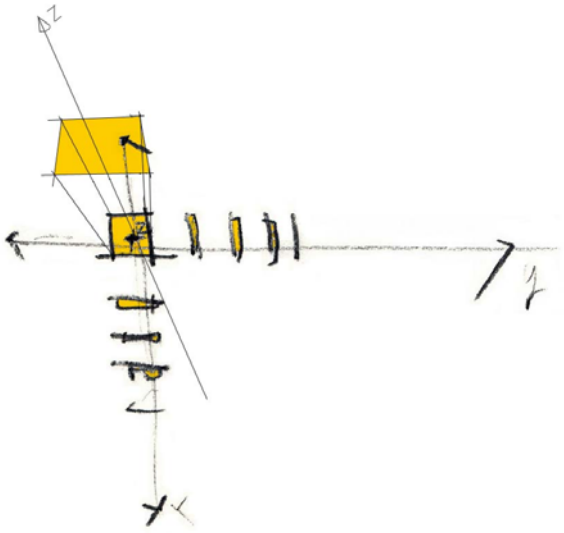

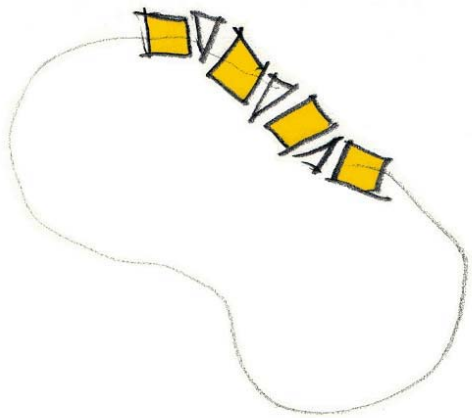

TEHNIČKI OPIS MODULA

Projektovani modul(i) su jedinice u sistemu otvorene prefabrikacije. Formiraju se od tipskih gotovih elemenata. Dimenzija su pogodnih za transport, lako su prenosive i jednostavno ugradqive. Tehnologija gradwe je; **suvi postupak**.

Temeqi su prefabrikovani samci sa mogućnošću visinskog finog nivelirawe na licu mesta. U zavisnosti od lokalnih uslova mogu se liti i na licu mesta. U oba slučaja, nema obimnih iskopa ni posebnih priprema lokacije.

Zidovi su prefabrikovani tipski paneli sa ili bez otvora. Iste su širine i visine, pogodnih dimenzija za transport vozilima do 4,5 t nosivosti. Laki su za rukovawe, ne zahtevaju mehanizaciju pri istovaru i montaži. Završno su obrađeni, nakon montaže nema nikakvih naknadnih radova. Termičke performanse su istovetne kao kod klasične gradwe.

Zamišqeni su kao drveni ramovi sa horizontalnim podelama na mestima prihvata otvora. Sve veze rama i horizontalih podela su krute, pa kao takve celome sklopu daju horizontalnu stabilnost, što iskqučuje potrebu za vertikalnim spregovima.

Podovi i tavanice su indentične po karateristikama i završnoj obradi sa zidovima. Konstruktivno su istovetne sa tavanicama, jer je cela jedinica oslowena na četri ugla iznad nivo terena. Praktično pod je međuspratna konstrukcija. Tavanica za prizemne objekte bi mogla biti slabija u smislu nošewa korisnog tereta, ali je ovde zamišqena takođe kao tavanica kako bi ista mogla biti upotrebqena kao tavanica za spratne jedinice.

Skelet je od drveta. Skelet formira kocku, čija poqa ispuwavaju elementi zidova, podova i tavanice. Zamišena je pokrivka ovoga skeleta, koja pored osnovne funkcije zaštite spoja kontrukcije i panela ova pokrivka dobija i estetsku funkciju. Skelet može biti i od čelika. Ovakva skupqa konstrukcija, bi mogla dati mogućnost brze montaže. Ekonomska isplativos odnosa skupqa konstrukcija – brža (jeftinija) montaža, ovde nije razmatran.

Krov je zamišqen kao dodatni montažni element. Osnovni materijal je fizički otporna plastika na atmosferske uticaje i UV zračewe. Ova „opna" je napeta na čeličnom ramu fiksiranom na skelet. Ovde je zamišqena kao transparetna, ali sa blagim nijasama različite boje.

TIPOVI MODULA

Svi projektovani moduli baziraju na **tri osnovne varijante**. Tri varijante daju mogućnost prostornog i funkcioanalnog varirawa jedinica modula na površinski različitoj baznoj osnovi.

Otvori na sve tri varijante su locirane na dva suprotna spoqna zida. Ovim se omogućuje ispuwewe zahteva za ekstenzijom u tri pravca. Dva bočna i jedan naviše.

Različita dužina spoqnih bočnih zidova pri nizu različitih jedinica daje polomqen fasadni front, čime se razbija monotonost grupacija modula – ulice – naseqa. U istoj funkciji može biti i mogućnost vertikalne ekstenzije, mada je ona predviđena prvenstveno za postizawe većih gustina stanovawa.

Treći tip jedinice, pored osnovnog zahteva – površinski veće bazne osnove, dobija funkciju modula za „koso" grupisawe modula. Odnosno, dobija se mogućnost formirawa grupacije uz građevinsku liniju koja sa cik–cak lomovima u završnici formira krug.

Bez ekstenzije naviše dobijaju se **tipovi prizemnih samostalnih modula ili niza**.

Sa ekstezijom naviše dobijaju se **tipovi višeetažnih samostalnih modula ili niza**.
Visinske mogućnosti sistema su objekti; P, P+1 i P+2.

Višetažni moduli su po svojim konstruktivnim i funkcionalnim karakteristikama istovetni prizemnim. Dodatni element za višeetažne objekte su stepenicee koje takoće

mogu biti prefabrikovane. Stepenice se mogu locirati tako da opslužuju svaku stambenu jedinicu ponaosob, dve stambene jedinice ili više wih, što bi podrazumevalo galerski pristup za spratne jedinice.

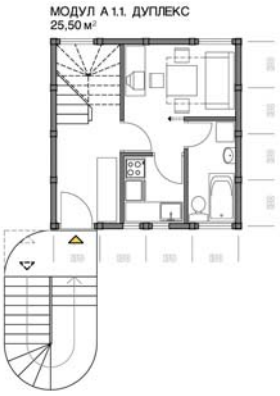

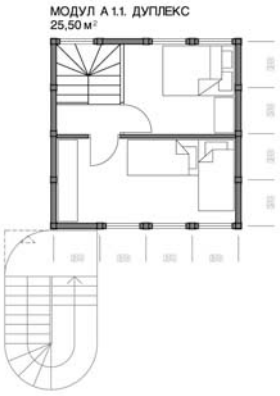

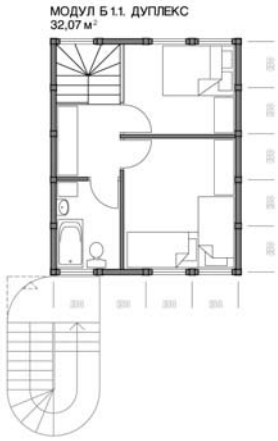

TIPOVI URBANISTIČKIH SKLOPOVA

Velika fleksibilnost modula u smislu varijacije matičnih tipova (bočnih i visinskih ekstenzija), omogućava formirawe vrlo raznolikih struktura. Različite strukture prvenstveno zadovoqavaju vrlo širok dijapazon korisnika, što je osnovni ciq. Takođe, daju mogućnost formirawa vizuelno vrlo različitih grupacija, koje daju i različite gustine naseqenosti.
Grupacije mogu činiti **individualni objekti** i multiplikovani objekti u: **pravoliniski, kosi, smaknuti i zatvoreni niz**.

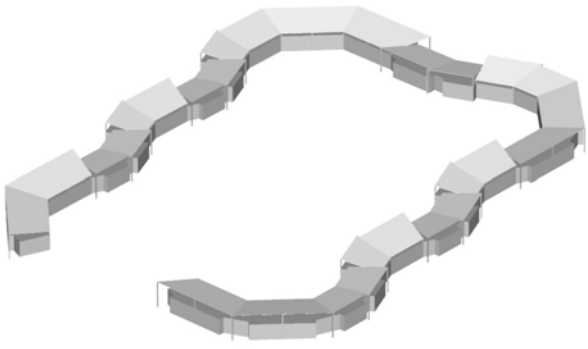

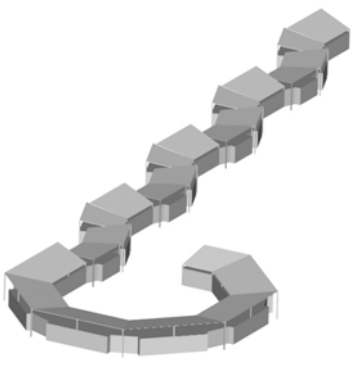

URBANISTIČKA SIMULACIJA NA LOKACIJI

Za probu projektovanog modula na realnoj lokaciji izabrana je Viševička bawa u Beogradu. Ova lokacije je već po GUP–u predviđena za stambeno naseqe.

Veličina homogene lokacije koja je u celosti namewena stanogradwi prizemnih i niskospratnih objekata govori da je nemoguća kompletna gradwa u kratkom vremenskom periodu. Ta osobenost ove lokacije je kompatabilna sa karakteristikama projektovanog modula, imaju li se u vidu neke mogućnosti modula: brza gradwa, jeftina gradwa i mogućnost dislocirawa.

Izabrana lokacija takođe je u skladu sa načelima stanogradwe za urgentne potrebe. Ovakva gradwa podrazumeva zadovoqewe potreba u principu socijalno ugroženog stanovništva. Intencije u svetu, za naseqa ovih kategorija stanovništva je formirawe naseqa u okviru postojećih struktura. Ovaj već usvojeni princip u svetu, je rešewe koje odklawa socijalne posledice getoiziranih naseqa.

DRUGI VIDOVI KORIŠĆEWA POSTAVLJENIH MODULA

Izabrana lokacija na kojoj je simulirano postaqawe grupacija formiranih od projektovanog modula daje mogućnost sagledavawa još jedne mogućnosti koju model svojim karakteristikama može dati.

Unutrašwa laka i jeftina pregradqivost zidova je osobina koja je u modul ugrađena zbog većih mogućnosti prilagoćavawa stambenim potrebama korisnika. Isti prostor sa svojom mogućnošću otvarawa i/ili lakog pregrađivawa može se smatrati pogodnim i za druge namene, sem stanovawa.

Stambeno naseqe na izabranoj lokaci u kontekstu mogućnosti višenameskog korišćewa modula može imati trojaku budućnost:

1. izgradwa stanova za urgentne potrebe i trajno ostajawe na lokacije,
2. izgradwa stanova za urgentne potrebe i kasnije preseqewe na drugu lokaciju i
3. izgradwa stanova za urgentne potrebe i kasnija promena namene izgrađenih modula.

Tip. A

Tip. A

Tip. B

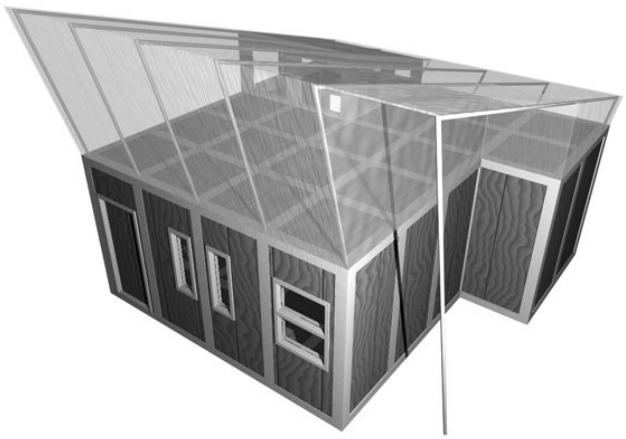

Tip. B

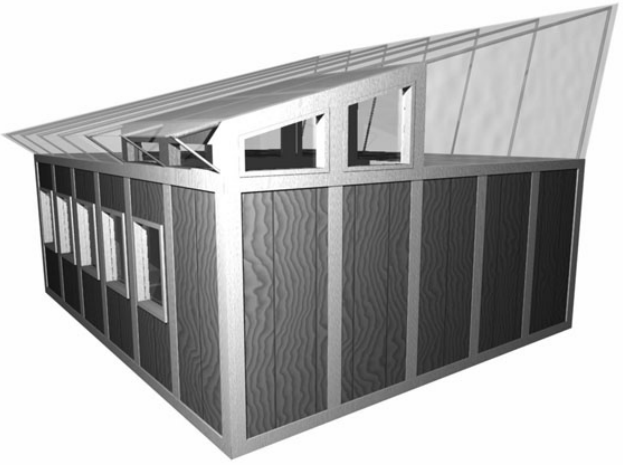

Tip. V

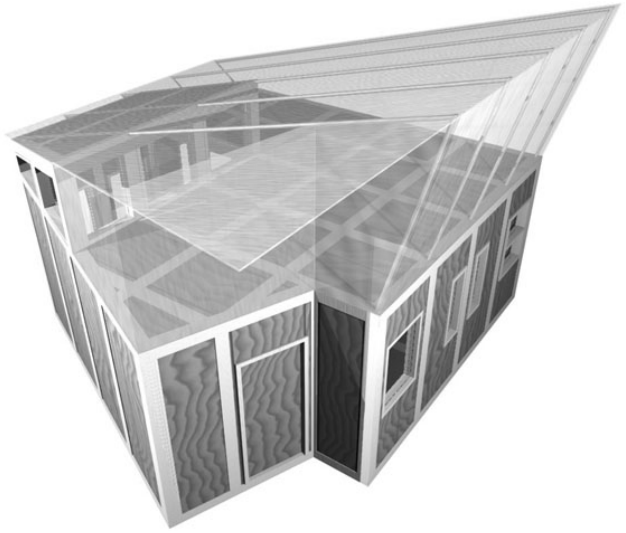

Tip. V

Diplomski radovi naših učenika

URBANISTIČKO REŠENJE KULTURNE ZONE UŠĆE, BEOGRAD

Autor: Irena Diklić, dipl.ing.arh.

1. ISTORIJSKI I KULTURNI KONTEKST OPERE

Pa zar nije to Šveza arhitekture i muzi–keĆ ono – izraženo na najuzvišenijem je–ziku koji se ikada mogao zamisliti – što bi se htelo izraziti u svim našim teori–jama o prostoru? To je metafizika u kame–nu, pored koje ona napisana – Kantova – deluje kao bespomoćno mucanje.

Osvald Špengler, *Propast Zapada*, III, 7

Malo je objekata koji svojim karakterom imaju ta–kvu grandioznost kakva je arhitektura operskih zgra–da. Operska zgrada nije samo hram u kome se veliča jedna uzvišena umetnost, već i simbol nečeg najbo–ljeg što jedna zemlja i grad mogu da pruže. Muzika je sastavni deo svih nas. Klasična muzika je jedan poseban svet, koji osim svojih zvučnih kvaliteta pruža i let u jednu savim novu dimenziju – put kroz vreme. Od Pitagore i drugih kosmoloških filozofa anti–ke, preko Kanta, Šelinga i Špenglera, pa do Deridinog ogleda o Rusou i savremenih teoretičara kulture, muzika je imala počasno mesto na ekumenskoj skali stvarala–čkih disciplina. Vrhunac klasične muzike je svakako opersko delo, koje spaja muziku sa drugim vizuelnim umetnostima. Na jednom me–stu publika ima priliku da uživa u carstvu muzike, glume, scenografije i kore–ografije. Ništa manje gran–diozno je i ophođenje ljudi prema operskom delu. Potre–bno je za tako nešto pa–žljivo se pripremiti, oda–brati pravilnu garderobu i pokazati ono najbolje kod

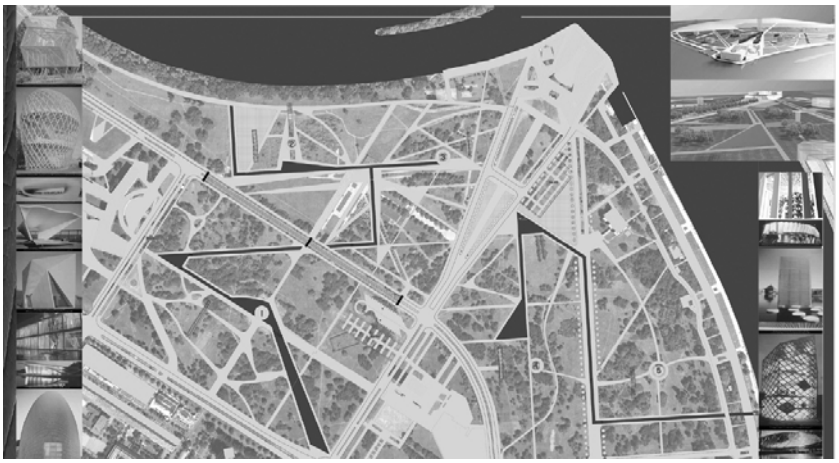

Situacija

Maketa kompleksa

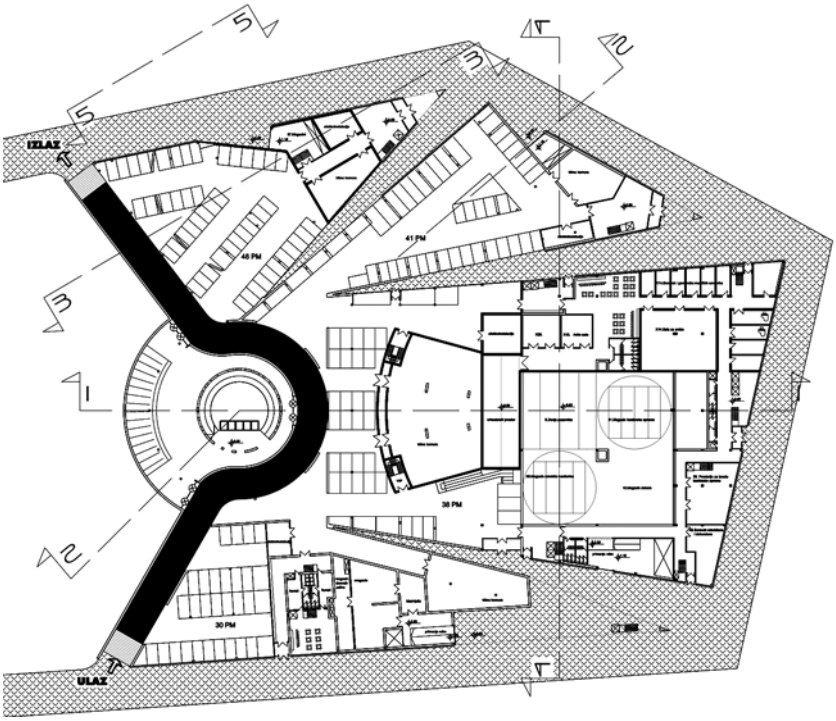

Osnova Nivoa 00

sebe.

Nažalost,Beograd iš–čekuje samostalnu građevi–nu opere još od 1888. go–dine, kada je – u Srbiji koja je pod dinastijom Obrenovića ubrzano prihva–tala – sve tekovine evrop–ske civilizacije – u našem glavnom gradu izvedena pr–va operska predstava. Već tada se ozbiljno razmi–šljalo o izgradnji beogra–dske opere, ali je burna istorija XX veka u par navrata intervenisala i odlagala na neodređeno vr–me realizaciju ma kog od nekoliko sprovedenih, a još više zamišljenih i predlaganih konkursa za ovu epohalnu izgradnju. Na početku XXI veka i III milenijuma, kada se ponovo približavamo evropskim ku–lturnim vrednostima, teško je izbeći utisku da je trenutak za ostvarenje ove vizije sazreo.

U tom svetlu, nije bilo moguće, a ne izabrati naj–spektakularniju lokaciju u gradu – ušće Save u Dunav. Lokaciju koja sama po sebi predstavlja vrhunac priro–dne velelepnosti, koja slavi radost reka, flore i faune. Koja isto tako pre–dstavlja nemog svedoka bu–rne prošlosti jednog od istorijski znamenitijih gradova sveta, mesto su–sreta različitih civili–zacija. I koja na posletku danas čini jednu veliku rekreacionu zonu. Ovo me–sto je pogodno i zbog bli–zine važnih saobraćajnih tokova, ali i centra gra–da. Isto tako i zbog či–njenice da se na ovom prostoru ne nalazi gotovo nijedan stalni objekat te za ovu intervenciju nije potrebno nikakvo uklanja–nje.

Ispunjavanjem ovog prosto–ra kulturnim sadržajima

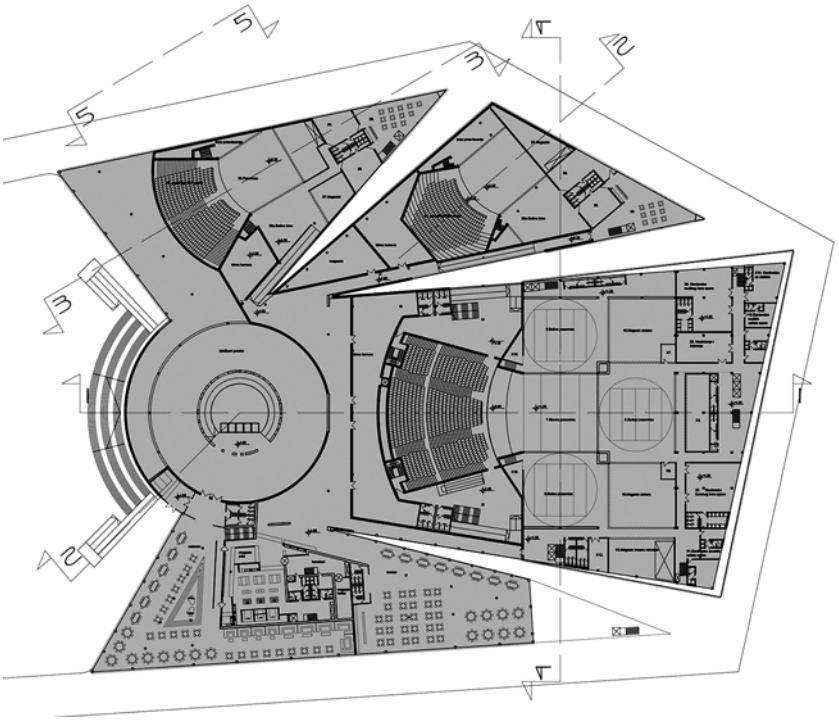

Osnova nivoa 01

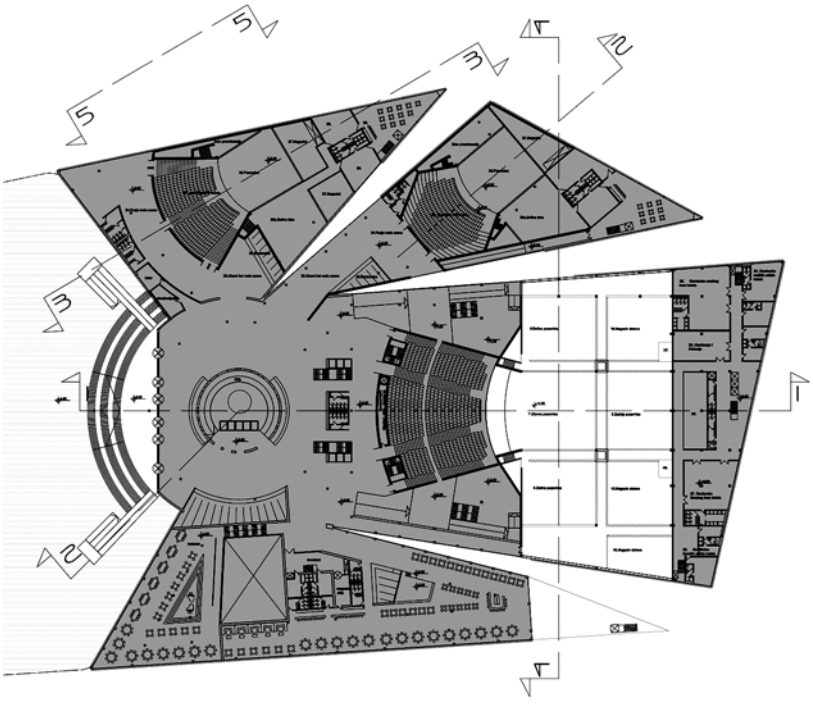

Osnova Nivoa 02

realizovao bi se čitav spektar strukturalnih di–hotomija koje imaju reku Savu za simboličku osu simetrije (u smislu Levi–Strosa ili Barta). Čitav korpus značenja Kalemeg–danske tvrđave i starog dela grada koji se nalazi nasuprot izabranoj lokaci–ji našao bi svoj kontra–punkt realizacijom ovakvog projekta. Ne samo staro ↔ novo, već i destruktivno ↔ kreativno, militaristi–čko ↔ pacifističko, kamen ↔ kristal (za šta će *ra–tionale* biti jasan iz da–ljeg teksta), pa čak i de–spotsko (totalitarno) ↔ demokratsko i parohijalno ↔ kosmopolitsko, predsta–vljaju strukturalističke parove značenja kojima je omeđen oblikovni jezik umetnosti, u ovom slu–čaju arhitekture. Kada se tome doda i *differentia speci–fica* opere kao vrhunske sinteze umetnosti, u smi–slu u kojem je to obra–zlagao na primer Rihard Vagner, onda se motivacija za kritičko suočavanje s izazovom prostora Ušća na način predložen ovim pro–jektom upotpunjuje.

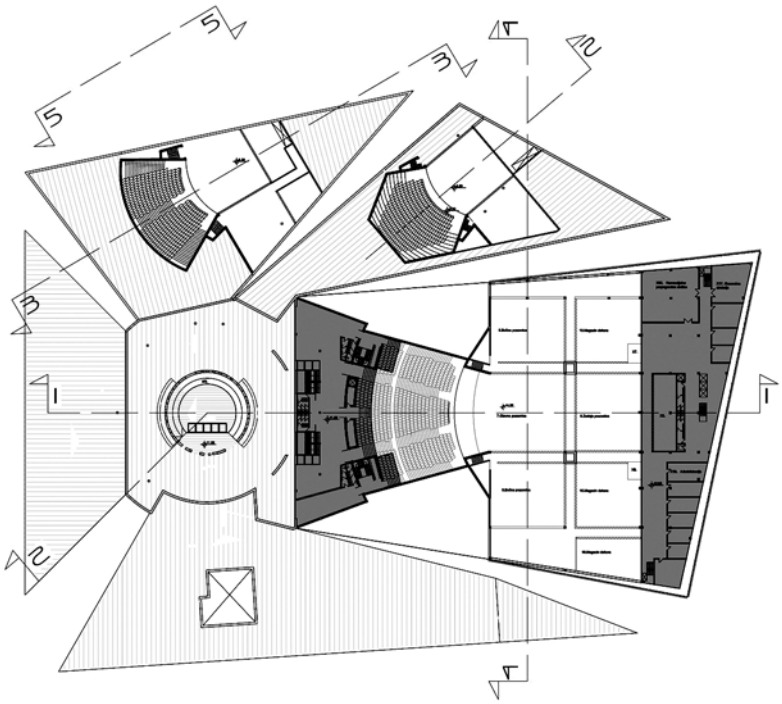

Osnova Nivoa 03

2. SPECIFIČNOSTI LOKACIJE I CILJEVI PROJEKTA

Prostor Ušća je jedin–stven na užoj teritoriji Beograda po istorijskim, topografskim,ekološkim,sa–obraćajnim i drugim oso–benostima. Na tromeđi sta–rog i Novog Beograda,te prirodnog ekološkog rezer–vata koji predstavljaju Veliko ratno ostrvo i du–navske obale, Ušće zah– teva delikatnost i od–govornost pri ma kojoj urbanističkoj intervenci–ji. Sa druge strane, u da–ljem razvoju Beograda od–

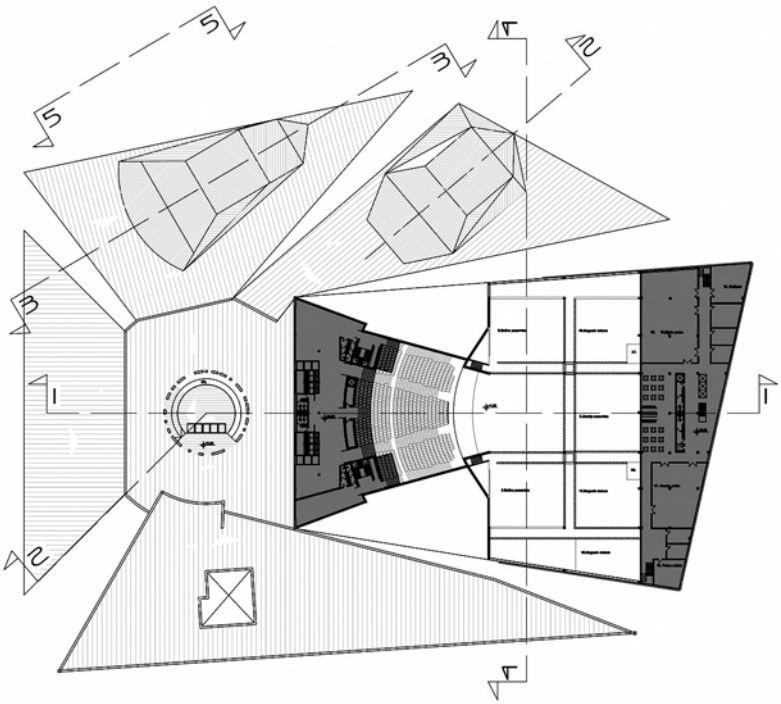

Osnova Nivoa 04

nosno pokušajima povezi–vanja u celinu i oživlja–vanja njegovih delova, po–trebno je formirati jaku kulturnu, reprezentativnu celinu koja je do sada nedostatajala, te koja će inicirati razvoj okruže–nja i čitavog Novog Beo–grada.

Izabrana lokacija (deo Bloka 14, deo Bloka 17 i Blok 15) oivičena je obalama reka Save i Duna–va, kao i Bulevarom Nikole Tesle i Brankovim mostom. Obe ove saobraćajnice su nosioci visokog intenzi–teta saobraćaja, te se u okviru ovog projekta na početku ulice Ušće, u pre–seku Bulevara Mihaila Pu–pina i Ulice Milentija Popovića kod hotela *Hyatt Regency*) formira kružni tok radi olakšanog odvi–janja saobraćaja. Ovo je utoliko važnije što se us–led zaokruživanja celine poslovnog centra "Ušće" i kulturne zone "Ušće" može očekivati intenziviranje saobraćaja u čitavom regi–onu. Glavni pravac pristu–pa centru zone, tj. Obje–ktu Opere je produžetak ulice Ušće.

Cilj je urbanističku celinu formirati tako da pored zahtevanih objekata može svojom organizacijom i funkcijom da inicira bu–dući razvoj segmenata i celine uopšte. Objekte predložene u okviru ovog urbanističkog rešenja va–lja uklopiti u postojeće okruženje (Muzej savremene umetnosti, Poslovni centar "Ušće", Palata federaci–je). Istovremeno, rešenje treba da bude turistički privlačno, kroz obezbeđe–nje dobre saobraćajne po–vezanosti sa saobraćajnom mrežom okruženja, te ne–smetanim pogledom na ušće reka, Kalemegdan, stari

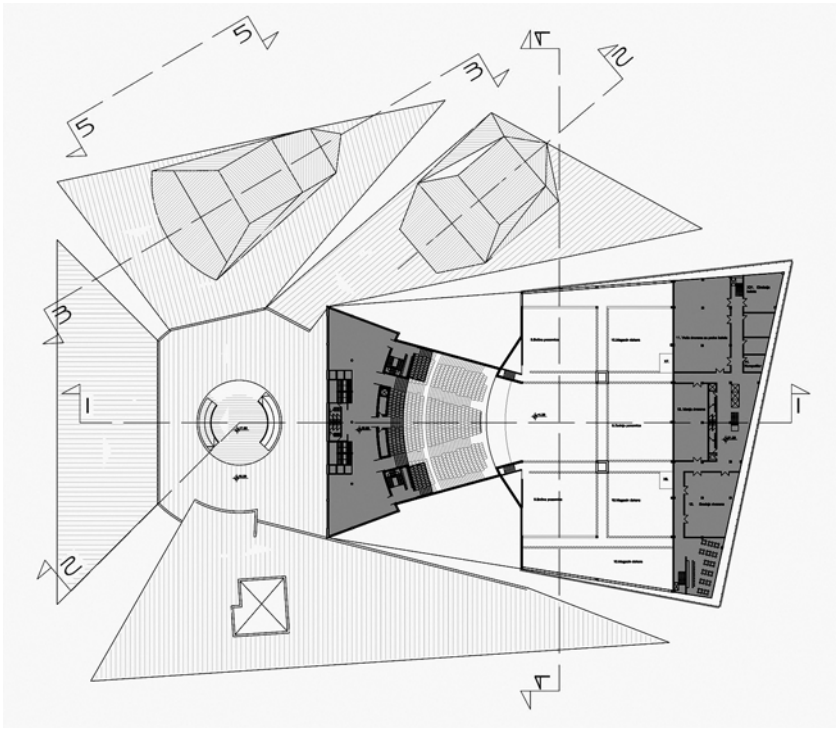

Osnova Nivoa 05

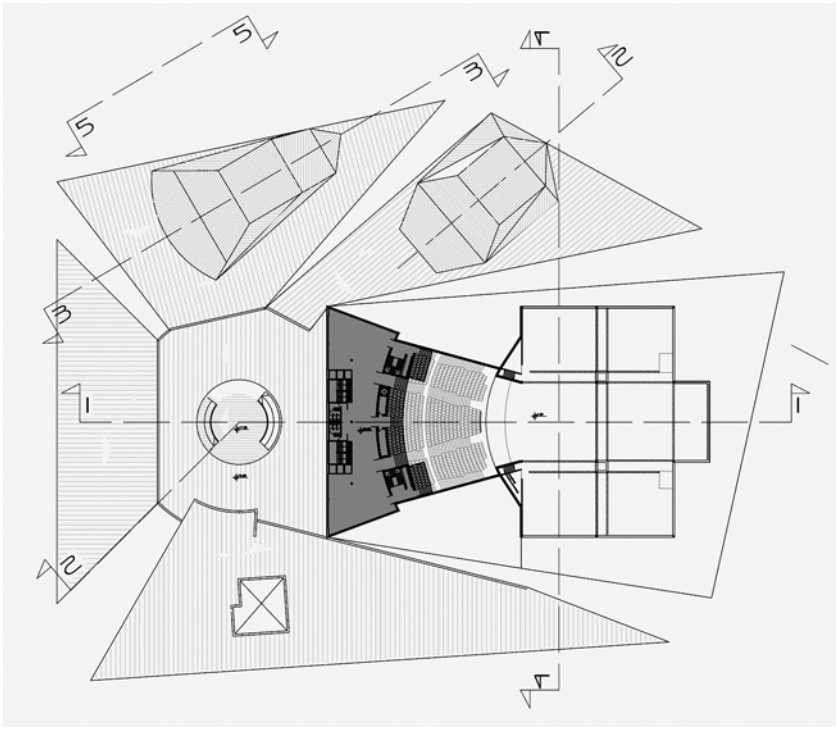

Osnova Nivoa 06

grad, Veliko ratno ostrvo, itd. Pri svemu ovome, zna–čajan *desideratum* je mogu–ćnost veće posećenosti za određene sadržaje i omogu–ćavanje njihovog zajednič–kog i pojedinačnog nesme–tanog funkcionisanja. Spe–cifičnost lokacije uslov–ljava i rešenje za formi–ranje parking zone sa od–govarajućim brojem mesta za zaposlene i posetioce i njeno postavljanje u skla–du sa saobraćajnim reše–njem. Podrazumeva se obez–beđen kvalitetan pristup objektima radi snabdevanja i drugih potreba. Poseban faktor su ekološki uslovi, pri čemu je neophodno ne samo adekvatno zaštititi lokaciju od opasnosti iz–livanja reka, već i mak–simalno zadržati konture zelene oaze i izbeći ugro–žavanje obližnjeg habitata Velikog ratnog ostrva.

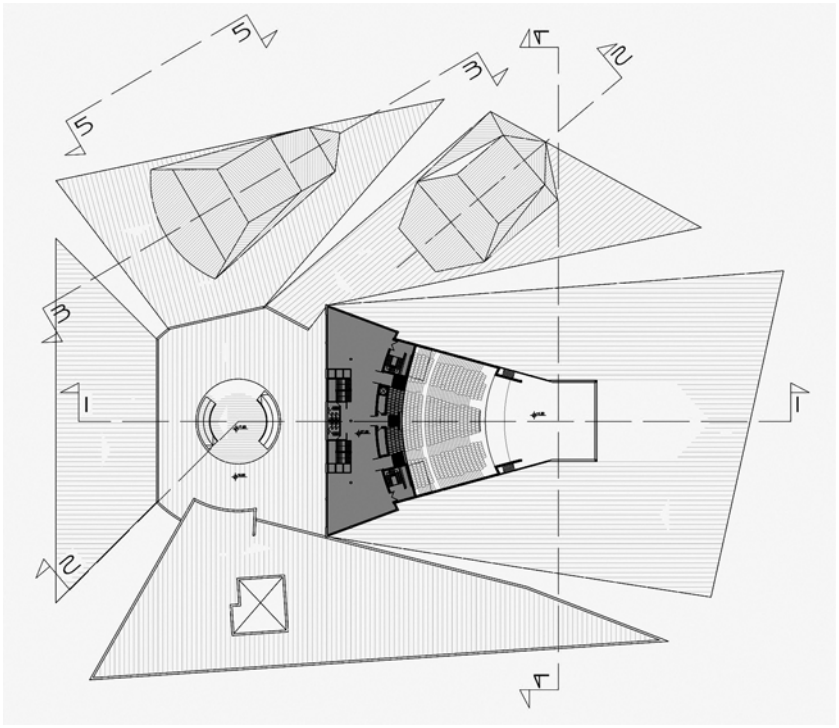

Osnova Nivoa 07

3. OSTALI ELEMENTI URBANI–STIČKOG REŠENJA

Mada se u okviru ovog projekta ne možemo upuštati u detaljnu pre–zentaciju šireg urbanisti–čkog rešenja, potrebno je izložiti najosnovnije ele–mente ovakvog osmišljava–nja kulturne zone. Osnovna ideja postavljanja matrice leži u želji da se amor–fni, "rasplinuti" prostor Ušća kakvo je ono danas, obogati sasvim novim i strogo struktuiranim urba–nističkim i kulturnim ide–ntitetom. U tom cilju, ma–trica je izdeljena u sedam zona, od kojih svaka ima specifičnu fokusnu tačku koja određuje njen iden–titet. Dve od tih zona imaju fokusne tačke u postojećim objektima, nai–me Poslovnom centru "Ušće" i Muzeju savremene umetno–sti. U preostalim zonama,

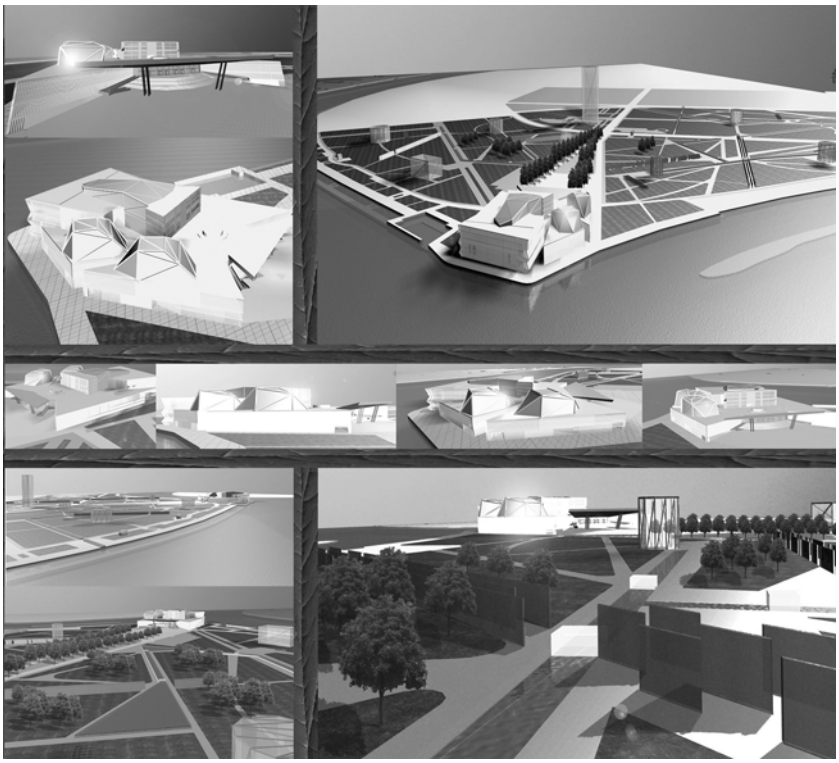

Panorame kompleksa

gde nema već postojećih sadržaja i nosilaca urba–nističkog identiteta, pre–dviđa se postavljanje no–vih fokusnih tačaka, u vidu *izložbenih multifunk–cionalnih paviljona*. Ovi paviljoni imaju tek mini–mum zajedničkih karakteri–stika, dok se u ostalim pogledima mogu različito osmišljavati, u zavisnosti od dugoročnih potreba ili *ad hoc* rešenja. Među tim paviljonima, predviđeno je mesto za biblioteku, ali i paviljoni za igru dece, kao i ugostiteljski objek–ti. Pored paviljona posto–je tri definišuća elementa identiteta: (i) bazeni sa vodom, (ii) nadstrešnice, i (iii) "zeleni zidovi".

Čitava matrica je prožeta uvedenim bazenima sa vodom, organizovanim u artificijelnu formu, koja naglašava geometrijsku strukturu Novog Beograda, čija mreža predstavlja svojevrsno vodeno ogleda–lo. Tokom zime, ovi bazeni igraju ulogu javnih kliza–lišta. Paviljoni su okru–ženi nadstrešnicama (gaze–boima) koji se zimi ili po potrebi zatvaraju koriš će–njem plastičnih materija–la. Dalji elementi struk–turiranja kulturne zone bili bi "zeleni zidovi", odnosno živica koja bi se održavala duž određenih linija, istovremeno zatva–rajući jedne, a otvarajući druge poglede, sa otvorima na nepredvidljivim mesti–ma, dajući mističnu notu čitavom rešenju, po uzoru na klasične lavirinte ev–ropskih feudalnih palata. Udvojeni ili utrostručeni, ovi "zeleni zidovi" čita–vom sistemu kulturne zone daju sasvim novu dimenziju ne sasvim lišenu avanturi–stičkog duha. Za posetioce je predviđen mali turisti–

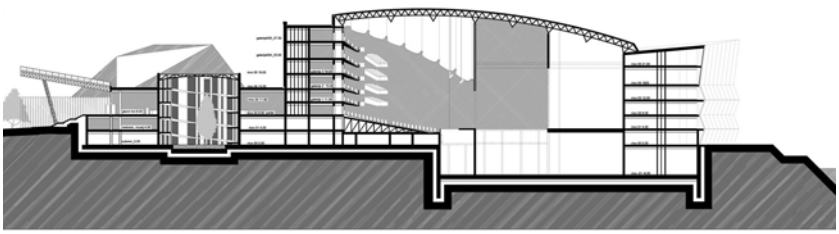

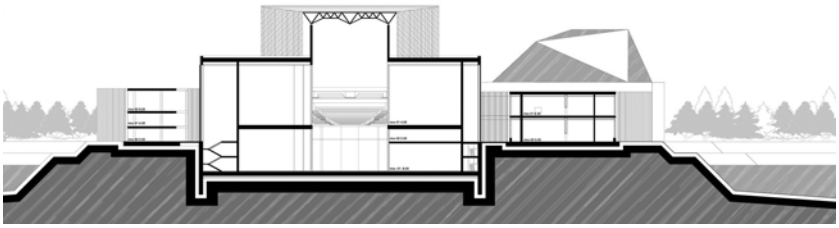

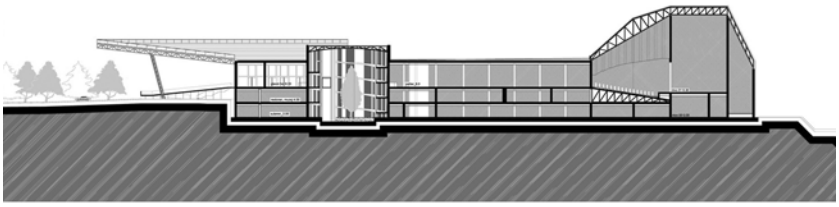

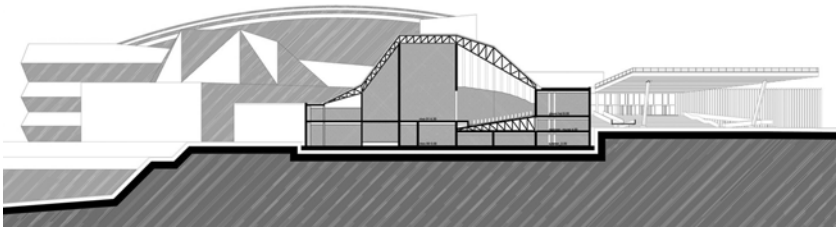

Preseci

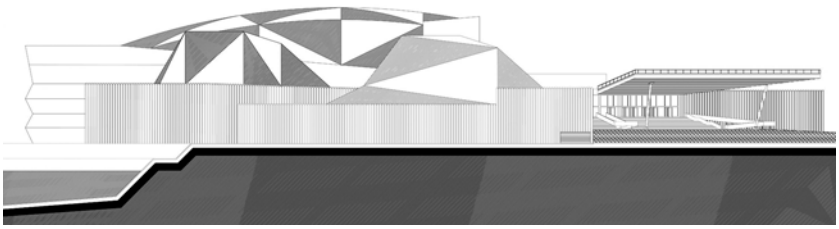

Izgled

čki voz na električni pogon, koji bi pokrivao čitavo područje kulturne zone i dunavske obale sve do Gardoša.

4. PROJEKAT OPERE

Osnovicu svih savremenih operskih građe–vina predstavlja "krstasti plan" začet u Berliu 1912. godine (mada ima preteču u Vagnerovoj *Das Festspielhaus* u Bajrojtu). Postojeći projekat prihvata ovaj plan, obogaćujući ga novim ele–mentima sa kompleksnom funkcionalnom ulogom. Među istorijskim i inspirativnim uzorima ovog projekta vredi pomenuti "kristalnu arhitekturu" začetnika ekspresionizma Bruno Tauta, što se – preko internacionalnog stila – može povezati sa celinom urbanističke i arhitektonske vizije Novog Beograda. Metafora kristalnog zvuka, tako često korišćena u kontekstu velikih svetskih hramova muzike, poput Metropolitena ili Pariske Opere, ovde dobija jedno sasvim prepoznatljivo vizuelno značenje, koje može i prerasti u opšti simbol Novog Beograda.

Osnovni arhitektonski koncept objekta opere je proistekao iz same funkcije, posta–vljenog urbanističkog koncepta kulturne zone "Ušće", prirodnog okruženja i uslova lokacije. To se direktno odrazilo na podelu forme objekta u četiri volumetrijske celine sa naglašenom ulaznom zonom upravnom na pešački pristup. Trg formiran ispred samog objekta omogućava njegovo potpuno sagledavanje.

Zbog preklapanja kretanja u objektu i stalnog velikog broja posetilaca, funkcionalna shema je rešena na najjednostavniji način. Obezbeđeno je neometano korišćenje objekta od strane sve tri grupe posetilaca (zaposleni, posetioci predstava i posetioci restorana) formiranjem odgovarajućeg funkcionalnog rešenja i forme. Čine je zrakasto raspoređene četiri celine sa nadstrešnicom kao petim "zrakom". Prvu celinu predstavljaju nadstrešnica i ulazni hol, u čijem se sklopu nalazi izložbeni pro–stor; ova celina povezana je spiralnom rampom sa garažom. Glavni pristup vodi od garaže do ove celine. Isti vodi u ulazni hol u kojem su jezgra sa liftovima, protivpožarnim stepeništem i glavnom pristupnom rampom. Na desnoj strani se nalazi druga celina koju sačinjavaju restoran za posetioce, menza za zaposlene i kafe–teatar. Treću celinu čini glavna sala sa pratećim prostorijama (garderobama, salama za probe, administracijom, itd.). Četvrta celina je klasični teatar, sa delom izložbenog prosto–ra. Konačno, peta celina je alternativno pozo–rište. Velika scena ima 1650 mesta sa glavnom, dve donje bočne i zadnjom pozornicom, kao i

svim savremenim tehničkim uređajima i insta–lacijima. Program se postavlja za operu koja će imati ansambl od oko 30 solista pevača, 80 pevača u horu, 80 muzičara, 20 solista baleta, 50 igrača u baletskom horu i odgova–rajući broj scensko–tehničkog, upravno–admi–nistrativnog i rukovodećeg osoblja. Klasično pozorište ima 500 mesta, dok alternativno pozorište 390 mesta. Kafe–teatar je predvi–đen sa 150 mesta.

Restoran sa 300 mesta predviđen je da funkcioniše i nezavisno od rada opere, kao i kafe.

Na nivou 00 nalazi se garaža (na koti tla), sa 155 mesta za parkiranje automobila. U okolini objekta predviđena su još dva veća parkinga: jedan sa oko 200 automobilskih me–sta pored samog objekta, i drugi pored zgra–de Poslovnog centra "Ušće" sa kapacitetom od takođe oko 200 mesta.

Na nivou 01 nalazi se Muzej pozorišta. Prednost ove lokacije leži u tome što pose–tioci koji se uspinju spiralnom rampom iz garaže nužno prolaze kroz ovaj izložbeni prostor koji će biti ispunjen pozorišnim rekvizitima i artefaktima (kostimi, scenski objekti, isl.), što uvećava kulturni značaj celog kompleksa.

5. KONSTRUKCIJA

Konstruktivni sklop je u harmoniji sa osnovnom idejom. Konstruktivni sistem je arm. betonska skeletna konstrukcija. S obzi–rom na kompleksnost funkcionalne i volume–trijske organizacije objekta sastavljenog od pomenutih celina, u konstrukciji je zastu–pljeno više raznih rastera nosećih stubova. Međuspratna tavanica je prednapregnuta arm. betonska debljine 35 cm, sa skrivenim gre–dama, dimenzionisana na najveći raspon stu–bova od 16 m. Glavna sala je izvedena AB zidovima debljine 50 cm. Tavanica iznad gla–vne sale je prostorna rešetka visine 3 m kod glavnih nosača, sa sekundarnim nosačima vi–sine 1,5 m (prikazane na preseku 4–4). Najveće rastojanje nosača je 42 m. Iznad sale se pruža neprohodni krov lučnog profila prikazanog na pre–seku 1–1. Iznad ostalih sala se takođe nalaze prostorne rešetke promenljivih (i manjih) dimenzija.

Stubovi su dimenzija 50 × 50 cm. Nagib svih rampi je do 12%.

Spratna visina je 4,0 m, u salama za probe 5,0 m, u holovima i u restoranskom de–lu 8,0 m, u magazinu kulisa 16,0 m, dok je binska kula visine 25,0 m.

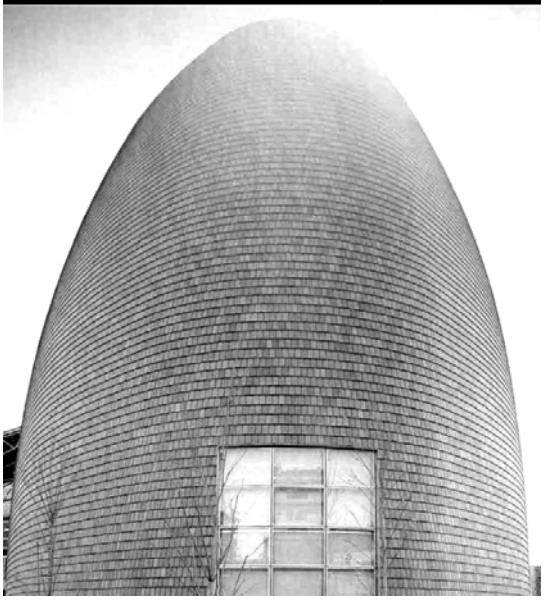

Objekat leži na temeljnoj ploči debljine 1 m. Ovaj sistem temeljenja se pokazuje kao najefikasniji s obzirom na željeno ukopavanje od 8 m, radi veće mogu–ćnosti zamene scena. Podrumski spoljni zidovi su od bentonita debljine 1 m. Glavna stepeništa su armirano betonska, oslonjena na dva gredna nosača.

Zaštita od podzemnih voda izvedena je odgova–rajućim slojevima u temeljnoj ploči i spoljnim zido–vima nivoa 00. Konstruktivni elementi su aproksimati–vno usvojeni, za tačne dimenzije treba izvršiti deta–ljni statički pro–račun.

Po podacima iz Seizmološkog zavoda, stepen seiz–mičke aktivnosti na lokaciji je 6. stepen Merkalijeve skale, te je predložena konstrukcija predviđena za prihvatanje svih seizmičkih sila.

6. MATERIJALIZACIJA

U svetlu namene objekta i njegovog značaja za kulturni i javni život društva u XXI veku, neophodno je korišćenje i ugradnja najsavremenije tehnike i tehnologije (vizuelni, zvučni efekti, osvetljenje, holografija...) u i na njega. Zamisao je da Opera svo–jom formom predstavlja kristalnu matricu Novog Beogra–da "u malom". Fasada je trostruko kaljeno izolaciono staklo u čeličnom kutijastom profilu. Sekundarna fasa–da je sastavljena od vertikalnih pokretnih brisoleja u obliku jedra od peskiranog stakla debljine 20 mm. Obrada platoa na kome se nalazi objekat je u granitnim pločama postavljenim u sloju cementnog maltera.

Pregradni zidovi unutrašnjosti objekta su izve–deni od gips–kartonskih ploča sistema Knauff. Sistem je pogodan zbog mogućnosti prostorne reorganizacije formiranog prostora.

Armirano–betonski zidovi i stu–bovi u enterijeru su malterisani i obojeni disperznim bojama. U slučaje–vima vođenja vertikala uz stubove, isti su obloženi pokrivnim maskama od alu–kobonda.

U prostorijama koje su potencijalni izvori buke, zidovi se oblažu zvučno–apsorbujućim panelima (sa 5 – 10 cm mineralne vune).

Zidovi glavne i ostalih sala su izvedeni od dva armirano–betonska zida debljine 20 cm na varirajućem ratoanju.

U objektu je predviđena upotreba spuštenog plafona od gips–kartonskih ploča sistema Knauff, koje su metalnom podkonstrukcijom obešene za tavanicu. Ovaj sistem je pogodan za izvođenje adekvatnog osvetljenja, klimatizacije i protivpožarnih detektora.

Unutrašnjost sala je uglavnom izvedena od drveta, sedišta su presvučena tekstilnim materijalima, dok su podovi pokriveni tekstilnim pokrivačima. Obrada poda holova je liveni teraco, restoran – parket, dok su kancelarije, radionice i scene obrađene laminatom. Obrada poda tehničkih prostorija i garaža je cementna košuljica, dok su kod sanitarnih prostori–ja u pitanju keramičke pločice u cementnom malteru. Spušteni plafon u svim prostorijama je otporan na vlagu.

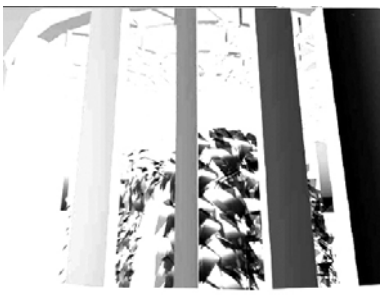

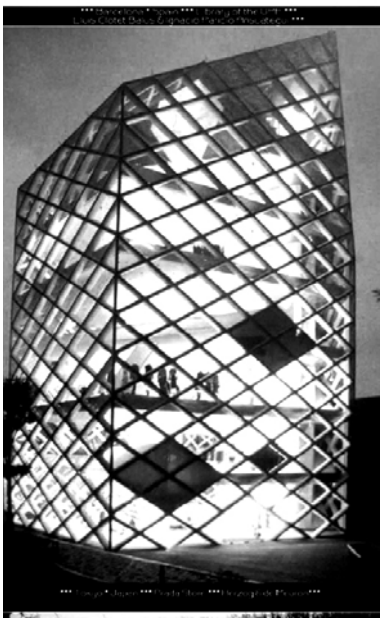

Diplomski radovi naših učenika

MUZEJ GRADA BEOGRADA

Miloš Živković, dipl.ing.arh.

НАГЛАШЕНА ЈЕ И ТЕХНОЛОШКА ШЕМА МУЗЕЈА КОЈА ЈЕ СЛУЖИЛА КАО ОСНОВНА ПОЛАЗНА ТАЧКА ПРИ ПРОЈЕКТОВАЊУ, ЈЕР ЈЕ ПРОГРАМ ПРАВЉЕН У СКЛАДУ СА СТВАРНИМ ПОТРЕБАМА МУЗЕЈА ГРАДА БЕОГРАДА (КАПАЦИТЕТИ И ПОСТОЈЕЋА МУЗЕЈСКА ЗБИРКА, КАО И ПОТЕНЦИЈАЛИ). ПОСТАВКЕ СУ ПОДЕЉЕНЕ У ТРИ ТЕМАТСКЕ ЦЕЛИНЕ: КУЛТУРНА ИСТОРИЈА БЕОГРАДА, АРХЕОЛОШКО ОДЕЉЕЊЕ И ОДЕЉЕЊЕ ИСТОРИЈЕ ГРАДА БЕОГРАДА, ДОК СУ СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ПРЕДВИЂЕНЕ У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕШОМ ОРГАНИЗАЦИЈОМ МУЗЕЈА. ВЕЋИНА СТРУЧНИХ СЛУЖБИ ЈЕ ИЗДВОЈЕНА У ПОСЕБАН АНЕКС, ДОК СУ НЕКЕ (СЛУЖБА КОНЗЕРВАЦИЈЕ) СМЕШТЕНЕ У ГЛАВНОМ АНЕКСУ РАДИ БОЉЕ ПОВЕЗАНОСТИ СА ДЕПОИМА КОЈИ СЕ НАЛАЗЕ ИСПОД ИЗЛОЖБЕНИХ ПРОСТОРА. СВАКИ ИЗЛОЖБЕНИ ПРОСТОР ИМА СВОЈ ДЕПО У НИВОУ ИСПОД И ПОВЕЗАН ЈЕ СА ЊИМ ВЕРТИКАЛНИМ ПУТЕМ ПРЕКО ПНЕУМАТСКЕ ДИЗАЛИЦЕ. СВАКИ ДЕПО ЈЕ ПОДЕЉЕН У НЕКОЛИКО СЕГМЕНАТА РАДИ МОГУЋНОСТИ СТВАРАЊА ПОГОДНЕ МИКРОКЛИМЕ ЗА ЧУВАЊЕ ЕКСПОНАТА (У ЗАВИСНОСТИ ОД МАТЕРИЈАЛА ОД КОГА ЈЕ ЕКСПОНАТ САЧИЊЕН).

ТАКОЂЕ ПРЕДВИЂЕНИ СУ И САДРЖАЈИ КОЈИ ДОДАТНО АКТИВИРАЈУ ПРОСТОР И МОГУ СЕ КОРИСТИТИ НЕЗАВИСНО ОД ПОСЕТЕ МУЗЕЈСКИМ ПОСТАВКАМА. ОВИМ СЕ ПОСТИЖЕ ДОДАТНИ УРБАНИ КВАЛИТЕТ ПРОСТОРА И ПОВЕЋАВА УКУПНИ УРБАНИТЕТ И АТРАКТИВНОСТ КОМПЛЕТНОГ ПОДРУЧЈА НА КОЈИ СЕ МОГУ НАДОВЕЗАТИ И ДРУГИ САДРЖАЈИ. НА УЛАЗНОМ ДЕЛУ ЈЕ ПРЕДВИЂЕН МАЛИ АМФИТЕАТАР КАО МЕСТО ОКУПЉАЊА И МЕСТО ОДРЖАВАЊА ИЗЛОЖБИ НА ОТВОРЕНОМ ПРОСТОРУ, ДОК СУ У САМОМ ОБЈЕКТУ ПРЕДВИЂЕНИ ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПОПУТ САЛЕ ЗА ПРЕДАВАЊЕ, САЛЕ ЗА ПРОЈЕКЦИЈЕ, МЕДИАТЕКЕ, ГАЛЕРИЈА, ИНТЕРНЕТ КАФЕА, КАФЕА, КАФЕА ВИДИКОВЦА И РЕСТОРАНА. ГЛАВНИ УЛАЗ ЈЕ ПРЕДВИЂЕН ИЗ КАРАЂОРЂЕВЕ УЛИЦЕ У СКЛОПУ НАДОВЕЗИВАЊА НА ПЛАН АКТИВИРАЊА БЕОГРАДСКОГ ПРИСТАНИШТА И УКЉУЧИВАЊА У ТУРИСТИЧКУ ПОНУДУ ГРАДА, АЛИ И ЗБОГ БЛИЗИНЕ АУТОБУСКЕ И ЖЕЛЕЗНИЧКЕ СТАНИЦЕ ЈЕР ОНИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ОСНОВНЕ ПУНКТОВЕ ДОЛАСКА ГОСТИЈУ У БЕОГРАД. УЛАЗ ЗА ПОВРЕМЕНЕ ПОСТАВКЕ И ПЕРИОДИЧНЕ ИЗЛОЖБЕ ЈЕ ПРЕДВИЂЕН ИЗ ПАРИСКЕ УЛИЦЕ ЗБОГ ВЕЋЕ ФРЕКФЕНТНОСТИ И ОРИЈЕНТАЦИЈЕ КА ЦЕЛОКУПНОМ СТАНОВНИШТВУ ГРАДА.

ПРИМЕЊЕН ЈЕ РАМОВСКИ КОНСТРУКТИВНИ СИСТЕМ СА РАСПОНИМА ОД 16 И 20 МЕТАРА, ДОК ЈЕ У АДМИНИСТРАТИВНОМ ДЕЛУ И КОД СТРУЧНИХ СЛУЖБИ ПРЕДВИЂЕН СКЕЛЕТНИ СИСТЕМ ПО ПРИНЦИПУ КРСТАСТЕ ПЛОЧЕ (РАСПОН 8/8). КОНСТРУКЦИЈА ЈЕ БЕТОНСКА. ВИСИНА РАМА ЈЕ У ОБА СЛУЧАЈА 80 ЦМ., ДОК ЈЕ ПОДВЛАКА КОД КРСТАСТЕ ПЛОЧЕ ВИСИНЕ 40 ЦМ. ПРЕДВИЂЕНА ЈЕ И ДИЛАТАЦИЈА НА ПОЛОВИНИ ОБЈЕКТА У НАГЛАШЕНОМ ИЗДУЖЕНОМ АНЕКСУ. ФУНДИРАЊЕ СЕ ВРШИ НА БЕТОНСКОЈ ПЛОЧИ ДЕБЉИНЕ 60 ЦМ ЗБОГ ГЕОМЕХАНИЧКИХ УСЛОВА ТЛА. ПРЕДВИЂЕНЕ СУ СВЕ ПОТРЕБНЕ ИНСТАЛАЦИЈЕ ПОПУТ ТРАФОА (ПРИСТУП СА УЛИЦЕ У СКЛАДУ СА ПРОПИСИМА), ДИЗЕЛ АГРЕГАТ, СИСТЕМА ВЕНТИЛАЦИЈЕ И ТСЛ.

ПАРКИРАЊЕ СЕ РЕШАВА ПОСТАВЉАЊЕМ ПОДЗЕМНЕ ГАРАЖЕ. ГАРАЖА ИМА КАПАЦИТЕТ ОД 20 ВОЗИЛА (ЗА ПОТРЕБЕ ЗАПОСЛЕНИХ И ЕВЕНТУАЛНЕ ПОСЕТЕ ДЕЛЕГАЦИЈА), 3 МЕСТА ЗА ПАРКИРАЊЕ АУТОБУСА (ЗА ЂАЧКЕ ЕСКУРЗИЈЕ, ЕВЕНТУАЛНО И ТУРИСТИЧКЕ) И 3 МЕСТА ЗА ДОСТАВНА ВОЗИЛА. ОБЗИРОМ НА КАПАЦИТЕТ, ПРЕДВИЂЕН ЈЕ ЈЕДАН УЛАЗ - ИЗЛАЗ У СКЛАДУ СА ПРОТИВПОЖАРНИМ ПРОПИСИМА. КОНСТРУКТИВНИ СИСТЕМ У ГАРАЖИ ЈЕ ТАКОЂЕ РАМОВСКИ

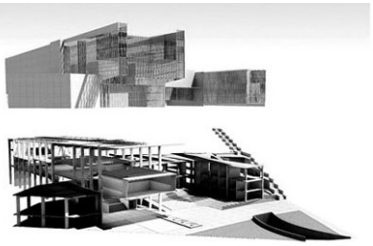

Основна идеја је била комбиновање основних просторних одредница: линија, површина, волумен, те су наглашене одређене тачке сагледавања које представљају линијски принцип, омотач музеја тј. фасаде музеја чине чисте равни (тзв. однос пуног и празног- керамичке плоче и стакло) што представља коришћење равни тј. у овом случају зидног платна и волумена који варирају у зависности од садржаја и групишу се по правилима поштовања технолошке шеме музеја.

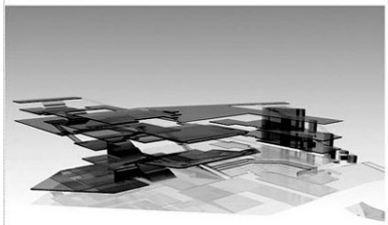

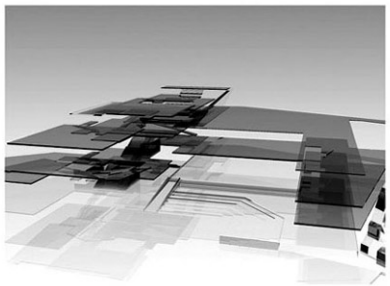

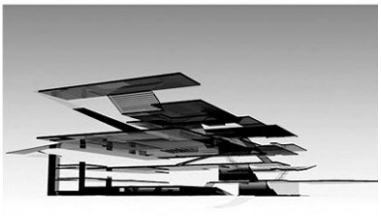

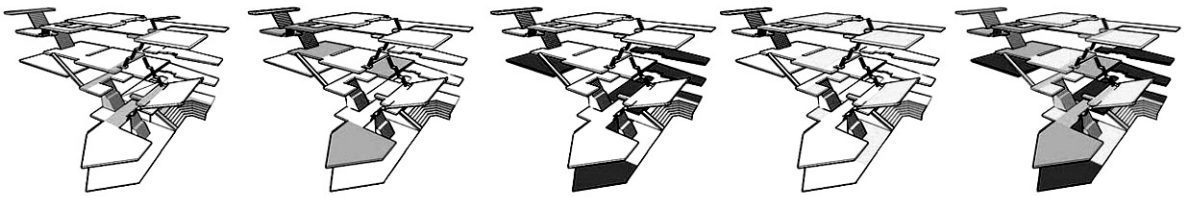

КОМУНИКАЦИЈЕ
ИЗЛОЖБЕНИ ПРОСТОРИ
СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ
ПРАТЕЋИ САДРЖАЈИ

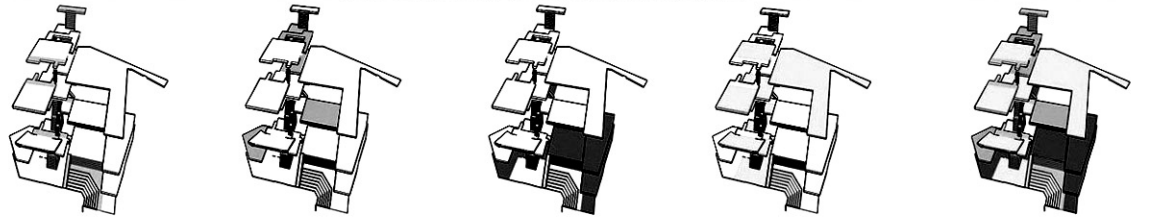

КОМУНИКАЦИЈЕ
ИЗЛОЖБЕНИ ПРОСТОРИ
СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ
ПРАТЕЋИ САДРЖАЈИ

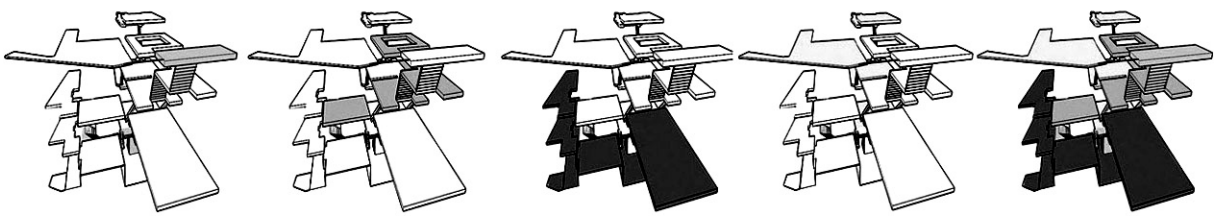

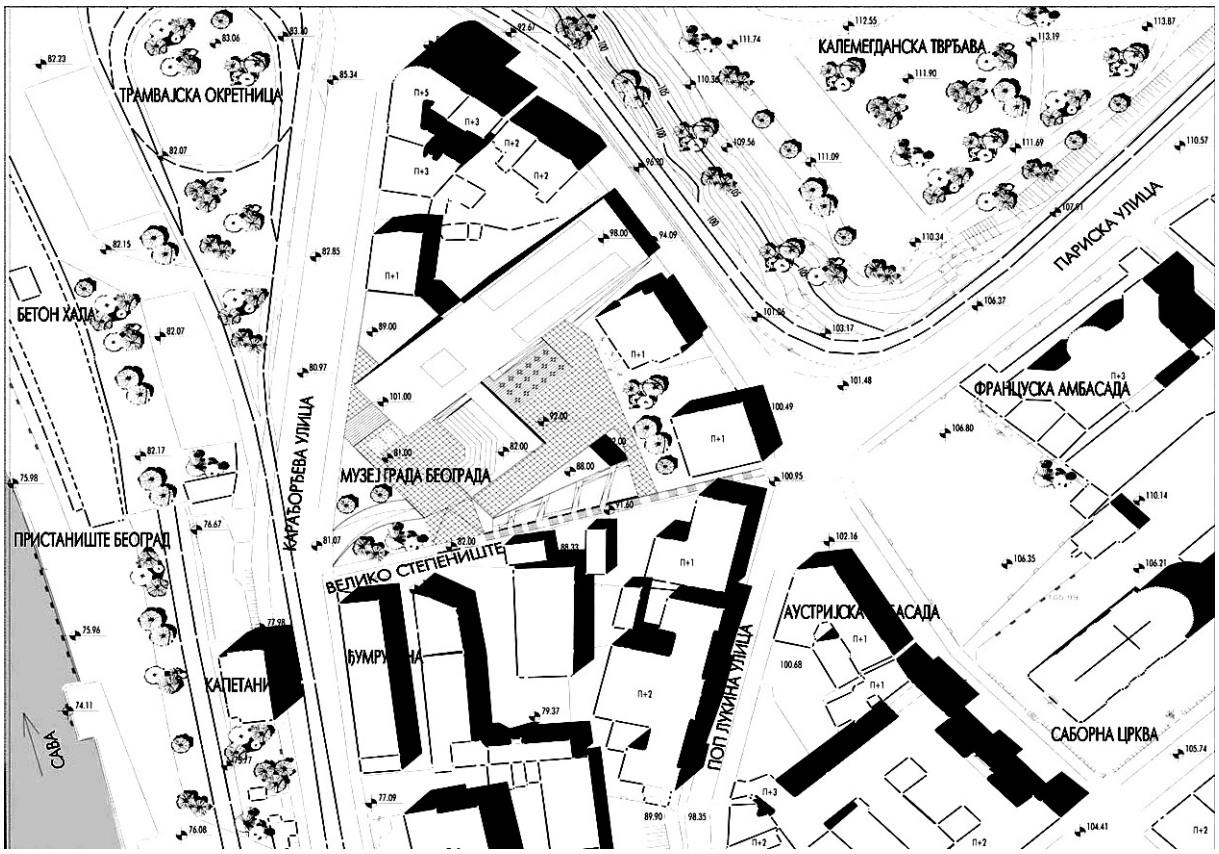
ТРАМВАЈСКА ОКРЕТНИЦА
БЕТОН ХАЛА
КАРАЂОРЂЕВА УЛИЦА
ПРИСТАНИШТЕ БЕОГРАД
САВА
МУЗЕЈ ГРАДА БЕОГРАДА
ВЕЛИКО СТЕПЕНИШТЕ
КАЛЕМЕГДАНСКА ТВРЂАВА
ПАРИСКА УЛИЦА
ФРАНЦУСКА АМБАСАДА
ПОП ЛУКИНА УЛИЦА
САБОРНА ЦРКВА

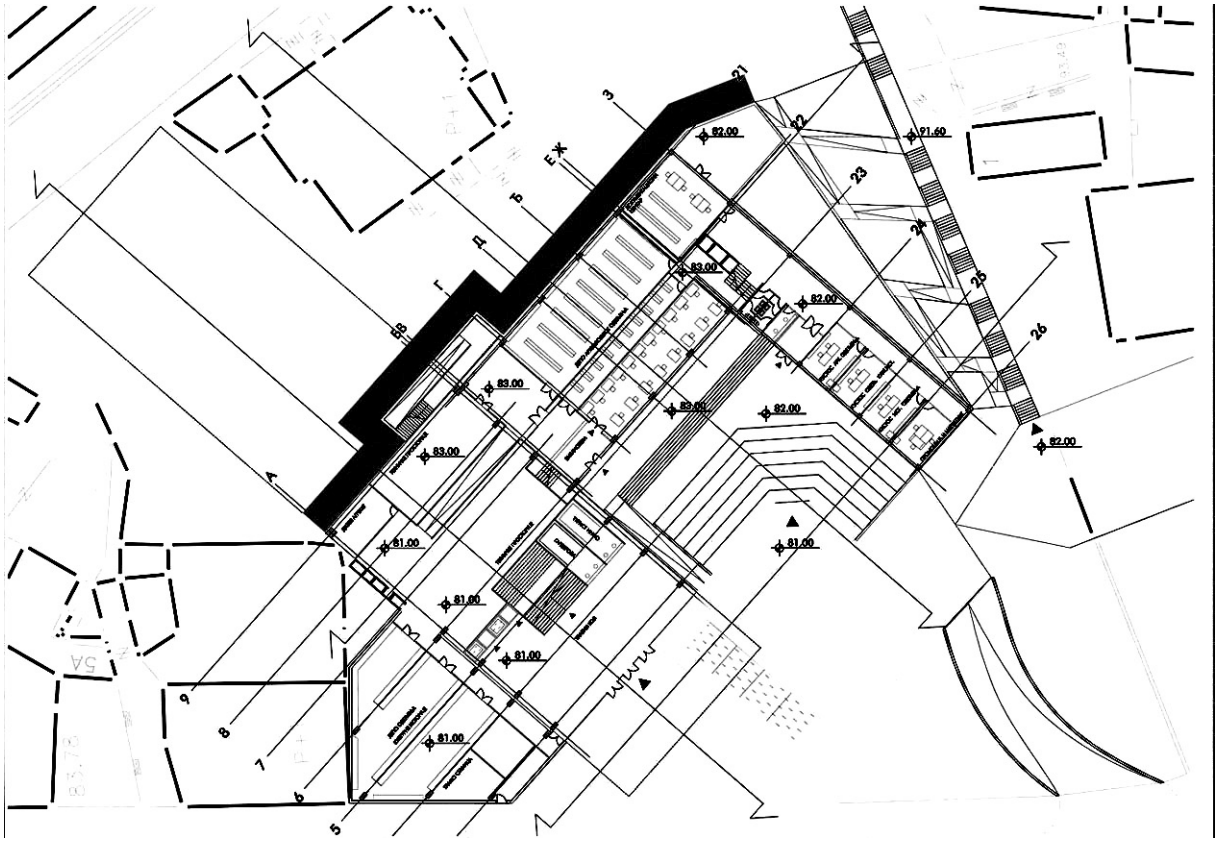

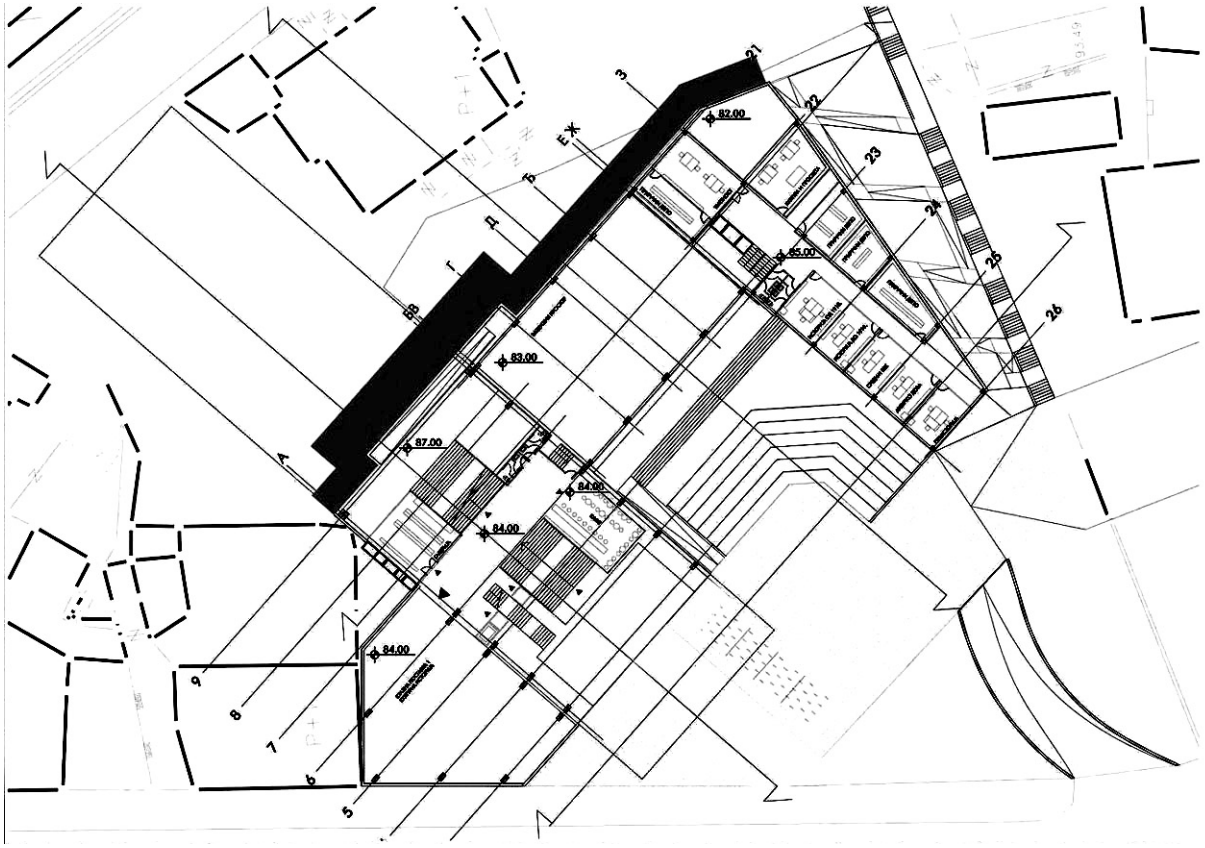

92.00
82.00
91.60
88.00
94.00
92.00
90.00
92.00
94.00
94.00
94.00
92.00
82.00
81.00
93.00
94.00
93.00
P+1
P+1

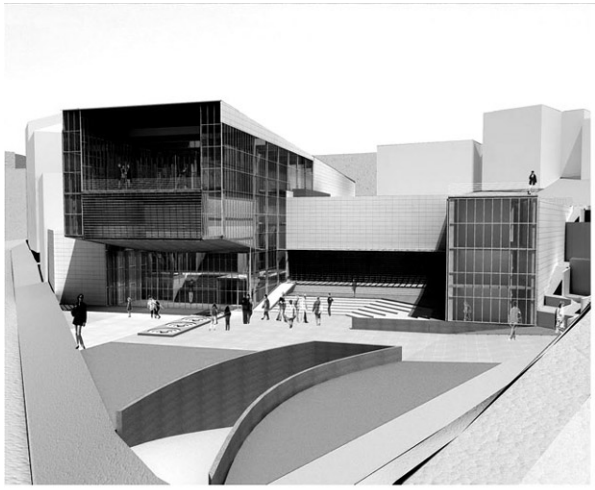

SLOŽNE SESTRE U VANKUVERU

Arhitekte
MARIJA CARAN I NATAŠA DJORIĆ

Pamtim vreme, pre samo nekih desetak godina kada su pisma izmedju Beograda i Vankuvera na kanadskom Pacifiku putovala u proseku po 15 dana, a na slike se čekalo i nekoliko meseci. Danas je, blagodareći Internetu, komunikacija beskrajno olakšana, poruke, pisma i slike idu svakodnevno, ljudi se čuju, vide, razgovaraju satima (ako imaju vremena) a bogme i poslovno saradjuju. Tako su i dve složne i dobro uigrane sestre, arhitekte G–dja Nataša Djorić iz Vankuvera i G–dja Marija Caran–Ćurčić iz Beograda našle mogućnosti i računicu da zajedno projektuju lepe i udobne montažne stambene zgrade u Vankuveru prilagodjene zahtevima i potrebama srednje i više srednje klase korisnika. Sestre su do sada isprojektovale i izvele oko 60 objekata, uglavnom na atraktivnim lokacijama, čije se korisne površine kreću negde u rasponu od 250 i 300 m2. I pored veoma rigidnih lokalnih propisa koji nameću projektantima čak i tretman fasadnih površina (neki, po malo vulgarizovani pseudo–viktorijanski stil, veoma omiljen kod lokalnog življa), G–dje Djorić i Caran uspevaju da se izvuku iz šablona i da svojim ostvarenjima daju jedan rafinirani pečat autentičnosti i evropskog šarma. Na ovom mestu prikazujemo samo tri njihove, nasumično odabrane zgrade, koje dovoljno ilustruju njihov projektantski postupak a od naše strane, želimo im mnogo uspeha u njihovom budućem zajedničkom radu. (M.Č.)

RADNA KLASIFIKACIJA PRAVACA U SAVREMENOJ ARHITEKTURI (5)

Dr. Mihailo Čanak, d.i.a.
(uz obilne pozajmice iz više izvora)

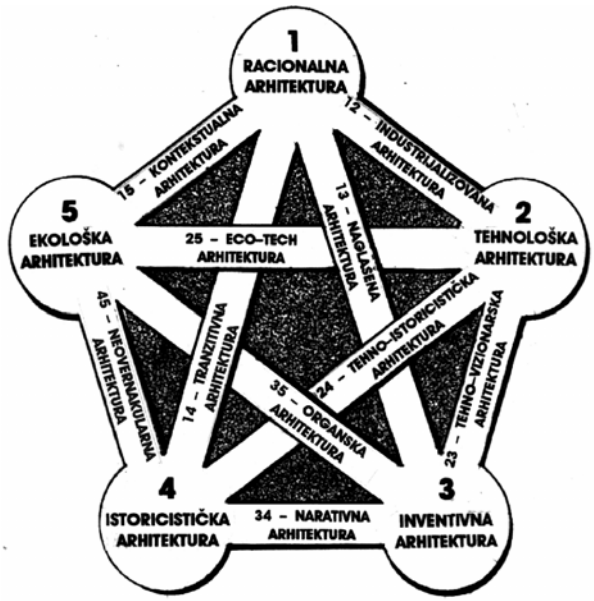

(50) – Ekološka (održiva) arhitektura

Termin je uveden 70–ih i označava arhitekturu koja se prilagodjava opadanju raspoloživih prirodnih energetskih resursa. Teži se štednji energije, efikasnom osunčanju, korišćenju atmosferilija, solarne i eolske energije, kao i maksimalnoj reciklaži svih otpadnih materija, a posebno prilikom gradjenja.

(50) – B.Dunster: Stambeno naselje BedZED (Bedington Zero Energy Development), Engleska, 2000/02.
U ovom naselju, korišćeni su reciklirani gradjevinski materijali, a potrošnja spoljnih potrošnih energetskih izvora se praktično svodi na nulu.

(50)1 – Arcologija P.Soleri–a (Biotektura)

Kombinacija arhitekture i ekologije, koju podržava Paolo Soleri kao rešenje urbanog stanovanja, preko megastruktura koje mogu da prihvate do tri miliona stanovnika. Izgradnja Arcosantia buduće samodovoljne zajednice, opskrbljene sunčanom energijom u pustinji Arizone, počela je 1970. i traje do danas.

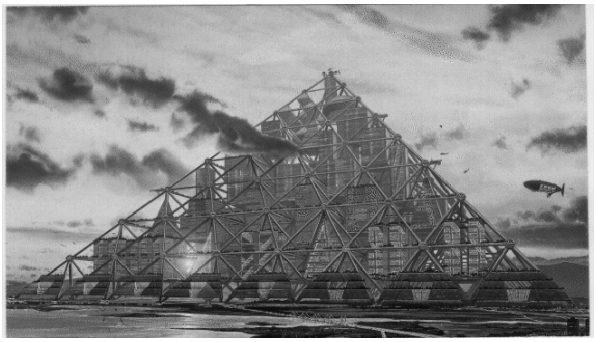

(50)1 – Shimizu Mega–City piramida, projekat 2004
(Zatvoren, autonoman eco–sistem)

(50)2 – Energetska arhitektura

Ekološka arhitektura čiji su prioriteti:
a/ dobijanje energije iz prirodnih izvora (solarna, eolska, termalna, itd),
b/ štednja energije preko adekvatnih izolacija, prostorne dispozicije, itd.

(50)2 – Hegedys i Haas: Stambena zgrada, Graz, Austrija

(50)3 – Zdrava arhitektura

Arhitektura gde je prioritet dat higijensko–zdravstvenim uslovima stanovanja prvenstveno preko zdravih i prirodnih materijala, kao i optimalne insolacije i orijentacije

prostorija, organske veze stanova i zgrade sa prirodnim okružjem i minimizacije unutrašnjih i spoljnih zagadjenja.

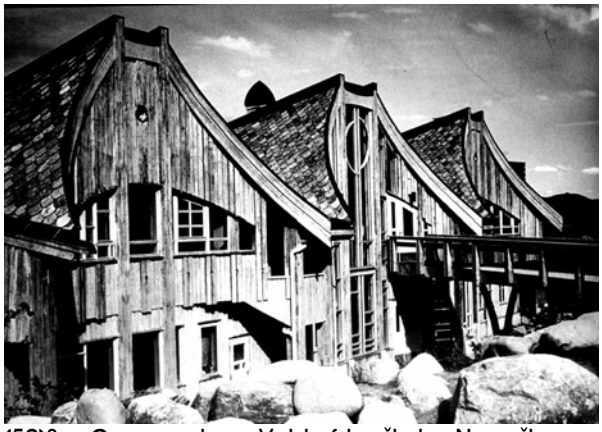

(50)3 – Grupa autora, Valdorfska škola, Norveška

(50)4 – Zelena (održiva) arhitektura

Dosta širok pojam sa više različitih tumačenja od kojih navodimo:
a/ Pitoreskno oblikovane zelene površine u kojima se tesno prepliću arhitektonska i hortikulturna komponenta.
b/ Zgrade, čiji se dizajn bazira na uštedi energije i smanjenju zagadjenja (sinonim za ekološku, održivu i zdravu arhitekturu).
c/ U užem smislu, arhitektura koja je protkana zelenilom i elementima prirodnog okružja (zatravnjeni krovovi, zidne puzavice itd.)

(50)4 – N.Pangert: Individualna stambena zgrada, Dortmund, Nemačka.

(50)5 – Land arhitektura

Arhitektura koja je tesno i funkcionalno povezana sa tlom, bilo da se u njega inkorporira ili da ga koristi kao gradjevinski materijal.

(50)51 – Earth arhitektura

Arhitektura koja kao osnovni materijal za noseće strukre koristi zemlju (naboj, ispuna, svodovi. ltd).

(50)51 – H.Bakker, B.Haden: NK'Mip Desert Interpretive Centre, Osoyoot, BC, Canada, 2005 (naboj)

(50)52 – Podzemna arhitektura

Podzemna, zemunična ili pećinska arhitektura, tradicionalna ili savremena.

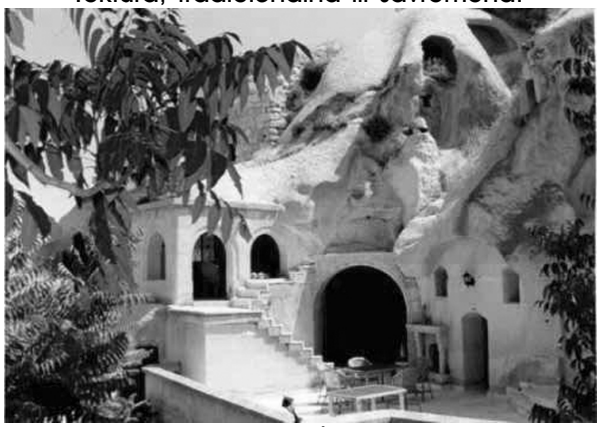

(50) – Primer savremene pećinske arhitekure, Autor nepoznat.

(50)6 – Low Tech arhitektura

Arhitektura koja se oslanja na jednostavne i tradicionalne tehnologije, štednju resursa i reciklažu otpadnih materijala. Podobna za siromašna područja. Antiteza High Techu.

(50)6 – T.Spiegelhalter: Individualna stambena zgrada od recikliranih materijala, Breisach, Nemačka,

POSTERI ZA IZLOŽBU ARH. MIHAILA ČANKA

Povodom dodele Velike nagrade za arhitekturu SAS za 2005 – Design: Arh. Djordje Alfirević

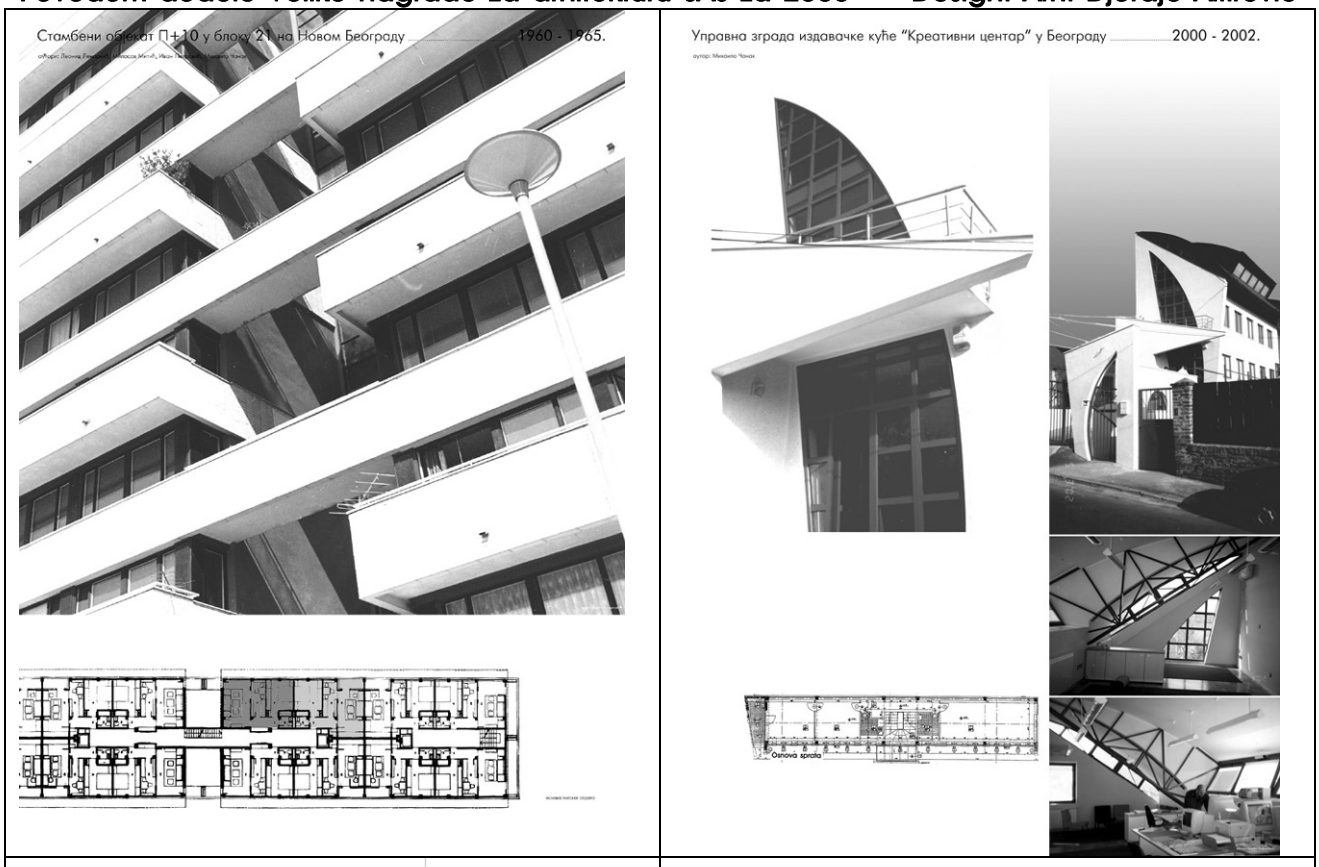

POSTERI ZA IZLOŽBU ARH. MIHAILA ČANKA

Povodom dodele Velike nagrade za arhitekturu SAS za 2005 – Design: Arh. Djordje Alfirević

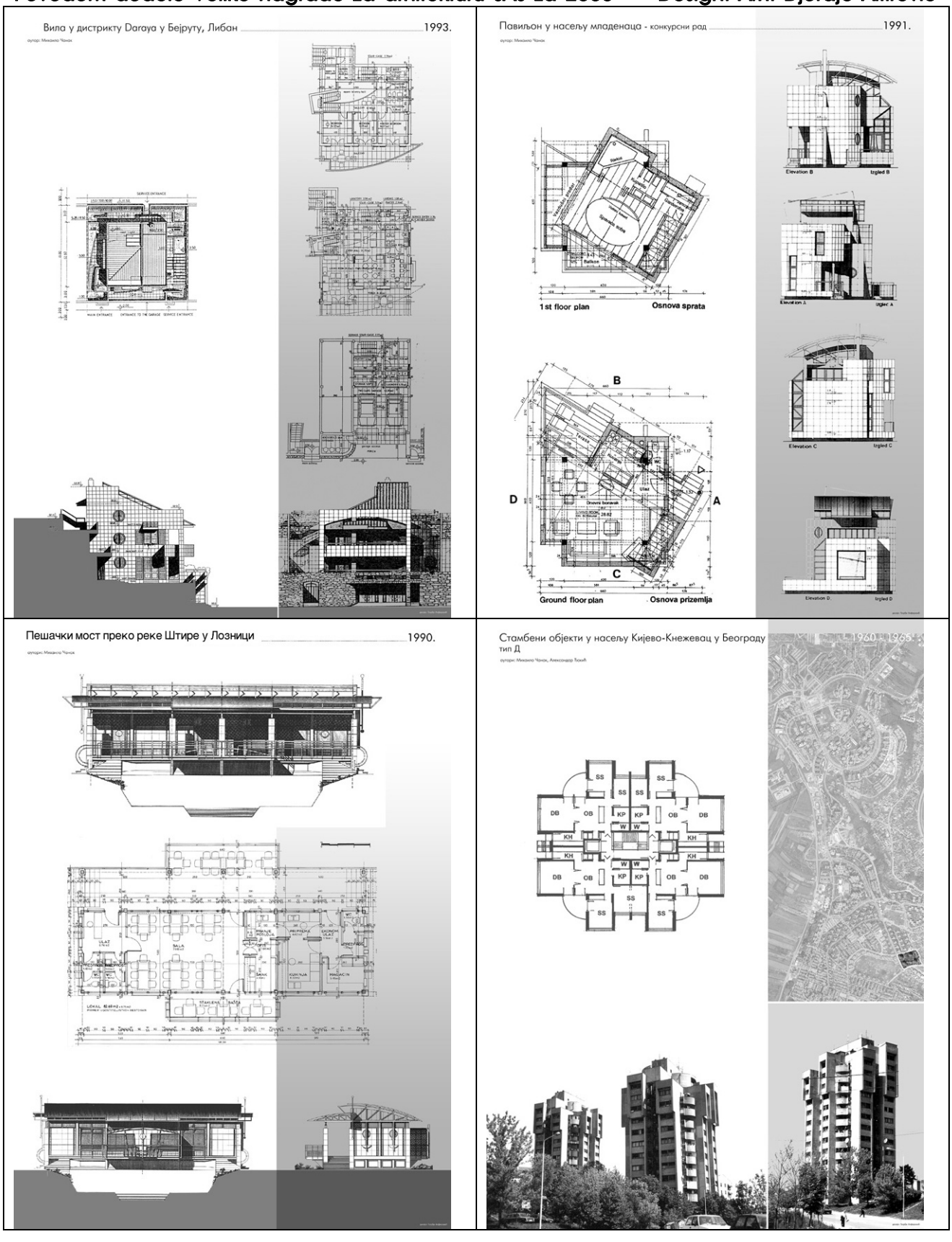

AKTUELNA ZBIVANJA U AKADEMIJI ARHITEKTURE SRBIJE

Ovog proleća (Anno Domini 2006) agilni i veoma energični Predsednik Akademije Arhitekture Srbije, Prof. Mihailo Mitrović sproveo je akciju podmladjivanja Akademije popunjavanjem mesta koja su se upraznila smrću devetoro njenih članova tokom poslednjih godina. Ova odluka je već dugo lebdela u vazduhu, a njenoj konačnoj realizaciji možda je malko pripomogao i jedan tekst iz Br.34 ovog našeg skromnog pseudočasopisa u kome smo pokušali da što nepristrasnije prikažemo gužvu oko izbora: Opera ili Gradska galerija na Trgu republike, u Beogradu, a u koju se Akademija uvalila do guše. Uzgred budi rečeno, izgleda da se naša mračna predvidjanja u vezi izgradnje opere obistinjuju i da je oštra diskusija o tome, da li je graditi na trgu ili u nekoj nedodjiji samo zamajavanje javnosti, Nema para ni za metro (a on nam je ipak važniji od opere), ni za obilaznicu oko grada, ni za mostove, ni za sirotinjske kuhinje, pa nema ni za operu, a i Gradska galerija nam je sve dalje... A ima i drugih problema koji zaslužuju da se Akademija njima pozabavi, kao što su nadgradnje koje su se pretvorile u jedan monstruozni sistem koji uništava gradsko tkivo i na kome se tovi gradjevinska mafija. Tu je i problem organizacije i programa nastave na Beogradskom Arhitektonskom fakultetu koji kombinuje prednosti državnog fakulteta (državne subvencije) i privatne nastavne institucije (cene i hermetičnost odluka). Ama, biće dosta posla za Akademiju!

Akademija Arhitekture Srbije – Članstvo

Branko Bojović	Branislav Mitrović	Anka Stojaković	**Predrag Milošević**
Predrag Cagić	Mihajlo Mitrović	Radivoje Tomić	**Milan Raonić**
Vladimir Ivković	Dimitrije Mladenović	Petar Vulović	**Aleksandar Spajić**
Aleksandar Keković	Milan Pališaški	Branko Vujović	**Mihailo Čanak**
Milan Lojanica	Ljubinko Pušić	**Slobodan Bogunović**	Aljoša Josić
Svetislav Ličina	Miloš Perović	**Mario Jobst**	Zbignjev Bać
Slobodan Mašić	Aleksandar Stjepanović	**Slobodan Jovanović**	Stojan Maksimović

Sadržaj ARD review 34/2006:

- Arh. Ivica mladjenović: VIII Trijenale svetske arhitekture u Beogradu – Str. 2
- Veliki arhitekti današnjice: Daniel Libeskind – Str. 3–20
- Arh. Brana Jovin: klasični ili laki metro (modifikovni tramvajski sistem) sa magistralnim poluprstenom i jako skupim mostom – Str. 21–25
- In Memoriam: Arhitekta Rastko Radulović – Str. 26–27
- Arh. Rastko Radulović: Stambeni blok u ul. P.V. Couturier, Pariz, 1972/75 – Str. 28–29
- Arh. Brano Glumac: Montažni objekat – Modul za urgentno i provremeno zbrinjavanje stanovnika (Diplomski rad) – Str. 30–34
- Arh. Irena Diklić: Urbanističko rešenje kulturne zone Ušće sa idejnim rešenjem zgrade Opere, Beograd (Diplomski rad) – Str. 35–43
- Arh. Miloš Živković: Muzej grada Beograda na Kosančićevom vencu (Diplomski rad) – Str. 44–49
- Arh. Marija Caran i Arh. Nataša Djorić: Složne sestre u Vankuveru – 50–51
- Dr. arh. Mihailo Čanak: Radna klasifikacija pravaca u savremenoj arhitekturi (5) – Str. 52–53
- Posteri za izložbu Arh. Mihaila Čanka povodom dodele Velike nagrade za arhitekturu SAS za 2005. godinu – Str. 54–55
- Aktuelna zbivanja u Akademiji arhitekture Srbije – Str. 56

Izdavač i urednik ovog broja: Dr. Mihailo Čanak, d.i.a., Naučni savetnik, Beograd, Zmaj Ognjenog Vuka 4, Tel. 36.01.787, Email: cmika@EUnet.yu. Časopis je internog karaktera, umnožen je u 120 primeraka i distribuira se besplatno izdavačevim učenicima i prijatelima. Beograd, juni 2006